

जिगृतेन तामछ्योइ
२६३ ण'हेव'ण'ह'केस'

मूल ग्रन्थ, अनुवाद र व्याख्या

मुक्त सिंह तामाङ
सम्पादक

शंख दोर्जे लामा
बुनुर दोर्जे लामा
पाण्डुलिपि संरक्षक

थुप्तेन ग्याल्छेन लामा
अनुवादक

जिग्तेन तामछ्योई रद्दिपा'हेम'पा'ल्म'के'ल्म'

मूल ग्रन्थ, अनुवाद र व्याख्या

शंख दोर्जे लामा
बुनुर दोर्जे लामा
पाण्डुलिपि संरक्षक

मुक्त सिंह तामाङ
सम्पादक
थुप्तेन ग्याल्छेन लामा
अनुवादक

तामाङ अध्ययन केन्द्र, २००५

विषयसूची

जिग्तेन तामाछ्योइ - परिचय

मुक्त सिंह तामाङ

१

अनुवादबारे केही कुरा

थुप्तेन ग्याल्छेन लामा

१८

मूल ग्रन्थको प्रतिलिपि (सम्भोटा लिपि)

२१

सरल तामाङ र नेपाली भाषामा अनुवाद (देवनागरी लिपि)

थुप्तेन ग्याल्छेन लामा र मुक्त सिंह तामाङ

७२

सरल तामाङ भाषामा अनुवाद (सम्भोटा लिपि)

थुप्तेन ग्याल्छेन लामा

१०४

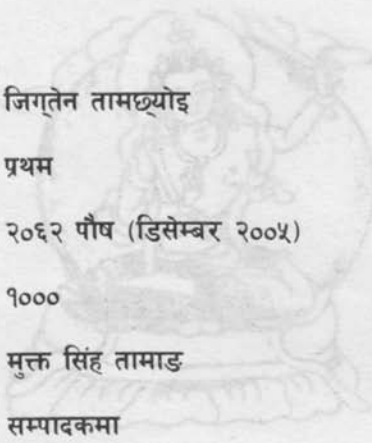
सम्बद्ध सहयोगीहरूको परिचय

१५२

बौद्धधर्मात्त मङ्गली

बौद्धधर्मात्त मङ्गली

बौद्धधर्मात्त मङ्गली

कृति	:	जिग्तेन तामछ्योइ
संस्करण	:	प्रथम
प्रकाशन वर्ष	:	२०६२ पौष (डिसेम्बर २००५)
प्रति	:	१०००
सम्पादक	:	मुक्त सिंह तामाङ
सर्वाधिकार	:	सम्पादकमा
प्रकाशक	:	तामाङ अध्ययन केन्द्र, काठमाण्डौ ।
मूल्य	:	ने.रु. / भा.रु. २००/-
आवरण डिजाइन	:	शम्भाला थोकर
सेटिङ	:	ग्राफिक्स गार्डेन
कम्प्युटर टाइपिङ	:	कुन्दन सिंह लामा
छापाखाना	:	कालिञ्चोक प्रिण्टिङ प्रेस
		फोन: ४२३०९३०

ISBN

पृष्ठभूमि

जिग्तेन तामछ्योइ तामाङ समाजमा अत्यन्तै लोकप्रिय प्राचीन पुस्तक हो। यस पुस्तकबारे नसुन्ने तामाङहरू सायद बिरलै पाइन्छ। चाहे त्यो ताम्सालिङभित्रका तामाङ गाउँहरूमा होस् वा पश्चिम हुम्ला, कन्चनपुरदेखि पूर्व दार्जिलिङ, सिक्किम, असमसम्म फैलिएका तामाङ बस्तीहरूमा होस् जिग्तेन तामछ्योइको चर्चा जीवनपर्यन्तका संस्कारहरू, धार्मिक तथा सामाजिक भेला तथा समारोहहरूमा भइरहन्छ। ताम्बा र लामाहरूले यसको विषयवस्तुहरूलाई तामाङ जीवनको एउटा महत्त्वपूर्ण अंगको रूपमा हजारौं वर्षदेखि स्थापित गर्दै आएको पाइन्छ। जिग्तेन तामछ्योइबारे विभिन्न स्वदेशी तथा विदेशी विद्वानहरूले पनि अध्ययन गरेका छन्। बुद्धिमान मोक्तान^१, सन्तवीर लामा^२ तथा परशुराम तामाङ^३ जस्ता तामाङ विद्वानहरूले यसका केही अंशहरू, सारसंक्षेप र आंशिक अनुवाद प्रस्तुत गरेका छन्। तर यो पुस्तकको पूर्ण भाग अहिलेसम्म प्रकाशनमा आइसकेको छैन, न त सिङ्गो पुस्तकको अनुवाद नै भइसकेको छ। हामीले अहिले जिग्तेन तामछ्योइको एउटा पाण्डुलिपिलाई फ्यासीमाइल संस्करणको रूपमा प्रकाशन गर्ने र यसको वर्तमान तामाङ बोलीचालीको भाषामा र खस नेपाली भाषामा अनुवाद प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरेका छौं। हामीले आफ्ना प्रारम्भिक व्याख्यात्मक टिप्पणीहरू पनि यसमा अगाडि सारेका छौं। यस प्रस्तुतिले तामाङ समाजको एउटा महत्त्वपूर्ण पक्षलाई अझै अगाडि खोजी, व्याख्या र परिमार्जन गर्न सघाउ पुग्नेछ भन्ने हामीलाई विश्वास लागेको छ।

प्रस्तुत जिग्तेन तामछ्योइको पाण्डुलिपि “थेग छेन धारग्येलिङ्ग गुम्बा”, तेमाल कोकामका लामा बुनुर दोर्जेबाट सन् २००२ मा प्राप्त भएको हो। यो पाण्डुलिपि सोही गुम्बाका प्रसिद्ध लामा शंख दोर्जेले आफ्नै हस्तलिपिमा सन् १९२० का दशकमा अर्थात् करिब ८० वर्ष अगाडि आफ्नो प्रयोगको लागि पुर्ख्यौली पुरानो पुस्तकबाट सारेका थिए भन्ने थाहा हुन आएको छ। यो पाण्डुलिपि २४ से.मी. लम्बाइ र ८ से.मी. चौडाइ भएको बाक्लो नेपाली कागजमा लेखिएको छ र छालाको गाताले मोरिएको छ। यसमा जम्मा ५१ फोलियो वा पानाहरू रहेका छन्। यसमा रहेका अध्यायहरूले त्यसबखत प्रचलित तीनवटा पुस्तकहरूको एउटै पुस्तकमा सङ्कलन गरेको देखिन्छ। यो तिब्बती लिपिमा लिपिबद्ध भएको छ भने शास्त्रीय तामाङ र तिब्बती मिश्रित भाषामा लेखिएको छ। अनुसन्धानको क्रममा पश्चिम धादिङ सेर्तुङ, नुवाकोट बुमताङ, सिन्धुपाल्चोक ह्योल्मो, रिस्याङ्गु, दोलखा भुरुङ्गे, काभ्रे माझिफेदा, तेमाल ग्योङखार, खार्पाचोक र भारतको असमबाट समेत प्राप्त जम्मा १२ वटा जिग्तेन तामछ्योइका प्रतिहरूमध्ये, प्रकाशनका लागि हामीले तेमाल कोकामबाट प्राप्त प्रतिलाई धेरै कुराहरू समेटेको कारणले छानेका छौं। जिग्तेन तामछ्योइका फरक प्रतिहरूमा विषयवस्तुको हिसाबले एकरूपता रहे पनि विभिन्न स्थानका लामा वा ताम्बाहरूले फरक फरक समयमा आफ्नो प्रयोजनको लागि आवश्यक पक्षहरू मात्र समेटेर प्रतिलिपि उतारेको हुन सक्ने कारणले सबै प्रतिहरूमा सबै पक्षहरू उल्लेख भएको पाइएन। कोकामबाट प्राप्त प्रतिबाहेक अधिकांश प्रतिहरू १५ देखि २० पानाका रहेका

^१ हेनुहोस्, बुद्धिमान तामाङ (२०१३) द्वारा लिखित जिग्तेन तामछ्योइ अथवा तामाङ वंशावली नामा, दार्जिलिङ।

^२ सन्तवीर लामा पाखीन (२०१४), ताम्बा काइतेन काइ रिमठिम, काठमाडौं, रत्न पुस्तक भण्डार।

^३ परशुराम तामाङ (२०५१), तामाङ जाति, काठमाडौं, नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान।

थिए र धेरैजसोमा उत्पत्तिको कथा र रुइको बाब्सा (वंशको उत्पत्तिस्थल) र फोला (कुल देवीदेवता) को उल्लेख भएको पाइयो ।

प्रस्तुत पुस्तकको प्रथम अनुवाद सैलुङका लामा थुप्तेन ग्याल्छेनले गर्नुभएको हो । वहाँले यसलाई सरल तामाङ भाषामा रूपान्तर गरी तिब्बती लिपिमा लेख्नुभएको प्रति पनि हाम्रा तामाङ लामा पाठकवृन्दलाई ध्यानमा राखी यसमा समावेश गरेका छौं । यी अनुवादहरू जस्ताको तस्तै शब्दानुवाद गर्ने कोसिस भए तापनि प्रारम्भिक रूपमा भावलाई समेटेर गरिएको रूपान्तर मात्रै हो । विभिन्न स्थान र व्यक्तिहरूबाट पाण्डुलिपिहरू सङ्कलन गरी त्यसको प्रकाशनको लागि छनौट र सम्पादन गर्ने क्रममा प्रस्तुत अनुवाद र व्याख्यालाई मैले सम्भव भएसम्म परिमार्जन गर्ने र ऐतिहासिक परिप्रेक्ष्यमा प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरेको छु । यसमा रहेका कमीकमजोरीहरूलाई भविष्यमा सुधारै लैजाने आशा लिएको छु ।

जिग्तेन तामछ्योङको रचना

जिग्तेन तामछ्योङ के हो ? सारांशमा भन्नु पर्दा जिग्तेन तामछ्योङ सांसारिक जीवनका धार्मिक र सामाजिक सदाचारका कुराहरू सङ्कलन गरिएको पुस्तक हो । जिग्तेनको सामान्य अर्थ मृत्युजन्य लोक भन्ने हुन आउँदछ⁴ । यस अर्थमा यसलाई लोकोक्ति वा लोकनीतिको पुस्तक पनि भन्न सकिन्छ । हुन त जिग्तेन सोम भनीकन, स्वर्ग, मर्त्य र नरक गरी तीन लोकको परिकल्पना पनि गरिएको पाइन्छ, तैपनि बौद्ध दर्शनमा बुद्धका पाँच लौकिक कृत्यहरू (जिग्तेनगी जावा डा) र लोक परित्यागका पाँच कृत्यहरूको (जिग्तेनगी लङ देपङ जावा डा) वर्णनलाई आधार मान्दा जिग्तेन मानिस बस्ने मृत्युजन्य लोक हो भन्ने प्रष्ट हुन आउँदछ । उदाहरणको लागि बुद्धका पाँच लौकिक कृत्यहरू: १) आमाको गर्भमा बास लिनु, २) जन्म लिनु, ३) युवा कृत्य गर्नु, ४) विवाह गर्नु, र ५) राज्य सञ्चालन गर्नुलाई मानेको छ भने लोक परित्यागका पाँच कृत्यहरूमा १) राव्नु ज्याङवा अर्थात् प्रब्रज्या, २) कावा ज्याङवा अर्थात् तपस्या ३) छ्योखोर कोरवा अर्थात् बुद्धत्व प्राप्ति र धर्मचक्र प्रवर्तन ४) छो ठुलतोन चीङ दुल्वा अर्थात् मारा - ऋद्धिबलबाट मार दमन गर्नु, र ५) साङगे पा अर्थात् निर्वाण प्राप्ति भनी वर्णन गरिएको छ⁵ ।

जिग्तेन तामछ्योङ कहिले लेखियो भन्न सजिलो छैन । हालसम्म प्राप्त पाण्डुलिपिहरूमा तिथिमिति उल्लेख नहुनु समयावधिबारे जान्न सबैभन्दा ठूलो बाधा हो । तथापि जिग्तेन तामछ्योङको लेखोट र विषयवस्तुको आधारमा केही अनुमान लगाउन भने सकिने देखिन्छ । अनुमानको लागि प्रमुख आधार प्रस्तुत पुस्तकमा उल्लेख भएको सम्बोधनलाई लिन सकिन्छ । उदाहरणको रूपमा भेलामा उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरूलाई सम्बोधन गर्ने क्रममा राजा र मन्त्रीहरूलाई सम्बोधन गरिएको छ । पाण्डुलिपिको पाना ९ मा आफ्ना देशका राजा र मन्त्रीहरूलाई अभिवादन गर्ने सिलसिलामा भारत, भोट र काठमाडौँका राजा र मन्त्रीहरूको नाम यसरी उल्लेख गरिएको छ ।

⁴ Das, Sarat Chandra (1902) Tibetan-English Dictionary. Calcutta: Bengal Secretariat Book Depot.

⁵ Bapat, P.V. ed. (1959) 2500 Years of Buddhism. India: Ministry of Information and Broadcasting and Austin Waddell (1978) Buddhism and Lamaism of Tibet. New Delhi: Gaurav Publishing House, Indian Reprint.

“भारतवर्षका राजा शुद्धोधन,
भोटका राजा स्रद्धचनगाम्बो,
नेपालका राजा अंशुवर्मा,
तिनीहरू स्वर्गवास भइसके तापनि,
अहिले हाम्रा राजाहरूलाई निहुरेर बिल्वी गर्दछु ।

उपाय कौशलमा निपुण प्रतिभावान मन्त्री,
मन्त्रीहरूले राज्य बनाउने, सञ्चालन गर्ने,
राज्यव्यवस्था व्यवस्थित र सुन्दर राख्ने मन्त्री,
असल विचारका मन्त्री,
उहिलेको समयमा,
भारतवर्षका मन्त्री मेघधर,
भोटका मन्त्री गारचन पुङ,
नेपालका मन्त्री नरेन्द्रदेव,
तिनीहरू स्वर्गवास भइसके तापनि,
अहिले हाम्रा मन्त्रीहरूलाई नमस्कार गर्दै निवेदन गर्दछु ।”

तामाङ भाषामा भारतलाई ग्यागर युल, भोटलाई बोई युल र नेपाल वा काठमाडौँलाई बल्बो युल भनी सम्बोधन गरिन्छ । बल्बो वा नेपालका राजा अंशुवर्माको उल्लेखलाई यहाँ महत्त्वपूर्ण मान्नु पर्ने देखिन्छ । अंशुवर्माको शासनकाल सन् ६०५ देखि ६२१ मानिन्छ । उल्लेख भएको अर्को नाम नरेन्द्रदेवको रहेको छ । उनको नाम मन्त्रीको रूपमा सम्बोधन भएको भए तापनि नरेन्द्रदेव अर्का लिच्छवी राजा भएको र उनको राज्यकाल सन् ६४३ देखि ६७९ सम्म रहेको अभिलेखहरूले देखाएका छन्^६ । त्यसैगरी पुस्तकमा उल्लिखित भोटका राजा स्रद्धचन गाम्बोको शासनकाल^७ इसाको ६१८ देखि ६५० रहेबाट र समकालीन नेपालका शासकहरूमा यी दुईजना स्पष्ट उल्लेख हुनुले प्रस्तुत दस्तावेजको प्रथम लेखनको समय यस समयबाट प्रभावित रहेको अनुमान गर्न सहयोग मिल्न सक्दछ । यी स्वर्गवास भइसकेका शासकहरूको उल्लेख हुनु तर अरुको नाम नलिनुले जिग्तेन तामछ्योङ तिनको शासनकालको तत्कालै पछाडिको समयतिर लेखिएको हुन सक्ने देखाउँदछ । यसको अर्थ जिग्तेन तामछ्योङको प्रथम लेखन सातौँ शताब्दीको अन्त्यतिर सुरुवात भएको भन्ने सङ्केत मिल्न आउँदछ । तर यसको लेखन प्रक्रिया बाह्रौँ शताब्दीको हाराहारीसम्म कायम रहेको हुन सक्ने आधार नारोपासम्मको चर्चा हुनुबाट प्राप्त हुन्छ । नारोपाको स्वर्गारोहण ११४० मा भएको थियो भने गुरु पद्मसम्भव सन् ७७५ मा तिब्बतको उइसमेको पहिलो गुम्बा स्थापनामा राजा ठिस्रोङ दिछेन र आचार्य शान्तरक्षित सँगै थिए भन्ने उल्लेख पाइन्छ^८ ।

जिग्तेन तामछ्योङ कुनै एकजना व्यक्तिको मौलिक रचना नभई तामाङ लोकजीवनमा व्याप्त श्रुति परम्पराको सङ्कलन हो भन्ने हाम्रो पनि ठहर रहेको छ । तामाङ समाजभित्र विभिन्न धार्मिक तथा सामाजिक अनुष्ठानका अवसरमा भएका भेलाहरूमा धर्म, इतिहास र लोक सदाचारका नियमहरूबारे संसारिक जीवन बिताइरहेका सर्वसाधारण वर्गलाई सुनाइने प्रवचनको शृङ्खला यसभित्र रहेको छ ।

^६ काठमाडौँ उपत्यकाका राजाहरूको शासनकालबारे विभिन्न स्रोतहरूबाट गरेको सङ्कलनको लागि हेर्नुहोस्, Slusser, Mary S. (1982) Nepal Mandala: A Cultural Study of Kathmandu valley. Vol. I. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Regmi, Dilli Raman (1960) Ancient Nepal, Calcutta.

^७ Shakabpa, T. W. D. (1967) Tibet – A Political History. New Haven and London: Yale University Press.

^८ राहुल सांकृत्यायन (१९४८) तिब्बत में बौद्ध धर्म, इलाहाबाद: किताब महल ।

यस्तो श्रुति साहित्यलाई लोच्युङ्को नामले पनि चिनिन्छ । लोच्युङ्मा विषयवस्तुको हिसाबले इतिहासदेखि धर्म, नैतिकता र विविध लोकोक्तिका कुराहरू समेटेको पाइन्छ । प्राचीन कालदेखि प्रचलनमा रहेको श्रुति परम्परालाई लिपिबद्ध गर्न बिस्तारै हासिल गर्दै गएको बौद्ध साहित्यबारेको ज्ञानले ठूलो सहयोग पुऱ्याएको मान्न सकिन्छ । किनभने जिग्तेन तामछ्योङ्को विषयवस्तुलाई कलाएर हेर्दा यो तामाङ समाजले बौद्ध धर्म अवलम्बन गरेपछि लेखिएको भन्ने प्रष्ट हुन आउँदछ । यो पुस्तकभित्र बौद्ध धर्मका विविध पक्षहरूबारे र असंग, दिग्नांग जस्ता प्राचीन बौद्ध विद्वान्हरूको पनि चर्चा गरिएको छ । त्यसैगरी यसले अवलम्बन गरेको लेख्य शैली र प्रस्तुतिको रूपरेखाले पनि बौद्ध साहित्यको प्रभाव स्पष्ट भल्काउँछ । उदाहरणको लागि भोटदेखि सम्पूर्ण हिमाली भूभागमा बौद्ध धर्म प्रवेशपछि विकास भएको लेखन शैली र रूपरेखा हामी यो पुस्तकमा भेटाउँदछौं । तर जिग्तेन तामछ्योङ् नितान्त बौद्ध धर्मको पुस्तक भने होइन । यो कुनै निश्चित धार्मिक अनुष्ठानमा प्रयुक्त हुने वा कर्मकाण्डको पुस्तक पनि होइन । बौद्ध धर्म र दर्शनबाट प्रेरित र प्रभावित भए तापनि यसभित्र लोक नीतिका थुप्रै कुराहरू अटाएका छन् । तामाङ समाजको मेरुदण्डको रूपमा रहेको रुइ प्रथाबारे महत्त्वपूर्ण चर्चा पनि यसभित्र छ । तामाङ समाजको रुइ प्रथाको व्याख्या उपलब्ध तत्कालीन श्रुति परम्पराको आधारमा मात्रै सम्भव हुन सक्दछ । यति मात्र होइन यसमा बौद्धभन्दा भिन्न दार्शनिक मतका बोन परम्पराबारे उल्लेख गर्न पनि छुटेको छैन । बौद्ध र बोन मतलाई समन्वय गरी सामाजिक व्यवहारमा कायम राख्नु हिमाली समुदायहरूमध्ये तामाङ समुदायको विशिष्ट परम्परा हो । समष्टिमा यसले समकालीन तामाङ समाजको श्रुति परम्परालाई शसक्त ढङ्गले लिपिबद्ध गरेको मान्न सकिन्छ ।

जिग्तेन तामको परम्परालाई लिपिबद्ध गरी त्यसलाई धार्मिक तथा सामाजिक समारोहहरूको अङ्ग बनाउनु तामाङ समाजमा बिस्तारै बौद्ध धर्मलाई बलियोसँग स्थापित गर्ने माध्यम पनि हुन गएको हामी पाउँदछौं । यसले बौद्ध धर्मका मर्मलाई सर्वसाधारण भक्तजनसम्म विविध भेलाहरूमा प्रवचनमार्फत फैलाउन निश्चय नै प्रभावकारी भूमिका खेलेको अहिले पनि देख्न सकिन्छ । तर बौद्ध प्रभावमा लेखिएको हुनाले यसले केही भ्रम पनि जन्माउन सक्ने देखिन्छ । उदाहरणको लागि पुस्तकमा तिब्बतमा रहेका ठूला बौद्ध केन्द्रहरू, महत्त्वपूर्ण स्थलहरू र कतिपय मिथककथाहरू प्रस्तुत गर्नाले, तामाङ समाजमा तिब्बतको प्रभाव यथार्थभन्दा बढी नै पर्न गएको भान पनि पर्न सक्दछ ।

अहिलेसम्मको शोधको आधारमा जिग्तेन तामछ्योङ् नितान्त तामाङसम्बन्धी रचना हो भन्ने हाम्रो निष्कर्ष रहेको छ । उपलब्ध तिब्बती साहित्य सङ्कलन तथा समालोचनाहरूको अध्ययनले के देखाएको छ भने तिब्बत आफ्नो बौद्ध साहित्य र अन्य रचनाहरूमा अत्यन्तै धनी छ । तर उपलब्ध तिब्बती बौद्ध साहित्य र अन्य रचनाहरूको सङ्कलनमा जिग्तेन तामछ्योङ् भने भेटिएको छैन । यो तथ्यले जिग्तेन तामछ्योङ् तिब्बती वाङ्मयभन्दा छुट्टै अङ्ग भएको कुरालाई इङ्गित गर्दछ । जिग्तेन तामछ्योङ् नितान्त तामाङ रचना हो वा होइन भन्ने अझै खोजीको विषय हुन सक्दछ । तर हामीले यहाँ अगाडि सार्न खोजेको मान्यता के हो भने तिब्बतमा अनुवाद भएका र त्यसपछि विकास भएका धार्मिक ग्रन्थहरू यावत् हिमाली क्षेत्रका अन्य समुदायहरूमा भै तामाङ समाजले पनि आफूमा समाहित गरेको छ र सम्भवत यो बौद्ध साहित्यको भण्डारमा तामाङ विद्वान्हरूले पनि योगदान पुऱ्याएका होलान् तर गैरधार्मिक साहित्य भने सबै हिमाली समूहहरूले आफ्नै सामाजिक राजनैतिक परिवेशमा निर्माण गरेका थिए भन्ने हो । यही मान्यताबाट जिग्तेन तामछ्योङ् गैरधार्मिक साहित्य शृङ्खलाको रूपमा तामाङ परिवेशमा सङ्कलित रचना हो भन्ने हाम्रो धारणा हो । यसकारण यो तिब्बती वाङ्मयमा देखा नपर्नु

स्वाभाविक देखिन आउँदछ । यो छलफलको परिप्रेक्ष्यमा तिब्बती वाङ्मयबारे छोटो चर्चा गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ ।

अध्येताहरूले तिब्बती वाङ्मयलाई सामान्यतया धार्मिक र गैरधार्मिक गरी दुई वर्गमा विभाजन गरी हेर्ने गरे तापनि यी दुई पक्षहरू धेरैजसो अवस्थामा मिश्रित रूपमा अभिव्यक्त भएको पाइएकाले एकथरी विद्वान्हरूले सम्पूर्ण तिब्बती वाङ्मयलाई आठ प्रमुख भागहरूमा बाँडेर विश्लेषण गरेको पाइन्छ^९ । पहिलो वर्गमा इतिहास र जीवनी पर्दछ जसअन्तरगत राज्यको ऐतिहासिक कालक्रम (ग्यालराब), धार्मिक इतिहास (छो ज्युङ), धार्मिक जीवनी (नामथार), आत्मकथा तथा संस्मरण, चिठीपत्र, गुरु परम्परा (लाम ग्युद) पर्दछन् । दोस्रो भागमा मूल बौद्ध धर्मग्रन्थहरूको सङ्ग्रहलाई लिइएको छ जसअन्तरगत चार उपसमूहहरू राखिएको छ । क) पहिलो चरणमा अनूदित धर्मग्रन्थहरू (निङमा ग्युद बुम), ख) दोस्रो चरणमा अनूदित धर्मग्रन्थहरू वा समां ग्रन्थहरू जसअन्तरगत कंग्युर र तेंग्युर पर्दछन्, ग) दोनो धर्म ग्रन्थहरू र घ) तिब्बती विशिष्ट परम्पराको तेरमा साहित्य रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी तेस्रो भागमा दार्शनिक साहित्यलाई राखिएको छ जसमा भारतीय धर्मग्रन्थहरूको तिब्बती टिका (डेल्वा), प्रार्थना र प्रशंसाहरू (डुब्था), दार्शनिक विचारहरूको सङ्कलन (दुरवा), विवादकला निर्देशिका (यीग छा), विवादास्पद विषयवस्तुहरू (गागलेन), तथा अभिधर्म, माध्यमिका, प्राज्ञपारमिता आदि रहेका छन् । चौथो भागलाई मार्ग साहित्य भन्न सकिन्छ । यसअन्तरगत धर्मका बाटाहरू (तेन रीम), मार्गहरू (लाम रीम), मनको शुद्धि प्रक्रिया (लो ज्योङ), प्रतिज्ञा (दो सुम), आचरणको नियम (दामने), र जोक्छेन, महामुद्रा, तथा अन्य तान्त्रिक साधनाका पुस्तकहरू रहेको पाइन्छ । पाँचौँ भागमा धार्मिक अनुष्ठानका विधिहरू रहेका छन् । प्राणप्रतिष्ठान विधि (राब्ने), पुजा (छ्योपा), साधना (डुब्थाप), आयु प्रार्थना (श्याव तेन), आशीर्वाद (वाङकोर), व्रत (न्युङने), यज्ञविधि (जिनसेग), मृत्यु संस्कार र मण्डल निर्माण प्रक्रिया आदि प्रमुख रहेका छन् । छैटौँ भागमा विभिन्न साहित्यिक रचनाहरू पर्दछन् जस्तै पुराना गाथाहरू, लोकगीत, धार्मिक कविता, आलङ्कारिक पद्यहरू, प्रशंसाका काव्यहरू, उपन्यास र रचना शिल्पसम्बन्धी कुराहरू रहेका छन् । त्यसैगरी गैरसाहित्यिक कला र विज्ञानको पक्षमा, व्याकरण, कानून, वैद्य तथा औषधि प्रणाली, ज्योतिष बिद्या, गणित, भूगोल, वास्तुकला, नाटक, सङ्गीत आदि राखिएको छ भने अन्तिम भागमा शब्दकोश, सूचीपत्र आदि सन्दर्भसामग्रीहरू रहेका छन् ।

सिङ्गो तिब्बती वाङ्मयको वर्गीकरणको सन्दर्भलाई यहाँ मुख्य दुई कारणले जोड्न खोजिएको हो । पहिलो यसबाट यसभित्रको कुन साहित्य तिब्बती, तामाङ लगायत अन्य हिमाली समुदायहरूको साझा सम्पदाको रूपमा रहेको छ भनेर निक्कै गर्न सघाउ पुग्दछ भने दोस्रो कस्ता साहित्यहरू तामाङ लगायतका विभिन्न हिमाली समुदायहरूले आ-आफ्नै ढङ्गले विकास गरेका रहेछन् भनी हेर्न मद्दत पुग्न सक्दछ । माथि उल्लिखित तिब्बती वाङ्मयका धेरै साहित्यहरू विशेष गरी बौद्ध दर्शन, धार्मिक अनुष्ठान आदिसँग सम्बन्धित पुस्तकहरू ताम्सालिङका तामाङ समाजमा पनि त्यतिकै प्रचलित छन् जति हिमाली सभ्यताका अन्य क्षेत्रहरू लद्दाखदेखि डोल्पा, मुस्ताङ, मनाङ, ओलाङचुङ, सिक्किम, भुटानसम्म लोकप्रिय छन् । यद्यपि हिमाली बौद्ध परम्पराको सबैभन्दा पुरानो निङमापा मत तामाङ समाजमा रहेकाले यससँग सम्बन्धित पुस्तकहरू धेरै पाइन्छन् । तर बौद्ध साहित्यको फैलावटको प्रक्रिया इसाको सातौँ शताब्दीतिर सुरु भई पछिसम्म निरन्तर रहिरहेकाले तामाङ लामाहरूका

^९ Cabezon, Jose Ignacio and Jackson, Roger R. (1996), eds. Tibetan Literature: Studies in Genre, Ithaca: Snow Lion Publications.

पुस्तकालयहरूमा सबै बौद्ध मतका पुस्तकहरू नपाइने भन्ने होइनन् । गैरसाहित्यिक कला र विज्ञानको पक्षमा वैद्य तथा औषधि प्रणाली, ज्योतिष विद्या, वास्तुकला आदि पनि हिमाली समुदायहरूमा धेरै हदसम्म साभ्ता रूपमा विकास हुँदै आएको पाइन्छ । तर इतिहास, जीवनी, लोकसाहित्य, तथा श्रुति परम्पराजस्ता पक्षहरूमा भन्ने हामी तिब्बतमा भैं नै प्रत्येक राजनैतिक रूपले स्वाधीन क्षेत्रहरूमा आफ्नै ढङ्गले छुट्टाछुट्टै रचना हुँदै आएको देखिन्छ । तामाङ समाजमा सिर्जना भएका यस्ता साहित्यिक शृङ्खलाहरूबारे गहिरो अध्ययन अनुसन्धान हुन बाँकी नै छ तर प्रस्तुत जिग्तेन तामछ्योङ यो शृङ्खलाको एउटा महत्त्वपूर्ण पाटो हो भन्ने कुरा हामी पुस्तकको अध्ययनबाट थाहा पाउन सक्दछौं । दोडराब, फाराब तथा विविध अवसरहरूमा लेखिएका करछागहरू यस्ता शृङ्खलाका अर्का उदाहरणहरू हुन सक्दछन् ।

यसो भनीकन जिग्तेन तामछ्योङ हिमाली विचार प्रणालीबाट पूर्णतः पृथक रहेको छ भन्ने भन्ने होइन । बौद्ध धार्मिक विषयहरूबाहेक नै पनि शून्य आकाशमा दोर्जे ग्याडमबाट भूमण्डलको उत्पत्ति भएको तथा अवलोकितेश्वरको अवतार बँदर र आमा डासिन डोल्माबाट मानिसको सृष्टि भएको कुरा जिग्तेन तामछ्योङमा उल्लेख छ । तामाङ समाजमा संसार र प्राणीको सृष्टिबारे अन्य श्रुति कथाहरू भए तापनि सृष्टिबारे उल्लिखित हिमाली मिथक कथाबाट पुस्तकले तत्कालीन श्रुति परम्परामा बौद्ध धर्मबाट परेको प्रभावलाई देख्न सकिन्छ । तर तिब्बती वा अन्य हिमाली समाजहरूसँग भेटिने यस्ता सामञ्जस्यहरूभन्दा बढी हाम्रो अहिलेको प्रमुख सवाल जिग्तेन तामछ्योङमा तामाङ समाजलाई प्रतिबिम्बित गर्ने सारवस्तु के हो भन्ने प्रश्न हो । तामाङ समाजलाई प्रतिबिम्बित गर्ने पुस्तकका धेरै पक्षहरूमध्ये दुईवटा केन्द्रीय सारवस्तु, रुङको प्रस्तुति र तामाङ समाजमा छोपा वा भेलाको बहुपक्षीय महत्त्वको चर्चालाई मान्न सकिन्छ भन्ने हामीलाई लागेको छ ।

रुङ तामाङ सामाजिक सङ्गठनको मेरुदण्ड हो । रुङ प्रथाको व्यवस्थापनबाट नै तामाङ समाजले आफ्नो सामाजिक एकतालाई कायम राखिराख्न र धर्म, संस्कृति र भाषालाई जोगाइराख्न सफल भएको छ । रुङलाई खस नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा कुल वा वंश भन्न सकिन्छ । सिङ्गो तामाङभित्र धेरै रुङ अर्थात् कुलहरू रहेका छन् । तामाङहरूको जम्मा कतिवटा रुङहरू छन् भन्ने वस्तुगत अध्ययन अहिलेसम्म भइनसकेकाले यति नै छन् भनेर किटेर भन्न गाह्रो छ । तर ताम्बा तथा अन्य श्रुति स्रोतहरूका आधारमा विद्वानहरूले १०० भन्दा बढी तामाङ रुङहरूको नामको चर्चा गरेका छन्^{१०} । ताम्बाहरूको कुरामा रुङछेन च्योपो अर्थात् अठार महान् रुङहरूको वर्णन पाइन्छ । रुङबारे लेखिएका विभिन्न पुस्तकहरूमध्ये जिग्तेन तामछ्योङलाई अर्को आधिकारिक दस्तावेज मान्न सकिन्छ । प्रस्तुत जिग्तेन तामछ्योङमा जम्मा ३६ वटा रुङ र तिनको उत्पत्तिस्थल (बाप्सा) तथा कुलदेवता (फोला) को वर्णन गरिएको छ ।

तामाङ रुङ प्रथा विभिन्न वंशहरूलाई थेमेखोर वा दाजुभाइ र डेनखोर वा कुटुम्ब विभाजनमा अडेको छ । प्रत्येक रुङको आफ्नो थेमेखोरको रूपमा केही वंशहरू हुन्छन् भन्ने अन्यसँग कुटुम्ब सम्बन्ध हुन्छ । थेमेखोरभित्र आपसमा विवाह हुँदैन तर कुटुम्ब विवाह सम्बन्धको लागि मान्य रहन्छ । उदाहरणको लागि थोकर वंशको थेमेखोर मोक्तान, पाखिन र स्याङदन हुन्छ र तिनीहरूबीच एउटै वंशका दाजुभाइको हैसियतले विवाह वर्जित गरिएको हुन्छ । तिनीहरू अन्य रुङहरू जस्तो कि दोङ, गोले,

^{१०} हेर्नुहोस्, जि.डि. लामा (२०४०) तामाङ चुडनीला ठिमतेन तामछ्योङ, सिक्किम र प्रताप बल तामाङ (२०५०) तामाङ घरको खोज र चर्चा, काठमाडौं : सेडजाङ ।

योञ्जन, बोम्जन आदिसँग विवाह सम्बन्ध गाँस्दछन्। दाजुभाइको आधारभूत सम्बन्ध आपसी सहयोगको रहन्छ भने कुटुम्बबीच आपसी सम्मानको सम्बन्ध विद्यमान रहन्छ। यस प्रकारको रुइ प्रथा तामाङ समाजको एउटा मुख्य विशेषताको रूपमा रहेको देखिन्छ। रुइको यस्तो जटिल प्रचलन तिब्बती समाजमा देखिएको छैन वा भएको भए तापनि प्राचीन कालमै यो लुप्त भइसकेको मानवशास्त्रीय अध्ययनहरूले देखाएका छन्¹¹। त्यसैले रुइको परम्परालाई तिब्बती तथा अन्य हिमाली समाजसँग तामाङ समाजलाई छुट्याउने आधारभूत कडीको रूपमा पनि लिन सकिन्छ। रुइ, यसको थेमेखोर र डेनखोरको चलनले तामाङ समाजलाई विशिष्ट पहिचान दिएको देखिन्छ। तामाङ समाजमा तामाङ कहलिनका लागि यसभित्रका कुनै एक रुइको सदस्य हुनु अनिवार्य रहन्छ। तामाङ समुदायमा मात्रै प्रचलित यस्तो परम्पराको उल्लेख जिग्तेन तामछ्योङमा भएबाट यो दस्तावेज यही समुदायको सामाजिक धरातलमा रहेर लेखिएको थियो भन्ने देखिन्छ।

जिग्तेन तामछ्योङमा वर्णित केही विषयहरूमा त्यस बखतको तामाङ समाजको आफू र आफूवरिपरिका अन्य संसारबारेको बुझाइ पनि झल्किने देखिन्छ। उदाहरणको लागि माथि उल्लिखित उद्धरणलाई नै लिउँ। जिग्तेन तामछ्योङ वाचनको लागि गरिने सम्बोधनमा बोई युल (तिब्बती), बल्पो युल (काठमाडौँ उपत्यकाको नेवार राज्य), ग्यागर युल (भारतवर्ष), ग्यानक युल (चिन) लगायतका राजा, मन्त्री, वैद्य, ज्योतिषी, कलाकार तान्त्रिक, आचार्यहरू लगायतलाई अभिवादन चढाउँदै आफ्नो देशका अधिकारीहरूलाई सम्बोधन गरिएको छ। तामाङ युललाई निश्चित नामबाट नपुकारिए तापनि अन्य क्षेत्रलाई किटान गरेबाट तामाङहरूको आफ्नो मुलुकबारे स्पष्ट धारणा रहेको हुनुपर्दछ भन्ने हामी अनुमान गर्न सक्दछौँ। जिग्तेन तामछ्योङभित्र यी नजिकका मुलुकहरूबाहेक उड्डियान, बर्मा, काश्मीर, बंगलादेश आदिको चर्चा पनि हामी पाउँदछौँ। पूर्व-पश्चिम दिशाका विभिन्न स्थानहरूमा बस्ने मानिसहरूको रूप, रङ्ग र स्वभावहरूबारे उल्लेख हुनुले तामाङ समाजको त्यस बखतको सम्बन्ध र बुझाइ देखाउँदछ।

जिग्तेन तामछ्योङको विषयवस्तु

अब हामी प्रस्तुत जिग्तेन तामछ्योङभित्र के लेखिएको छ भन्ने प्रसङ्गतिर लागौँ। माथि नै भनिसकियो जिग्तेन तामछ्योङका कुराहरू ताम्बा वा लामाले धार्मिक अनुष्ठानहरू र सामाजिक भेलाहरूमा प्रवचनको रूपमा सुनाउने विचारहरू हुन्। तर यहाँ बुझनुपर्ने कुरा के छ भने सबै किसिमका भेलाहरूमा उही खालको कुरा मात्र नभई, भेलाको प्रकृति, समय र परिस्थितिअनुसार ताम्बाले सृजनात्मकतासहित आफ्ना कुराहरू सर्वसाधारण समुदायमा प्रस्तुत गर्दछन्। यसरी भिन्नभिन्न भेलाका विस्तृत कथनहरू बेग्लाबेग्लै भए तापनि, यसको पृष्ठभूमि र केही आधारभूत विषयवस्तुहरू भने एउटै रहने देखिन्छ।

यो जिग्तेन तामछ्योङभित्र यिनै आधारभूत विषयवस्तुहरू दिइएको छ। यो एक हिसाबले निर्देशिकाको रूपमा रहेको देखिन्छ। यसको विश्लेषणबाट के देखिन्छ भने सबै भेलाहरूको सुरुवात ताम्बाले आफ्ना गुरुलाई अभिवादन चढाउँदै गर्दछन् र जिग्तेन तामका कुराहरू आजको भेलामा किन महत्त्वपूर्ण छ

¹¹ Stein, R. A. (1972) Tibetan Civilization. London: Faber and Faber Ltd.

भन्ने कथनबाट सबैको ध्यान आकर्षण गर्दछन् । त्यसपछि पृष्ठभूमिको रूपमा समाजका विभिन्न व्यक्तिहरूका आफ्ना विषयहरूमा हुने गुण र तिनको गरिमाबारे गरिएको चर्चा पुस्तकमा यस्तो छ :

चोबो ल्हेडमो ला ग्रेन
बोन्बो ल्हासोल ग्रेन
चोमो स्हे साडबोला ग्रेन
व्योन कोला बाङ ला ग्रेन
छामे कोला ग्यान ना ग्रेन
जत्तुकु कोला स्हुक ला ग्रेन

चोबोको गरिमा सल्लाह सुभाबमा ।
भाँक्रीको गरिमा देवता बुभाउनेमा ।
चोमो (मूल्मिनी) को गरिमा भोजन रसमा ।
युवकहरूको गरिमा सामूहिक बलमा ।
युवतीहरूको गरिमा आभूषणमा ।
बालकहरूको गरिमा रूप र सम्भावनामा ।

जसरी समाजका विभिन्न व्यक्तिहरूको गरिमा, उनीहरूका गुण र कार्य महत्त्वपूर्ण रहेका छन् । त्यसैगरी सामाजिक जीवनमा आपसी सन्धि र सम्बन्धहरू त्यत्तिकै ठूलो महत्त्वको रहने कुरा त्यसपछि राखिएको छ । हाम्रो समाजमा रहेको सम्बन्ध र घनिष्टताहरूको प्रसङ्गमा लेखिएको छ :

लामा लोमा छ्योइला ब्रेल्वा
छ्योई डो न्हो दामछिगला ब्रेल्वा
चोबो ग्याप्पा ल्हेकार्म ला ब्रेल्वा
फा (आपा) छन रुङ ला ब्रेल्वा
मा (आमा) छन का ला ब्रेल्वा
न्हो छन ग्रान छिग ला ब्रेल्वा

गुरु, चेला - धर्म मत सिद्धान्तको सम्बन्ध ।
सतसङ्गी - धर्म विधानको सम्बन्ध ।
नायक र कारिन्दा - कामको सम्बन्ध ।
पैतृकपक्ष - हाड (वंश) को सम्बन्ध ।
मातृपक्ष - रगत मासु (दुध) को सम्बन्ध ।
साथी, मितेरी - किरिया कसमको सम्बन्ध ।

यिनै गुणहरूको महानता र सम्बन्धहरूको जगेर्नामा हामी समारोहहरू गर्दछौं । छोपा छोटाङ वा भेला कार्यक्रमहरूमा जम्मा हुन्छौं । समारोहहरू पनि माथि पवित्र बुद्धलोकमा बुद्ध र बोधिसत्वहरूको सभा हुन्छ र लौकिक संसारमा मानिसहरूको भेला हुन्छ । मानिसहरू कोही धर्मको निम्ति भेला हुन्छन् भने दाजुभाइ र इष्टमित्रहरू सुख र दुखको अवसरमा भेला हुन्छन् । यिनै भेला र समारोहहरूबाट हाम्रो लोर्ग्युङ वा इतिहास बन्छ, जिग्तेन तामछ्योइमा उल्लिखित लोकवचनहरू सृजना हुन्छ र त्यसलाई सबैसामु कहिन्छ ।

जिग्तेन तामछ्योइले यसरी समाजको लागि अपरिहार्य गुणहरू विकास गर्न र सम्बन्धहरूको जगेर्ना गर्न गर्नुपर्ने भेलाहरू हुनुपर्ने कुरामा जोड दिएको पाइन्छ । हुन पनि तामाङ समाजमा यस्ता छोपा छोटाङ वा भेला समारोहहरूको ठूलो महत्त्व रहेको पाइन्छ । आज पनि हामी हाम्रो समाजमा भेलाहरूको प्रधानता र यस्ता भेलाहरूले समाजलाई दिन खोजेको सन्देश स्पष्ट र सजिलै देख्न सक्दछौं । यी समारोहहरू सामाजिक सम्बन्धहरूलाई नवीकरण गर्दै अझ बलियोसँग स्थापित गर्दै लैजाने प्रमुख माध्यमको रूपमा रहेको देखिन्छ । यस्ता समारोहहरूमा हुने अन्तरक्रियाले व्यावहारिक रूपमा राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक सहयोगका क्षेत्रहरू मात्रै विस्तार हुँदैन बरु जिग्तेन तामछ्योइमा भनिएजस्तै हाम्रा सामाजिक मान्यताहरूको व्याख्या, तिनको पालनाको निम्ति आवश्यक आधार पनि तयार हुन्छ । अझ विगतमा जतिखेर बृहत्तर समाजसँग अन्तरक्रियाको निम्ति आजको जस्तो बजार, व्यापार, राजनैतिक सङ्गठन, शैक्षिक संस्थाहरूजस्ता माध्यम र अवसरहरू उपलब्ध थिएनन्, त्यतिखेर समाजमा सूचनाको प्रवाह गर्न समेत यस्तै समारोहहरू हुनु आवश्यक थियो । आज पनि समाजको नयाँ पुस्तालाई पुराना परम्परा, सामाजिक रिमिठिम र व्यवहार सिकाउने प्रमुख थलो यिनै समारोहहरू रहेको हामी पाउँदछौं । आआफ्नो खेतिपाती, बन्दव्यापार र व्यवसायहरूमा व्यस्त

व्यक्ति र परिवारहरूलाई एक ठाउँमा ल्याई आपसी सम्बन्धको अनुभूतिको माध्यम यही नै हो । हामी त्यसैले सामाजिक प्राणी हौं भने हामीलाई सामाजिक बनाउन यस्तो भेला नभई हुँदैन । यसरी धार्मिक र सामाजिक भेलाहरू हाम्रो सामाजिकताको स्रोत मात्रै होइन हाम्रो सामाजिक इतिहास निर्माणको केन्द्रीय थलो पनि भएको देखिन आउँदछ ।

पुस्तकमा अगाडि हाम्रो समाजमा कति किसिमका समारोहहरू हुन्छन् भन्ने वर्णन गर्दै विविध भेलाहरूमा भनिने लोग्युङ्का प्रकारहरूबारे चर्चा गरिएको छ । भेलाको प्रकृति, समय र सन्दर्भअनुसार लोग्युङ्को विषयवस्तु चयन गरिन्छ भन्ने माथि भनिसकियो । भिन्न समारोहहरूमा भनिने विस्तृत प्रवचनहरू यसमा अहिले नसमेटिएकाले सङ्कलन गरी थप्नुपर्ने देखिन्छ । तर आम रूपमा चर्चामा आउने लोग्युङ्हरूमध्ये यो भाव संसारको सृष्टिको कथा, मानवको उत्पत्तिको कथा, धर्मको सुरुवात र फैलावट, मानव धर्म वा नैतिक आचरणको महत्त्व, इष्टमित्रको सम्मान, शत्रुको दमनदेखि विभिन्न क्षेत्र र रुइ विशेषको इतिहासको कुरा हुने कुरा यसमा लेखिएको छ । प्रस्तुतिको सिलसिलाको हिसाबले पुस्तक रुचिपूर्ण भए तापनि ठाउँठाउँमा कुराहरू दोहोरिएको छ । यो दोहोरिनु सायद मौखिक प्रवचनमा प्रभावकारिता ल्याउनको निम्ति आवश्यक भएर पनि भएको हुन सक्दछ । त्यसैगरी विषयवस्तुको क्रमबद्धता पनि तल र माथि आफ्नै ढङ्गले समावेश भएकाले आधुनिक पाठकले खोजेजस्तो नपाउन सक्दछ । तर पुस्तकको पूर्ण पाठ पढिसकेपछि यसको संरचना र सन्देश पाठकको अगाडि स्पष्ट हुन आउँदछ । अर्को पक्ष के हो भने जिगतेन तामछ्योङ्को प्रस्तुति गद्य र पद्य मिश्रित वाक्यहरूमा वाचन परम्पराकै आधारमा भएको हुनाले यसले एउटा आफ्नै किसिमको लयात्मकता बोकेको छ र भेलाका श्रोतालाई यसले यही लयमा डोर्‍याउँदै विचारमग्न हुन घचघच्याउँदछ ।

लोग्युङ्हरूको सामान्य खाकापछि तिनको प्रस्तुतिको लागि गरिने सम्बोधन र अभिवादन पुस्तकमा उल्लेख भएको छ । यो विषय अत्यन्तै विस्तृत, गहन र लामो भएको कुरा सम्बोधन मात्रै १८ पेज लामो भएबाट स्पष्ट हुन आउँदछ । सम्बोधन किन यति लामो हुन पुग्यो भन्नेबारे अलिकति छलफल गरौं । पहिलो सम्बोधनका ढाँचाहरू हरेक किसिमका भेलाहरूमा प्रयुक्त हुने हुनाले यसमा विस्तारपूर्वक लेखिएको हुन सक्छ । दोस्रो, यसमा उल्लिखित सम्बोधनमा सम्बोधित देवदेवी र महानुभावहरूको गुण र तिनको प्रशंसा पनि गरिएको छ । त्यस सन्दर्भमा हेर्दा यो केवल सम्बोधन मात्रै नभई सम्बोधनमार्फत समाजले खोजेको आदर्श व्यक्ति, गुण, कला र सम्बन्धहरूलाई मुखरित गर्नु पनि रहेको देखिन्छ । उदाहरणको लागि गाउँका प्रमुखको रूपमा रहेको चोवो वा मुल्मीलाई स्रोग सिङ् अर्थात् गाउँको प्राणरूखको उपमा दिँदै भनिएको छ “सल्लाह र सुझाव दिन सिपालु, चुँडिएको गाँस्ने, फाटिएको सिउने, भैंँभगडा मिलाउने, थिग सिङ् भैंँ निष्पक्ष । राम्रा विचारका मुल्मीलाई अभिवादन” भनिएको छ भने आमा चोवो स्या अर्थात् मुल्मिनीलाई गरिएको सम्बोधनबाट तत्कालीन तामाङ समाजमा रहेका महिला नेतृहरू र उनीहरूमा रहेका कस्ता गुण र गरिमाहरूको प्रशंसा गरिँदो रहेछ भन्ने स्पष्ट हुन्छ ।

आमा चोवो स्या ।

जा जामे सेनोरला धामो ।

सो सम नोर सोपा ।

के सम जा जामो केपा ।

लि तार, सुङस्याल सालपा ।

म्ही क्योङ् दान जादा राङ् क्योङ्वा ।

सेमकेङ् ज्यावाला चोमो ।

आमा मुल्मिनी ।

छोरा, छोरी, धन र सम्पत्तिका संरक्षक ।

सँगाले धन सँगाले ।

जन्माए छोराछोरी जन्माउने ।

अनुहार सेतो, प्रष्ट वक्ता ।

सबै मानिसहरूलाई छोरासरी पालन गर्ने ।

राम्रो चित्तका मूली ।

ओनमा ज्योनखापा दोगनुन थारेड थल जिन छाई । उहिले भएका सबै टाढा बितिसके तापनि ।
धानधेयाडला चोवो स्या धुगुदा फ्याफुल्ली स्युजी । अहिले हाम्रा मुल्मिनीहरूलाई नमस्कार गर्दै निवेदन गरौं ।

उता आमा चोवो स्यालाई धामो वा स्वामीनी नामबाट पुकार्दै उनको छोरा, छोरी, धन, सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने भूमिकाको प्रशंसा गरेभैं, युवाहरूलाई उनीहरूको साहसिकता, बहादुरी र वीरताको कदर गरिएको हामी अर्को सम्बोधनबाट पाउँदछौं । उदाहरणको लागि तन्नेरी युवाहरूलाई यहाँ बलशाली योद्धाको रूपमा चित्रण गर्दै पिरोले शत्रुहरूलाई दमन र तेजोबध गर्ने वीरको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । वीर योद्धाहरूलाई हिमालयमा उफ्रने सेतो सिंह र आकाशमा गर्जने मेघको उपमासहित ताम्बाले आफ्ना कुरा सुरु गर्नुपूर्व तलका शब्दहरूमा तिनलाई अभिवादन गरिएको छ ।

छारु ब्योन ल्हुईला चलतोब ग्येबा ।

नोदपा डा धुलपा पावो ।

धोगनुन सीलसे नाडवा ।

तरतरपा सेडगे धाडरी छयोडबा राडपा ।

मुरी फ्याडवा नमे चुडवा ।

सरी क्युवा नम्युड चुडवा ।

पाडरी क्युवा तायेन चुडवा ।

पावो, म्राडसम लोडपा ।

काईथेमा धोगनुन सीला से नाड बा ।

पावोला काईमी मुरी मुधुरपा राडवा काई ।

पावोला वाडमी छ्युडछेन (महागरुड) फ्याडवा राडवा

ओनमाला पावोजुगु यारनुन थारेड थल जिनछाई ।

धानदे याडला पावो जुगुदा फ्याफुल्ली स्युजी ।

तन्नेरी युवा, शरीरको बल कला फैलिएको,

पिरोले शत्रु दमन गर्ने योद्धा ।

सबैको तेजोबध गर्ने ।

सेतो सिंह हिमालयमा उफ्रेका जस्तो ।

आकाशमा उडेका चरा पनि समाल्ने ।

भूईँमा दगुने खरायो पनि समाउने ।

चौरमा दौडिएको घोडा पनि समाउने ।

बलवान, देख्दा डरलाग्दो ।

बोली सुन्दा सबै निस्तेज हुने ।

वीरको आवाज आकाशमा मेघ गर्जेभैं गर्जिने ।

वीरको बल शक्ति महागरुड उडेको जस्तो ।

उहिलेका सबै वीरहरूले वीरगति पाइसके तापनि ।

अहिले हाम्रा योद्धाहरूलाई अभिवादन गर्दै निवेदन गरौं ।

सम्बोधन उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरू, मुल्मी, मुल्मिनी, युवा, युवती, बालबालिका, मालिक, दास, कारिन्दा सबैलाई नछुटाईकन गरिएको छ । तर सम्बोधन र अभिवादनको क्रम भने बुद्ध, बोधिसत्वहरूबाट सुरु भई आचार्य, लामा, गुरु, तान्त्रिकहरू हुँदै राजा, मन्त्री, वैद्य, कलाकार, ज्योतिषी, भौँक्री र गाउँको मुल्मी र मुल्मिनीसम्मका महानुभावहरूमा पुग्दछ । उल्लेखनीय कुरा यहाँनेर के छ भने भारत, तिब्बत, चीन र नेपालका प्रख्यात आचार्य, लामा, गुरु, तान्त्रिक, राजा, मन्त्री, वैद्य, कलाकार, ज्योतिषी, भौँक्रीहरूको नाम लिँदै उनीहरूजस्तै हाम्रो देशका यी मान्यजनहरूलाई आदरपूर्वक अभिवादन चढाउँदछु भनेबाट तामाङ समाजको अन्य संसार र सभ्यताको तत्कालीन बुझाइ भल्काउँदछ । तर त्यसले यति मात्र होइन, तामाङ समाजभित्रै त्यस्ता व्यक्तित्वहरू विद्यमान थिए भन्ने पनि जनाउँदछ । तामाङ समाजभित्रै रहेका ती व्यक्तित्वहरू को थिए र तामाङ युल वा देश भनेर कति भौगोलिक प्रदेश र समाजलाई समेटिएको थियो भन्ने कुरा इतिहासको गर्भभित्र नै छ । त्यो हामी सबैको लागि खोजीको विषय हो ।

तामाङको आफ्नो संसार, भूगोल र सभ्यताको तत्कालीन बुझाइ भल्काउने प्रसङ्ग उत्पत्तिको कथासँग पनि जोडिएको छ । ताम्बा प्रवचनमा नछुट्ने विषयवस्तु एउटा संसार सृष्टिको कथा हो । शून्य आकाशमा दुईवटा बज्रको क्रस वा दोर्जे ग्याडमबाट भएको कथन हिमाली क्षेत्रमा व्यापक रहेको छ । त्यसको विस्तृत विवेचना मूल ग्रन्थमा नै छ । कथाको उठान जम्बुद्वीपको उत्पत्तिमा पुगेपछि नौवटा महाद्वीपहरूको चर्चा भएको हामी पाउँदछौं ।

उही री धोग नुन साङगे जुगु ज्योन खापा
 ने छ्यापार च्यान दोर्जे धान मुला ।
 थेला स्यारछयो होना वाङगाला ला लिङ ।
 ल्हो छयो री वेदाई लिङ
 नुव छयोरी उर्गेन ना लिङ ।
 ज्याङ छयोरी खाछेला लिङ ।
 स्यार ल्हो री खमबु लिङ ।
 ल्हो नुपरी साङ लिङ ।
 नुव ज्याङरी साहोर ला लीड ।
 ज्याङस्याररी कामारु लिङ भिपा मुला ।
 होजा येन जबमुलिङ ला पेटेमी ।
 तार धाङ ला ग्ले तिसे यिनना ।
 थेला छयोल्बीसे चाङबु डज्याङ ल्वी ताईमुला ।

मध्य भागमा सबै बुद्धहरू पाल्नुहुने
 तीर्थस्थल विशेष बजासन छ ।
 त्यसको पूर्व दिशामा बङ्गद्वीप (बंगाल)
 दक्षिण दिशामा वेताद्वीप (बेतीया) ।
 पश्चिम दिशामा उड्डियान द्वीप
 उत्तर दिशामा काश्मिर द्वीप
 पूर्व-दक्षिणमा खम्बुद्वीप किरात क्षेत्र (खम्बुवान)
 दक्षिण-पश्चिममा ताम्रा द्वीप ।
 पश्चिम-उत्तरमा साहोर द्वीप (पन्जाब) ।
 उत्तर-पूर्वमा कामारु द्वीप (आसाम) भन्ने छ हजुर ।
 त्यसमा पनि जम्बुद्वीपको नाइटो (केन्द्र) चाहिँ ।
 सेतो हिमालयको राजा कैलाश (तिसे) हो ।
 त्यसको चार दिशाबाट चार ठूला नदीहरू बग्ने गर्दछन् ।

यही क्रममा देश र क्षेत्रहरूको फैलावटलाई इङ्गित गर्ने कथन पनि चर्चा गर्न योग्य देखिन्छ । यसबारे लेखिएको छ “भारत वर्ष नाडलाभरिको माटोमा उत्पन्न भयो । भोट मानाभरिको माटोमा उत्पन्न भयो । नेवार राज्य मुठ्ठीभरको माटोमा उत्पन्न भयो । मनाङ्ग नडमाथिको धूलो जतिको माटोमा उत्पन्न भयो ।” माटोको परिमाणले प्रतीकात्मक रूपमा उल्लिखित देशहरूको भौगोलिक फैलावट अनुमान गर्न सघाएको देखिन्छ र त्यसबखतको बुझाइ अहिले पनि असान्दर्भिक नदेखिनु चाख लाग्दो पक्ष हो । यदि हामीले तामाङ्ग भूमि वर्तमान ताम्सालिङ थियो भनेर मान्ने हो भने त्यो अनुपातमा ताम्सालिङ चार पाँच मुठ्ठी माटोबाट बनेको भन्न सकिएला कि ?

अर्को चाख लाग्दो पक्ष विभिन्न दिशामा कस्ता मानिसहरू बसोबास गर्दछन् भन्नेबारे छ । हाम्रो अनुमानमा यो तामाङहरूले आफूलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर गरेको चिन्तन हुनुपर्दछ किनभने संसारबारे गरिएको हरेक चिन्तनमा सबै चिन्तकहरूले आफ्नो परिवेशलाई नै केन्द्रमा राखेर गरेको पाइन्छ । यसमा चारै दिशामा बसोबास गर्ने मानिसहरूको रूपरङ्ग र स्वभावबारे सङ्क्षिप्त चर्चा छ जुन यसप्रकार छ :

होतासी स्यार ला म्ही तार, ठाम्सी टिपा,
 थोवोरी रालबा लामान पुईपा म्ही गीग छयामु ।
 ल्होरी म्ही तार नामसा कोनपा,
 सेराब ग्रेन वाङच्याङना मुपा म्ही गीग छयामु ।
 नुबला म्ही गोसुग तुनपा,
 ठुगपा अज्यापा माग (लापा) म्ही गीग छयामु ।
 ज्याङला म्ही सिम क्यूई धुङवा,
 ठुइ किनपा, वाङगेन मुपा म्ही गीग छयामु ।

त्यसपछि पूर्वका मान्छे सेतो वर्णका, छरिएर बसेका,
 टाउकामा जगल्टाहरू धेरै बोक्ने मान्छे सृष्टि भयो ।
 दक्षिणमा सेतो वर्णका लुगा लगाउने,
 बुद्धि ठूलो र बलकामी मानिसको बसोबास भयो ।
 पश्चिमको मानिस शरीर छोटो,
 भगडालु स्वभाव र युद्धप्रेमी मानिस उत्पन्न भयो ।
 उत्तरको मानिस चिसो पानी खाने,
 जल अभिषेक लिने शक्तिशाली मान्छे उत्पन्न भयो ।

चर्चा गरिएका चार दिशाका क्षेत्रहरू कुन हुन् यकिनका साथ भन्न सकिँदैन । यसलाई पुस्तकमा उल्लिखित दिशा र क्षेत्रसम्बन्धी प्रसङ्गलाई जोडेर हेर्ने हो भने केही अनुमान लगाउन सकिन्छ । पूर्व निश्चित रूपले किरात प्रदेशदेखि आसाम नागाल्यान्डसम्मका उत्तरी भागहरू पर्ने देखिन्छ भने दक्षिण भारतवर्षलाई इङ्गित गरिएको हुन सक्दछ । उत्तर भोटदेखि चीनसम्मको क्षेत्रलाई देखाइएको मान्न

सकिन्छ तर पश्चिम दिशामा बस्ने “शरीर छोटो, भगडालु स्वभाव र युद्धप्रेमी मानिस” को हुन सक्छ भन्ने अनुमान गर्न कठिन छ। पश्चिम दिशामा उल्लेख भएको उड्डियान र पन्जाबसँग हिमाली समुदायको युद्धको प्रसङ्ग इतिहासमा त्यति भेटिँदैन। न त तामाङहरूको काठमाडौँ उपत्यकाका नेवार राज्यसँग नै युद्ध भएको चर्चा पाइन्छ। कर्णाली प्रदेशका खस मल्ल राजाहरूले समय समयमा काठमाडौँ उपत्यका र वरिपरि आक्रमण गरेका वृत्तान्तहरू भने नपाइएका होइनन्। त्यस हिसाबले यहाँ उल्लेख भएका पश्चिमका लडाकु स्वभाव भएका खसहरूको राज्य खसानलाई भनेको पनि हुन सक्दछ भन्ने एउटा अनुमान लगाउन सक्छौँ। तामाङहरू खसलाई खसन्द नामले चिन्दछन् भने ब्राह्मणलाई ज्यार्दि भन्दछन्।

उत्पत्तिको कथापछि जिग्तेन तामछ्योङमा भेलाअनुसार भन्नुपर्ने प्रवचनका विषयवस्तुहरू छन्। धर्मका भेलाहरूमा बुद्ध धर्मको इतिहास, जीवन, अन्तरभाव र मृत्युपश्चात्का अवस्थाहरूमा धर्मको उपयोगिता, बुद्धका प्रतीकहरू निर्माण गरिएका कुराहरू, छोराछोरी धर्ममा प्रवेश गरेको कुरा, त्रिरत्नको समीपमा पुण्यार्जन गर्ने कुराहरू आदिको सङ्क्षिप्त उल्लेख यसमा रहेको छ।

मृतकको नाममा हुने भेला पनि एक किसिमले धार्मिक भेला नै मान्नुपर्ने हुन्छ। तर यस्तो भेलामा धर्मको कुरा मात्र नभई समवेदना र मृतकको शान्तिका लागि प्रार्थनाहरू पनि समावेश भएको पाइन्छ। मृतकको अन्तिम संस्कार घेवा सुरु गर्ने बेलामा ताम्बाले मृत्युप्रति समवेदना प्रकट गर्दै लामा गुरुहरूलाई मृतकको नाममा धर्म र पुण्यको कार्य गरिदिनका निम्ति अनुरोध गर्दछन्। यस्तो अनुरोध ताम्बाले आफ्नो सिर्जनात्मकता प्रयोग गरी विविध शब्दहरूमा गर्ने प्रचलन हाम्रो समाजमा पाइन्छ तर मूल सार भने प्रस्तुत पुस्तकले यसरी समेटेको पाइन्छ “यसपटक औषधीका रानी निर्बल साबित भए। रोगका रानी बलवान भए। मनभित्र शङ्का पनि नभएको। चिन्तनमा पनि नभएको। आमुक नाम भएको फलाना स्वर्ग भयो। मृतक फलानोको निम्ति। पूजा र घेवा गरी पुण्य लाभ गर्ने यो अवसरमा। लामा रिम्पोछे र आचार्य रिम्पोछेहरूको समीपमा। निवेदन गर्दछौँ।” ताम्बाको काम घेवाको सुरुमा मात्रै नभई बीचबीचमा आइरहन्छ। जस्तो कि मृतकलाई सबै दाजु, भाइ, साथी सौंगी, इष्टमित्रजन र अन्य नाताजनहरूबाट अन्तिम बिदाइस्वरूप आफ्ना उपहारहरू चढाउने प्रक्रिया जसलाई “थुन्दा सोर्वा” भनिन्छ त्यसमा र विशेषगरी मिन्ज्याङ जलाउने बेला जुन मृतकको अस्तुलाई धर्मलोकमा समर्पण गर्ने समय हो त्यस बखत पनि ताम्बाको कथनको जरुरत पर्दछ। घेवा यदि विवाहित महिलाको परेको खण्डमा ताम्बाको कथन अझै एक अध्याय थपिन्छ। घर पक्षले चारदामको रीत माइतीलाई समर्पण गरी मृतकको अस्तु जसलाई रुइवा पनि भनिन्छ त्यो लामालाई सदगतको लागि जिम्मा दिँदाको ताम्बाको कथन तामाङ समाजमा प्रख्यात रहेको छ। यी सबै विवरणहरू समावेश गर्न सायद सम्भव नभएको कारणले प्रस्तुत पुस्तकमा ताम्बाले समारोहको प्रकृति मुताबिक मिलाएर भन्नु भन्ने वाक्य धेरै ठाउँमा लेखेको पाइन्छ। तामाङ भाषामा नै लामा लिपिमा लेखिएका सन्दर्भ बमोजिमका लेखोटहरू गाउँका ताम्बा र लामाहरूसँग भने प्रशस्त भेटिन्छन्।

सुखको भेला धेरै प्रकारका हुन्छन्। छोराको छेवरमा, छोरीको गुन्युचोली दिँदा, विवाहमा र मित लाउने जसलाई तामाङ भाषामा लेङ रो स्होबा भनिन्छ आदि यस्ता अवसरहरू हुन् जतिखेर रमाइला समारोहहरू आयोजना गरिन्छ। यी सबै समारोहहरूमा कुनै न कुनै प्रकारको धार्मिक विधि त हुन्छ नै त्यसको अलावा मामाको भूमिका छेवरमा, फुपू, माइजू आदिको भूमिका गुन्युचोली दिँदा, दाजुभाइ, इष्टमित्रको भूमिका विवाह र मित लाउने बेलामा महत्त्वपूर्ण रहन्छ। प्रत्येक समारोहहरूमा ज्वाइँको

भूमिका अभै केन्द्रीय रहने कुरा पनि हामीले भुल्नुहुँदैन । यी सबै भेलाहरूमा सम्पूर्ण आफ्ना थमेखोर तथा डेनखोर जम्मा हुने हुनाले ताम्बाको मूल विषयवस्तु मित्रतालाई अभि बलियो बनाउने, आफूबीच एकतालाई मजबुत बनाउने, धर्म र नैतिकता जस्ता विषयमा विमर्श गर्ने र मनोरञ्जन गर्ने रहेको देखिन्छ । यस्तो भेलामा ताम्बाको कुरा अक्सर समारोहको महत्त्वबारे भनाइहरू राखेर हुने गरेको पाइन्छ । उदाहरणको लागि :

सारी ब्लु अद्वा सम ।
पिङ्गाई पुपु खाईसे थोनछाई ।
पुपु पिङ्गाई आकेसम ।
म्हारला नाम खाईसे थोनना ।
म्हारला नाम अथोनसम ।
रिनछेन ब्रेबु खाईसे तला ।
ब्रेबु रिनछेन अतासम ।
लोडच्योइ योनतेन खाईसे तला ।
लोड च्योइ योनतेन अतासम ।
म्हीछेन पोन्पो खाईसे छोला
म्हीछेन पोन्पो अछोसम ।
डा थेन जेनकोर ला ताम स्यादुआसे ।

जमिनमा बिउ छरेन भने ।
हरियो टुसा कहाँबाट पलाउँछ ?
हरियो टुसा उम्रेन भने,
स्वर्णबाला (पहेँलो बाला) कहाँबाट निस्कन्छ ?
पहेँलो बाला निस्केन भने,
अन्नरत्न कहाँबाट पाउँछ ?
अन्नरत्न को प्राप्ति भएन भने,
सुख-समृद्धि कहाँबाट हुन्छ ?
सुख-समृद्धि भएन भने,
समृद्ध मानिस कसरी भेला हुने थिए ?
समृद्ध मानिसहरू भेला भएनन् भने,
शत्रु र मित्रको वृत्तान्त बताउन सकिन्न ।

यसरी समारोहहरू मित्रको सम्मान गर्न र शत्रु चिन्तको लागि हो तर यस्तो भेलासँग अरु पनि थुप्रै कुराहरू जोडिएर आउँदछन् । जमिनमा रोप्ने बिउ, उमारिने टुसा, बाला, अन्नरत्नको उत्पादन र त्यसको उपभोग भेलासँग जोडिन आइपुग्छ । उत्पादन सुख-समृद्धिको लागि हो तर सुख-समृद्धि भेला भएन भने हुन सक्दैन समारोहहरू भएनन् भने न त शत्रु र मित्रको वृत्तान्त नै सुन्न र सुनाउन सकिन्छ । समारोहहरू मानिसको जीवनका अङ्ग हुन्, आनन्दका स्रोत हुन्, ज्ञानका पनि स्रोत हुन् ।

धन सँगाल्ने किन ? यो पनि अन्त्यतः समारोहको आयोजनासँग जोडिन आइपुग्छ । जिग्तेन तामछ्याङमा सञ्चय गरेको धन कहाँ खर्च गर्ने भन्नेबारे लेखिएको छ : “धन फुकाउने तीनवटा विषयहरू छन् । उत्तम, धर्मको लागि धन फुकाउनु हो । मध्यम, मित्रका निम्ति धन फुकाउनु हो । निम्न, शत्रु विसर्जनका लागि धन फुकाउनु हो भनी निवेदन गर्छु ।” यसबाट के देखिन्छ भने तामाङ दर्शनमा धन केवल सञ्चयको निम्ति मात्र होइन न त यसको प्रयोग अभै धेरै धन बटुल्नको निम्ति गर्ने हो । बरु सँगालेको धनको औचित्य त त्यतिखेर मात्र हुन्छ जतिखेर त्यो पुण्य आर्जनको निम्ति खर्च हुन्छ, मित्रता राख्नको निम्ति खर्च हुन्छ वा शत्रु विसर्जनका निम्ति हुन्छ ।

यो नीति शिक्षामा शत्रु कसलाई मानिएको छ भन्ने अलिकति चर्चा गरौं । पुस्तकमा भनिएको छ - मानिसले आफ्नो मनबाट शत्रु र मित्रको भावलाई हटाएर सबै समान देख्न सके मात्र धर्मलाई आत्मसात गर्न सकिन्छ । शत्रु-मित्रको भाव पनि एउटा लोभकै भाव हो र यो दुःखको स्रोत भएको कारणले यस्तो अज्ञानबाट छुटकारा लिनुपर्दछ । तर व्यवहार सत्यलाई ध्यानमा राख्दै अगाडि दुई किसिमका शत्रु चिन्नुपर्दछ भनी भनिएको छ । पहिलो दमन गर्न नहुने शत्रु, दोस्रो दमन गर्नुपर्ने शत्रु । लामा र धर्म सँगाती, बाबुआमा, दाजुभाइ र मावली इष्टमित्र कहिल्यै पनि शत्रुको रूपमा दमन गर्नु हुँदैन भनी भनिएको छ । तर दमन गर्नुपर्ने भने बुद्ध धर्म भत्काउने शत्रु, लामा गुरुहरूको गाथलाई पिर्ने

शत्रु, सबै प्राणीलाई पीडा दिने शत्रु र योगीहरूको महान् विचारलाई मिथ्या दृष्टिले हेर्ने शत्रुलाई आफू मृत्युको मुखमा परे पनि दमन गर्नुपर्दछ भनी भनिएको पाइन्छ । महायानी धर्मको माध्यमिका दर्शन तामाङ विचार प्रणालीमा यहाँनेर प्रतिबिम्बित भएको देखिन आउँदछ ।

मित लगाउने र विवाहका समारोहहरू मित्रता जोडने प्रमुख समारोहहरू हुन् । प्रचलित धर्मका कुराहरू र लोकनीतिका वचनहरूसँगै यी समारोहहरूमा रोचक किसिमले अन्य मुलुकका उदाहरणहरू प्रस्तुत गरिएको प्रचलन हामी प्रस्तुत पुस्तकबाट थाहा पाउन सक्दछौं । मित वा लेङ साइनो कुटुम्बहरूबाहेकका विशेषगरी स्वाँगे भाइ वा अन्य जातिका समान उमेरका साथीहरूसँग गाँस्ने प्रचलन तामाङ समाजमा रहेको छ । यसले दुई भिन्न गुणहरू भएका व्यक्ति वा समुदायबीच दाजुभाइको सम्बन्धबाट मित्रतालाई प्रगाढ बनाउन मद्दत गर्दछ । कतिपय अवस्थामा मनमुटाव वा शत्रुतापूर्ण सम्बन्धहरूलाई पनि शान्तिपूर्ण र आपसी सहयोग र सम्मानको सम्बन्ध स्थापना गर्न यस्ता सम्बन्धहरू प्रभावकारी भएको हामी पाउँदछौं । ताम्बाले तिब्बतका राजा ठिस्रोङ देउचन र भारतका धर्म राजाबीच भएको मितेरी साइनो, ताजिकका धनको राजा र गेसारका युद्धको राजाबीच भएको मितेरी सम्बन्ध र मङ्गोलका राजा र चीनका राजाबीच प्रगाढ बनेको मित्रताका उदाहरणहरू प्रस्तुत गर्दै आजका मितहरूको सम्बन्ध बलियो र गहिरो बनोस् भनी यस्ता समारोहहरूमा कामना गरेको पाइन्छ ।

विवाह समारोहमा पनि यसै गरी चीन, तिब्बत, नेपाल र भारतको इतिहास जोडेर ताम्बाले यी भिन्नभिन्न शक्तिशाली दुई पक्षहरू कसरी मित्रताको गाँठोमा जोडिए भन्ने प्रसङ्ग प्रस्तुत गरी कुटुम्बीय विवाहको महत्त्वलाई झल्काउने गरेको पाइन्छ । जिग्तेन तामछ्योङमा लेखिएको छ :

ज्यामपा (डिग्पा) जेन ब्रेलपा लोङ्ग्यु सुरगीग स्युसम ।
ओनमाला धुईरी ग्यानागला ग्यालवो थेन ।
भोईला ग्यालवो नी जेनब्रेल लापा लोङ्ग्युई ।
घोसिन भोईला ग्यालवो थेन याम्बुला ग्यालवो नी
जेन ब्रेल लापा लोङ्ग्यु ।
ग्यागरला ग्यालवो कोन्छ्योङ वाङथेन ।
सीनपोई ग्यालवो लाङका डिनच्युई नी जेन
ब्रेल लापा लोङ्ग्यु राङपान लामान मुसाई ।

प्रेमको सम्बन्ध जोडिएको इतिहास एक छेउ बताऊ ।
उहिलेको समयमा चीनका राजा र
भोटको राजा दुवै कुटुम्बीय सम्बन्धमा जोडिएको इतिहास
फेरि भोटको राजा र काठमाडौंको राजा दुवै कुटुम्बीय
सम्बन्धमा गाँसिएको इतिहास ।
भारतवर्षको राजा त्रिलोकदास र
लङ्काका दश शिर भएका राक्षसका राजा दुवै कुटुम्बीय
सम्बन्ध जोडेको इतिहास आदि धेरै भए पनि ।

प्रत्येक सम्बन्धहरूको विस्तृत विवरणलाई ताम्बाले अक्सर आलङ्कारिक शब्दहरूमा मिठास भरेर श्रोताहरूलाई विवाह समारोहमा अहिले पनि सुनाएको हामी पाउँदछौं । डम्फु बजाएर गीतको मधुर लयमा ताम्बाले यी कथाहरूमार्फत नयाँ दम्पतीलाई शुभकामना र अती दिँदा समारोहको माहौलमा अर्कै रौनक छाउँदछ¹² । ताम्बाले प्रस्तुत गर्ने कथनमा खास गरी कसरी अन्य मुलुकका उदाहरणलाई स्थानीय परिस्थितिमा सान्दर्भिक बनाएर अभिव्यक्त गर्दछ भन्ने पक्ष उसको अभिव्यक्ति कला र सृजनात्मकतासँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छ ।

विवाहमा स्पष्ट पारिने अर्को विषयवस्तु रुङ्को हो । अक्सर विवाह सम्बन्धमा गाँसिएका दुई बेहुलाबेहुलीको रुङ्ग वा वंशको इतिहास यतिखेर ताम्बाको प्रस्तुतिको विषय रहन्छ । बेहुला पक्षले बेहुला कुन रुङ्गको हो, यसको बाप्सा वा थलो कुन हो, कुन कुलदेवता मान्दछन् आदिको चर्चा विवाहको

¹² विवाहमा ताम्बाले गाउने गीतको विस्तृत विवरण सन्तवीर लामाले आफ्नो पुस्तक सेवु सेमुमा प्रस्तुत गर्नुभएको छ ।

समारोहमा हुने गर्दछ । जिगतेन तामछ्योइमा वर्णित रुइको विवरण विवाहमा बाहेक चर्चा हुने अर्को समारोह कुलदेवताको पूजा अर्थात् ल्हा स्होबा हो । कुलदेवता वा फोलाको पूजा गर्दा आफ्नो वंशको सुरुवातदेखि निकट विगतसम्मका मृत्यु भएका सम्पूर्णको नाम लिई उनीहरूलाई दुज्जे वा अमृत चढाइन्छ । पुस्तकमा दिइएका ३६ वटा विभिन्न रुइहरूको थलो र कुलदेवताको विवरणको उदाहरण तल प्रस्तुत छ :

रुम्वा ला भापसा थो थो री भापपा यिन्ता ।
रुईछेन ला फोला तेन मुला ।
पाखिन ला भापसा पुहाड चे री यिन्ता ।
चाडरिगला ला थेन स्थार ला ज्योवो तेनपा मूला ।
वाईपा ला भापसा से ला गी मण्डल री यिन्ता ।
रुईला फोला तार ज्योवो थेन,
ज्योमो साडमो भमारी छोमन ग्याल्मो थेन,
नुबकी ज्योवो याडला करपो तेन मुला ।

रुम्वा थरीको उद्गमस्थल थो थोई मा हो ।
मूलथरीको कुलदेवता मान्दछन् ।
पाखीनको उद्गमस्थल पुराड फाँटमा हो
चाडरिगलाको देवता र पूर्वको "ज्योवो" मान्दछन् ।
वाईवाको उद्गम स्वर्णमण्डल भयो ।
थरीय कुलदेवता सेतो ज्योवो र
ज्योमो भामारी, छोमन ग्याल्मो र
पश्चिमको ज्योवोसहको सेतो देवता मान्दछन् ।

यो विवरणले हामीलाई रुइहरूको स्वाँगे भाइको सम्बन्ध कसको कोसँग हुन्छ, फोला ल्हा कसले किन र कसरी मान्दछन् ? यी पक्षहरूमा कस्तो परिवर्तन आएछ भन्ने विषयमा अध्ययन गर्न सहयोग मिल्दछ । यसको अध्ययनले एकातिर लिखित दस्तावेजहरू र ताम्बाको मौखिक व्याख्यानहरूमा खोज्नुपर्दछ भने अर्कोतिर सामाजिक व्यवहारमा यसको स्वरूप कस्तो रहेको छ भन्ने हेर्नुपर्दछ ।

पचास पानामा लेखिएको प्रस्तुत जिगतेन तामछ्योइका मुख्य विषयवस्तुहरूबारे सङ्क्षिप्तमा चर्चा गर्यौँ । यसमा हामीले चर्चा गर्न छुटेका कुराहरू पनि धेरै होलान् तर यहाँ हाम्रो प्रमुख उद्देश्य यसलाई कुन रूपरेखामा बुझ्न सकिन्छ भन्ने हो । यसै सन्दर्भमा पुस्तकको अन्तमा उल्लेख भएका हरफहरूको पनि चर्चा गरौँ । लेखकले अन्त्यमा ताम्बाको श्रुति परम्परामा अभिव्यक्त भएको सामाजिक नियमको बारेमा उल्लेख गरेका छन् । प्रकृतिको रचनालाई प्रतीकको रूपमा उभ्याउँदै भनेका छन् :

तोरे घाड नोपारी तार सिङगी अधिङसम ।
मार घाड टाला च्यान सान जाजा अलोङ ।
सा पाङ ग्रेन री च्यान खेववा अडारसम ।
काङल्बी जुपा सेम च्यान खलद लोङ ला ?
मु नामखा धुडरी नामेला ग्ले ग्वोत अप्याङसम ।
नोवा ल्हा ला घाङ था अखाम ।
मु धुडरी पिङगाई ग्वाई अप्याङसम ।
सेम च्यान जाजा नमे तिगदा लोङ ला ।
ताम ठिमला छिग च्योद असेसम ।
अपा जा रिन ताम अघो ।

हिमालय पर्वतमा सेतो सिंह लम्किएन भने ।
हिमाल फेदीका साना जन्तुहरू बशमा आउँदैनन् ।
विशाल मैदानको ठूलो बाघ गर्जिएन भने ।
चारखुट्टे जनावरहरू कोसित डराउँछन् ?
आकाशको उचाइमा पक्षीको राजा गिद्धले वेग हानेन भने ।
ठूलो लेकको चुचुरो शिर पार गर्न सकिन्न ।
आकाश माझमा ठूलो हरियो चिल घुमेन भने ।
साना चराचुरूङ्गी कोसँग डराउँछन् ?
शब्दविधान र भाषाशैलीको सन्दर्भ मिलाउन जानेन भने,
बाबुछोरामा पनि अर्थ सम्प्रेषण हुँदैन ।

यी हरफहरूले हाम्रा ताम्बाहरूको साहित्यमा निहित सौन्दर्यबोधलाई मुखरित मात्र पाउँदैन यसले त्यस बखतको समाजलाई र आवश्यक सामाजिक बन्धनलाई पनि उपमाहरूमार्फत अभिव्यक्त गर्दछ । यसबाट हामी तामाङ समाज मूलरूपमा समतामूलक र प्रजातान्त्रिक हुँदाहुँदै पनि किन यसलाई अनुशासित राख्न धर्म वा नैतिक मान्यताको वशमा बाँध्नुपर्दछ भन्ने सन्देश दिन खोजेको हो भनेर बुझ्न सकिन्छ । असल

नेतृत्वले समाजमा अराजकता आउन नदिन नियममा बाँध्न सक्छ, साहस र मिहिनेतले शिखर पार गर्न सक्दछ, सान्दर्भिक वचनले अर्थ खुलाउँदछ, सम्बन्ध प्रगाढ बनाउँदछ । त्यतिखेर शब्दविधान र भाषाशैलीको ज्ञान र सन्दर्भ बमोजिम अर्थ सम्प्रेषण गर्ने कलामा जुन महत्त्व देखेका थिए त्यो अहिलेको सूचनाको विश्वमा अबै बढी सान्दर्भिक र गहन महत्त्वको विषय रहेको हामी पाउँदछौं ।

उपसंहार

दसौं शताब्दीको हाराहारीमा लिपिबद्ध भएको जिगतेन तामछ्योड तामाङ समाजको लागि निश्चय नै एउटा महत्त्वपूर्ण बौद्धिक सम्पदा हो । यसको ऐतिहासिक र साहित्यिक महत्त्व पनि धेरै नै छ । यसको गहन अध्ययन र अनुसन्धानबाट तामाङ समाजको विगत र विकास प्रक्रियाको स्वरूपबारे बुझ्न सघाउ पुग्दछ । वर्तमान अवस्था इतिहासको एउटा सिलसिला हो भने भविष्य यसैको निरन्तरता हो । हामी वर्तमानमा बसेर इतिहास र भविष्य दुवैलाई हेर्दछौं । यस्तो इतिहास हामी सबैले बुझ्नुपर्दछ, लेख्नुपर्दछ । जिगतेन तामछ्योडले समेटेको सृजनात्मक रचना, रोचक भाषाशैली र यसले बोकेको विचारले एउटा धनी बौद्धिकता भएको समाजलाई देखाउँदछ । निश्चय नै बौद्ध दर्शनजस्तो अत्यन्तै गहन विचार प्रणालीलाई ग्रहण र अवलम्बन गर्नको निम्ति तामाङ समाजलाई साँगुरो र सरल वैचारिक कसरतले पुगेन होला । तामाङ समाजले बौद्ध दर्शनलाई बलियोसँग समात्दै समाजलाई निर्देशित गर्ने आधार र युगौं युगको लागि बौद्धिक मतको रूपमा अवलम्बन गरिरह्यो । तामाङ समाजका नैतिक मूल्यलाई समेटेर अपनाइएको तामाङ बौद्ध धर्मले कालान्तरमा एउटा विशिष्टता पनि हासिल गर्दै लग्यो । जिगतेन तामछ्योड यही विशिष्टता र बौद्धिक मतको एउटा ऐतिहासिक कडी हो जसको जीवन्तता हामी तामाङ समाजमा यथावधि देख्न सक्छौं ।

एक हजार वर्ष जति अगाडि लिपिबद्ध गरिएको जिगतेन तामछ्योडको कुरा आजको सन्दर्भमा हेर्दा पनि थुप्रै कुराहरू अत्यन्तै सान्दर्भिक छ । यसले अगाडि सारेको शान्ति, मैत्री र मानवताको जीवन दर्शन वास्तवमा भन्ने हो भने युगान्तकारी तामाङ दर्शन हो । तामाङ समाजले संसारलाई दिन सक्ने उपहार पनि त्यही नै हो । धर्म, नैतिकता र सहअस्तित्वमा बाँच्न समाजमा बाँधेको प्रक्रिया पनि सामाजिकताको लागि अत्यन्तै महत्त्वको छ । तर आधुनिकताको प्रभावमा पर्दै गएको समाजले यसको महत्त्वलाई पुरा बुझ्न कठिन हुँदै गएको पनि देखिन्छ । कतिपय अवस्थामा हाम्रो नयाँ पुस्ता आफ्नो सांस्कृतिक मान्यता र धरोहरको मूल्यलाई नबुझेको विचलनमा परेको र आफ्नै संस्कृति र परम्परालाई अपहेलना गर्ने प्रवृत्ति पनि देखा परेको छ । यो हामी सबैको चिन्ताको विषय हो ।

जिगतेन तामछ्योडको परम्परा र ताम्बाको भूमिका तामाङ समाजमा बौद्धिक जागरण ल्याउन र आफ्नो जातीय पहिचानलाई मुखरित गर्न अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण छ । धार्मिक र सामाजिक समारोहहरू वा छोपा छोटाङ अहिले पनि हाम्रो सामाजिकताको केन्द्रबिन्दु हो । यस्ता भेलाहरूमा ताम्बा र लामाहरूले दिने प्रवचनहरूमा मूल सारहरूको व्याख्या युगको मागअनुसार गर्न सक्नुपर्दछ । उदाहरणको लागि धर्मको विषयमा भन्दा सामान्य धर्मिक इतिहास, कर्मकाण्ड र पुण्यको फलको चर्चाले मात्र अब पुग्दैन । नयाँ पुस्ताका हाम्रा युवायुवतीहरू बौद्ध दर्शनको राँचिरा तर्कहरूबारे बहस गर्न तयार भएका छन् । हामीले परम्परा भनेर गर्ने हरेक प्रचलनका औचित्यहरूलाई नयाँ सन्दर्भमा नवीकरण गर्नुपर्दछ र यसलाई पुनर्परिभाषित गर्दै लैजानुपर्दछ । हाम्रा सांस्कृतिक पहिचानका अडानहरू र परम्पराबीच रहेको गहिरो सम्बन्धबारे समाजका हरेक पीढीले बहस गर्नुपर्दछ ।

पुराना शाश्वत् मान्यताहरूलाई प्रकाश पार्नु मात्रै पर्याप्त छैन । आजको युगको मागअनुसार ताम्बाले आफ्ना प्रवचनहरूमा नयाँ विषयहरू पनि समावेश गर्दै लैजानुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । आधुनिक विश्वले शिक्षा, विज्ञान, प्रविधि, सूचना र राजनैतिक विचार प्रणालीमा गरेको प्रगतिबाट हामी टाढा रहन सक्दैनौं । तिनलाई तामाङ समाजले आफ्नो सांस्कृतिक दर्शन र मान्यताको कसीबाट जाँच्न र आफ्नो पहिचान नगुमाई तिनको उपयोग गर्न पनि ताम्बाहरूले मनन गर्नुपर्दछ । यसो भन्नुको अर्थ सोही मुताबिक आफ्ना प्रवचनहरूमा पुरानालाई परिमार्जन गर्ने र नयाँ कुराहरू थप्नु हो । ताम्बाको नयाँ भूमिकाका साथै हामीले नयाँ पुस्तालाई पनि ताम्बाको भूमिका ग्रहण गर्न प्रोत्साहन र स्वागत गर्नुपर्ने हुन्छ । बदलिँदो समयको आवश्यकतालाई जिगतेन तामछ्योङ र ताम्बाले सम्बोधन गर्न सकेनन् भने हाम्रो यो अमूल्य परम्परा लोप भएर जाने खतरा रहन्छ ।

जिगतेन तामछ्योङमा ताम्बाले आफ्नो अभिव्यक्तिमा सन्दर्भ, समय र परिस्थितिअनुसार सृजनात्मक हुनुपर्ने कुरामा ठूलो जोड दिएको छ । आधुनिक समयसापेक्ष आफ्नो सांस्कृतिक दर्शन र मान्यताहरूलाई अझ दरो पाउँ तामाङ समाजलाई कसरी अगाडि डोर्‍याउने भन्ने आजका ताम्बाहरूको लागि चुनौती हो । यस्तो बहसलाई दिशानिर्देश गर्न हाम्रा आधुनिक ताम्बाहरू तयार हुनुपर्दछ । त्यसको लागि तामाङ सामाजिकताको मुटु भएर रहेको समारोह वा छोपा छोटाङ निरन्तर र व्यवस्थित हुनु अपरिहार्य छ ।

जिगतेन तामछ्योङको परम्परालाई कसरी वर्तमानमा व्यवस्थित गर्ने भन्नेबाहेक हाम्रो अगाडि अध्ययन-अनुसन्धानका अवसर र चुनौतीहरू पनि धेरै छन् । एकातिर जिगतेन तामछ्योङको पूर्ण अंशको खोजी, विश्लेषण र पुनः प्रकाशनको आवश्यकता त छँदै छ । अर्कोतिर यसले विगतमा तामाङ विद्वानहरूले रचना गरेका अन्य साहित्यहरू जस्तो कि ताम्बा ताम्, कुपा खाछ्योङ, लाकु लेङमो, दोङराब, फाराव तथा करछ्याग आदिको अध्ययनको आवश्यकता पनि आँल्याएको छ । यी लौकिक विषयवस्तुहरूमा भएका रचनाहरूबाहेक तामाङ विचारकहरूले हिमाली बौद्ध परम्परामा पुर्‍याएको योगदानको खोजी पनि त्यति नै महत्त्वपूर्ण छ । यी सबै पक्षमा हामीले ज्ञान बढाउँदै लैजान सकेमा तामाङ लेख्य परम्परा, तामाङ इतिहास, संस्कृति र समाजबारे हाम्रो ज्ञानको भण्डार धनी हुँदै जान सक्छ ।

अनुवादबारे केही कुरा

जिगृतेन तामछ्यांइको अनुवाद प्रकाशनार्थ भएको भन्दा पनि तामाङ संस्कृति तथा इतिहासको अनुसन्धानमूलक अध्ययनमा लाग्नुभएका श्री मुक्तसिंह थोकरको अनुसन्धानलाई सघाउन भएको हो । तर पछि यसलाई प्रकाशनमा ल्याउने गहकिलो काम पनि हुन आयो । यसले तामाङको परम्परालाई बुझ्न खोज्ने विज्ञहरू मात्र होइन, सर्वसाधारण पाठकहरूसमेतले यसबारे ज्ञान हासिल गर्न पाउने अवसर प्राप्त भएको छ ।

सामान्यतया अनुवादलाई शब्द अनुवाद, अर्थ अनुवाद, भाव अनुवाद र छाया अनुवाद गरी चार प्रकारमा वर्गीकरण गरिन्छ । तर यस अनुवादलाई त्यसरी कुनै निश्चित स्वरूपमा वर्गीकरण गरेर हेर्न सकिँदैन । शास्त्रीय भाषा वा अन्य कुनै भाषाका ग्रन्थहरू जनजाति भाषामा रूपान्तर गर्नु अहिलेका लागि निकै कठिन काम साबित हुन्छ । अनुवादको कुनै विधिमा रही भाषा रूपान्तर गर्दा लिखित ग्रन्थको भाषाको स्तर र तामाङ वा जनजातीय भाषाको स्तरको भिन्नताको कारण बाधा उब्ज्ने गर्दछ । तामाङ भाषा भर्खरै मात्र बोलीबाट बामे सधैं लिखित रूपमा प्रवेश गर्ने दिशामा गइरहेको छ । अर्कोतिर तामाङ भाषाको सही उच्चारण कायम गर्न लिपि र त्यसको वर्णसंयोजन सही ढङ्गले गर्न पनि एउटा लामो अभ्यासको खाँचो पर्दछ । तथापि यस अनुवादमा शब्द रूपान्तरलाई जति सक्दो ठिक संरचनाभित्र राख्ने प्रयास भने गरिएको छ ।

जिगृतेन तामछ्यांइको मूल पाण्डुलिपि लामा लिपिमा लिपिबद्ध भएको र त्यसको भाषा भने लामा शास्त्रीय भाषा र तामाङ भाषा पनि मिसिएको छ । युगाँदिखि हस्तलिखित ग्रन्थहरू छापाखानाको अभावमा एकअर्काले साधैं राख्ने र प्रचार गर्ने गर्दथे । त्यस्ता हस्तलिखित ग्रन्थहरू सार्ने क्रममा थुप्रै भाषिक अशुद्धता थपिँदै गएको पाइन्छ । सामान्य अक्षर चिन्न र लेख्न मात्र सक्नेहरूसँग व्याकरण र शुद्धाशुद्धिको ज्ञान कमै हुने हुनाले पनि यस्तो हुने गर्दछ । भन्नु यसलाई तामाङ भाषामै अनुवाद वा शुद्ध लेखनमा परिणत गर्नु त निश्चित भाषागत मापदण्डमा तामाङ भाषा पुगिसकेकै हुनुपर्ने हुन्छ । यहाँ मूल पाण्डुलिपिको अशुद्धतासमेतलाई थुप्रै सुधारनुपर्‍यो । यस्तो अशुद्धता र आवश्यक सुधारहरू प्रतिलिपिको अध्ययन गर्दा लामा भाषाका विज्ञ पाठकहरूले सजिलै देख्न सक्दछन् । अशुद्धिको कारण अर्कै अर्थ लाग्न जाने र कुनै स्थानमा उल्टो अर्थसमेत लाग्ने गरेको पाइन्छ । यी सबै समस्याहरूलाई सच्याउने कोसिस यसमा भएको छ । यद्यपि अबै पनि धेरै त्रुटि बाँकी रहेको हुन सक्दछ । त्यसलाई परिमार्जन गर्ने काम आफ्नै ठाउँमा रहिरहेको मान्नुपर्दछ ।

यसमा तामाङ भाषामा रूपान्तर गर्दा कठिन शास्त्रीय शब्दहरू उही नै राखिएको छ । प्रचलनमा रहेका कैयन शास्त्रीय शब्दहरू पनि लामा भाषाकै रहेको छन्, जस्तो ^{མེས་པ་} म्होइपा, ^{ཅེས་} छ्योई, ^{མར་མེ} म्हारम्हे ^{ལྷ་ཁྱུ} ल्हाकु आदि । यस्ता पाण्डुलिपिहरूमा लिपिगत वर्णको सटिक संयोजन गर्न नसकी अर्कै अर्थ लाग्न जाने शब्दहरू समेत पाइए । यस्तो अवस्था पाण्डुलिपि सार्नेमध्येको कुनैसँग लामा लिपिको, भाषाको वा अर्थको ज्ञान न्यून रहेको कारण त्यसो हुन गएको देखिन्छ । सारिएका अन्य हस्तलिखित ग्रन्थहरूको अवस्था पनि त्यस्तै भेटिएको छ । त्यस्ता शब्दहरूलाई पनि सही अर्थ पहिल्याएर अनुवाद गर्ने कोसिस गरिएको छ । लामा लेखनमा पुरानो र नयाँ संशोधनसहित दुई प्रकारको रहेकोमा यो पाण्डुलिपि नवसंशोधित परम्पराको देखिएकाले पछिल्लो नयाँ स्वरूपको हो भन्ने कुरामा शङ्का छैन । यस कडीले पनि यसलाई लिपिबद्ध गरिएको समय खुट्याउन मद्दत गर्दछ ।

लामा लिपिमा तामाङ भाषा लेख्दा केही संयुक्ताक्षरको उच्चारणलाई छुट्याउन अर्ध “ह” वा ^ཨ अक्षरलाई संकेतको रूपमा प्रयोग गरिएको छ । त्यसले भोटको प्रचलनमा रहेको ^ཨ ला ^ཨ ला ^ཨ ला ^ཨ ट ^ཨ ठ ^ཨ ड जस्ता उच्चारणहरूलाई ^ཨ ब्ल, ^ཨ क्ल, ^ཨ ग्ल, ^ཨ क्र, ^ཨ ख, ^ཨ ग्र, ^ཨ ब्र को उच्चारणमा परिणत गर्दछ । तथापि यसले परम्परागत लामा शब्दहरूलाई कुनै असर पार्दैन । तामाङ भाषालाई देवनागरी लिपिमा प्रयोग गर्दा छुट्टै वर्ण संयोजनको स्वरूप खडा हुन्छ । तर रोमन लिपिमा भने लामा लिपिकै मापदण्ड कायम गर्न सकिन्छ । धर्म, भाषा, संस्कृति र नृवंशीय तथा भूगोलको निकटताले गर्दा लामा लिपि तामाङ जातिको पनि साझा सम्पत्ति हो । यो लिपिको अभ्यास तामाङहरूले धेरै पहिलेदेखि गर्दै आएका छन् ।

पाण्डुलिपिमा रहेको अशुद्धताबारे बताउनु पर्दा उदाहरणको लागि:

मूल: ^{མེས་པ་མེད་པ་ལྷ་ཁྱུ་བུ་མེད་པ་} | अर्थ: वृक्ष अजन्म भवनबाट ।

हुनुपर्ने: ^{མེས་པ་མེད་པ་ལྷ་ཁྱུ་བུ་མེད་པ་} | अर्थ: अजन्म क्षेत्रको भवनबाट ।

यसको वाक्यरचना शुद्ध भए तापनि अर्थ संरचना भने अशुद्ध ठहरिन आउँदछ । यस्तै अर्को लेखन अशुद्धिको उदाहरण लिउँ:

मूल: ^{མེས་པ་མེད་པ་ལྷ་ཁྱུ་བུ་མེད་པ་} | अर्थ: धेरै उपासकहरू सातौँमा जम्मा हुन्छन् ।

हुनुपर्ने: ^{མེས་པ་མེད་པ་ལྷ་ཁྱུ་བུ་མེད་པ་} | अर्थ: धेरै नातागोताहरू काजभोजमा जम्मा हुन्छन् ।

यस्ता त्रुटिहरू धेरै छन् जसलाई ठम्याएर सच्याउनुपर्ने हुन्छ । यो अनुवादमा यस्ता त्रुटिहरूलाई जतिसक्दो शुद्धीकरण गरी अर्थ लिइएको छ । तामाङ भाषा लिखित भाषामा परिणत भइनसकेको हुँदा यसको स्वरूपमा एकरूपता पनि आइसकेको छैन । त्यसले गर्दा कुनै क्षेत्रका तामाङले यसमा आफ्नो क्षेत्रको भाषाको प्रतिनिधित्व नभएको पनि देख्न सक्दछन् । यस्तो समस्या भाषा विकासको क्रममा भेटिएर जाने कुराहरू हुन् ।

प्रस्तुत अनुवादले तामाङ भाषाको विकासको दिशातर्फ भइरहेको एउटा प्रवृत्तिलाई इङ्गित गर्दछ । नेपाल अधिराज्यभरिका आदिवासी जनजातिहरूको भाषिक हक, अधिकार र विकासका निम्ति नागरिक क्षेत्रबाट आवाज उठ्दै आएको छ । जातिको अस्तित्व भाषासँग गाँसिएकाले मातृभाषामै शिक्षाको व्यवस्था भएमा भाषाको विकास र सरलीकरण हुने देखिन्छ । यसैगरी नेपालमा पनि विश्वभरका आदिवासीहरूमाझ भैं भाषासँगै पहिचानको प्रश्नले ठूलो स्थान लिइरहेको छ । हाम्रो यो प्रयासले तामाङ जातिको भाषा र सांस्कृतिक सम्पदालाई जोगाउने अभियानलाई अझ सशक्त बनाउन सहयोग पुग्ने विश्वास गरेका छौं । अनुवादमा भएका त्रुटिहरूलाई विज्ञवर्गले आफ्ना अमूल्य विचारहरू सम्प्रेषण गरी अनुवादकलाई सचेत गराउनुहुनेछ भन्ने आशा लिएको छु ।

मूल पाण्डुलिपि ग्रन्थको रचना कुन समयमा भएको हो अहिले तोक्न सक्ने स्थिति छैन । तर पनि मेरो व्यक्तिगत अनुसन्धानमा अहिलेसम्मको तिब्बती वाङ्मयमा जिग्तेन तामछ्योई लिपिबद्ध भएको नपाइएकाले पनि यो ग्रन्थ तामाङकै क्षेत्र र उनकै विषयमा तयार भएको हो भन्ने चाहिँ मान्नुपर्छ । यस अर्थमा यो विशिष्ट महत्त्व राख्ने तामाङ ग्रन्थमाला हो भन्नुपर्दछ ।

फ्याफुल्ला । धन्यवाद ।

शुप्तेन ग्याल्छन लामा

शैलुङ, रामेछाप

मूल ग्रन्थको प्रतिलिपि

हस्तलिपि: शंखदोर्जे लामा

(सम्भोटा लिपि)

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

5122
010

ॐ
ॐ
ॐ
ॐ
ॐ

ལྟུ་ ག ལྷ་མ་སྒྲུབ་པའི་སེང་གེ་ལ་སྒྲུབ་པ་ཆོས་ལོ། འཁྲུག་ཆོས་དང་མི
 ཆོས་ལ་འཁྲུག་པ་ཐད་དུ་བྱེད་ན། སྒྲིབ་དུ་ག་པ་ལ་སྒྲུབ་སྒྲིབ་སྒྲུབ་པ་ཐད་དུ་བྱེད་ཀྱང་
 སྒྲུབ་སྒྲུབ་པ་ལ་མཁུ་ཆོས་ལ་འདྲེ་ལྟར་སྒྲུབ་སྒྲིབ་པ་དང་པོ་མཁུ་ཆོས་ལ་འདྲེ་ལྟར་སྒྲུབ་སྒྲིབ་པ་
 དེ་ལྟར་བྱེད་ཀྱང་། སྒྲུབ་པ་ལྟར་བྱེད་པ་གཞི་ལ་ཡོད་པ་ལས་དང་པོ་མཁུ་ཆོས་ལ་འདྲེ་ལྟར་སྒྲུབ་སྒྲིབ་པ་
 ལྟར་བྱེད་ན། ལྷ་མ་སྒྲུབ་པའི་སེང་གེ་ལ་སྒྲུབ་པ་ཆོས་ལོ། འཁྲུག་ཆོས་དང་མི

ལྟུ་ ག ལྷ་མ་སྒྲུབ་པའི་སེང་གེ་ལ་སྒྲུབ་པ་ཆོས་ལོ། འཁྲུག་ཆོས་དང་མི
 ཆོས་ལ་འཁྲུག་པ་ཐད་དུ་བྱེད་ན། སྒྲིབ་དུ་ག་པ་ལ་སྒྲུབ་སྒྲིབ་སྒྲུབ་པ་ཐད་དུ་བྱེད་ཀྱང་
 སྒྲུབ་སྒྲུབ་པ་ལ་མཁུ་ཆོས་ལ་འདྲེ་ལྟར་སྒྲུབ་སྒྲིབ་པ་དང་པོ་མཁུ་ཆོས་ལ་འདྲེ་ལྟར་སྒྲུབ་སྒྲིབ་པ་
 དེ་ལྟར་བྱེད་ཀྱང་། སྒྲུབ་པ་ལྟར་བྱེད་པ་གཞི་ལ་ཡོད་པ་ལས་དང་པོ་མཁུ་ཆོས་ལ་འདྲེ་ལྟར་སྒྲུབ་སྒྲིབ་པ་
 ལྟར་བྱེད་ན། ལྷ་མ་སྒྲུབ་པའི་སེང་གེ་ལ་སྒྲུབ་པ་ཆོས་ལོ། འཁྲུག་ཆོས་དང་མི

ལྷ་མ་
 སྒྲུབ་པ་
 ལྷ་མ་
 སྒྲུབ་པ་

རྟེན། གཞན་ཡང་གྲགས་གཞན་པོའི་དཔྱད་མཆོག་གི་དབུགས་པ་ཐམས་
 ཅད་སྒྲུབ་པར་བྱས་པ། འདི་གཏམས་ཀྱི་གདོད་པ་གསུམ་པོ་གང་ཡིན་ཀྱང་།
 དེ་ཡང་གཏམས་ལ་སྒྲུབ་པ་ཐོབ་མེད་པ་གཏམས་ཀྱི་གདོད་པ་ཡིན། ཟུང་ཟུང་མང་
 པོ་གཏམས་ཀྱི་གདོད་པ་ཡིན། ཅུམ་ཅུམ་མང་པོ་གཏམས་ཀྱི་གདོད་པ་ཡིན་
 ལྟས་པས། གོང་མཚམས་ཀྱིས་ཐུགས་བཏང་། བར་མཚམས་ཀྱིས་སྒྲུབ་

རྟེན། ། བསམ། འདི་མཚམས་ཀྱིས་ཐུགས་བཏང་ས་བར་མཆོད་ཀྱིས་
 སྒྲུབ་པས་ཀྱང་འཁྱུ་ལགས། འདི་ལ་འཁྱུ་དེ་མཆོག་གསུམ་པོ་ལྟར་གང་ཡིན་
 ལྟས། རྟེན། འདི་གཏམས་ཐམས་ཅད་ཡིན་བཏང་གྱི་ཆོ་བའི་དཔྱད་སྒྲུབ།
 བར་དུ་མི་བར་འཁོར་བའི་སྤྱིང་མེ་ལྟས། ཐམས་ཐམས་ཅད་ལྟར་བཏང་ལ་སྒྲུབ་པ་
 ལྟས་པར། གསུམ་ལྟས་པས། འདི་ལ་ཐོག་མའད་ཐམས་ཅད་ཡིན་ཏེ་

ཆེ་པའི་དགོངས་ཀྱི་ཆེ་བ། ལྷན་ཆེ་སྒྲིལ་ཆེ་བ་སྟེ་དཔོན་དག་ལྷན་ཆེ་སྒྲིལ་ཆེ་བ། །
 ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། །
 ཆེ་མཁན་ཆེ་བ་སྟེ་ལྷན་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། །
 ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། །
 ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། །
 ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། ལྷན་པོ་འགྲིམ་ཆེ་བ། །

ཨྲ ༠ གྲིས་ཆེ་བ། རྒྱུ་གཡོག་ཆུང་མ་རྒྱུ་གྲིས་ཆེ་བ། ལམ་སོགས་པ་
མང་དུ་རྒྱག་ཡང་། རྒྱུ་མང་པ་ཅན་ལ་རྒྱུ་པར་རྒྱུ་མི་དགོས་པར་འདུག་ཅི་
ཐུགས་གྲིས་དཀྱིལ་འཁོར་དུགས་ལ་བའི་གསལ་པར་རྒྱུ་ལགས། ། རྒྱུ་རྒྱུ་ལ་ཡང་
བར་དུ་ཉི་པར་འཁོར་བའི་ཐོང་མོ་ལྟར་རྒྱུ་། ལམ་སྐབས་འདིར་འབྲེལ་བ་བླ་མས་
ཆོག་ས་ལྟགས་བླངས། ལམ་རྒྱུ་པ་མང་པོ་དེ་མེད་འབྲུངས་པུ་ཅན་པར་

ལུགས་ལ་ཡང་གསུམ་སྟེ། །དང་པ་ཅན་ཆོས་ལྷན་དུ་ཆོག་པ་ལ། །ཡོངས་
 སྟེང་ཅན་ནས་དང་ཆང་ལ་ཆོག་པ་ལ། །སྟོན་མང་པོའི་པདུན་མ་ལ་ཆོག་པ་ལོ།
 དེ་ལ་ཡང་གསུམ་སྟེ། །སྟེང་དུ་ལྟ་ཆོག་པ་། །འོག་དུ་ལྟ་ཆོག་པ་པར་དུ་མི་ཆོག་
 པ། །པར་དུ་མི་ཆོག་པ་པར་དང་གསུམ་ཡིན་པའི། །ཆོག་པ་ལ་ཡུལ་རྒྱུ་
 ལོ་རྒྱུ་ལྟར་སྟེ། །དང་པོ་མྱོང་པ་ཆགས་ཚུ་ལ་ཤིས་ལོ་གྲི་ཁྱེ་སྟེ་པོ་མི་ཆོས་

ལྟོ
 ལྟོ
 ལྟོ
 ལྟོ

ལྟོ། །ཤིས་ལོ་རྒྱུ་། །རྒྱུ་ལོ་ལ་ལྟ་ཆོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུ་། །དམ་པ་རྒྱུ་ལ་
 ལག་ལ་འཛིན་ཆོག་པའི་ལོ་རྒྱུ་། །དེ་ལ་ཡང་ཕྱོགས་མང་ལྷན་དུ་ཆོག་པ་ལྟར་སྟེ། །
 དང་པ་ཅན་ལྟ་ཆོས་ཀྱིས་གཏམ་དང་། །འཇིག་རྟེན་ལ་ལོ་རྒྱུ་ཀྱིས་གཏམ་
 གནིས་ཡིན་ལྟ་ལགས་། །དང་པོ་པ་ཅན་ལྟ་ཆོས་ཀྱིས་པ་ཅན་ལ་ཡང་།
 ལྟ་དང་ལྟ་ཆོས་ལ་ལྟ་པ་པོའི་གཏམ་། །ལྟ་པ་ལྟ་ལྟ་ཀྱིས་རྟེན་ལོངས་པའི་

བེ་ལྷོ་མ་ལ་མི་ཤ། ། བོད་ཀྱིས་མཁམ་བོ་འབྱོར་ཅོ་ན། ། ལ་ལོགས་པ་རྒྱལ་ས་
 ཡོན་ཏེ། ། དེ་ཐམས་ཅད་ཆོས་ཀྱིས་དཔྱིད་ས་ལུ་བཞི་པར་གཤེགས་ཏེ། །
 ད་ལྟར་དེ་ལྟར་མ་རིན་པོ་ཆེ་གོང་ན་བདན་ཆགས་པ་རྒྱལ་ས་ལུ་རུས་སྟེ་རྒྱ་ལགས།
 ལྷགས་མཆང་རིགས་པ་འདིག་པས་སྟོང་པོ་གི། ། ཏེ་རུ་བཀའ་ཏི་རུང་སོ་བ། ། བཟུང་
 འདུལ་ལྷགས་ཀྱིས་སྟོང་པོ། ། ལུས་ལུ་ཏི་དཀྱིལ་འཁོར་རུ་གསལ་པ། ། དག་

རྒྱ་
 རྒྱ་
 རྒྱ་
 རྒྱ་

རྒྱ་ རྒྱ་ ལྷགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་རུ་གསལ་པ། ། ལྷགས་ཆོས་གཏིས་གིས་
 དཀྱིལ་འཁོར་རུ་གསལ་པ། ། ལུས་དང་དགོ་དག་རྒྱུན་མི་ཆད། ། ལྷགས་དང་འཕྲེང་
 ལྷ་རྒྱུན་མི་ཆད། ། བསྟེན་སྟེན་མཐར་ཕྱིན་པ། ། རྟེན་བརྒྱུད་འཕྲེང་རུ་འཁོར་བ། ། ལ་
 ལ་དཀྱིལ་འཁོར་ཀྱིས་ལྷགས་མ་ཡལ་པ། ། རབ་རུ་རིགས་འདིན་ཀྱིས་དཔྱ་མ་སྟོང་
 བ། ། བདུན་རུ་རྟུ་ཏི་མཆོ་མ་སྐམས་དཔུས་སྐུ་ལུང་ལོ་ཅན་ཀྱིས་ལྷགས་འཆང་།

ལངས་ཀྱིས་ཡིས་བཞུག་པ་ཤིག་ལ་པདྨ་ཤེས་པ་མཁས་ཅན་གྱིས་བཤད་པའི་ཐུང་ཅི་ལྟ་
 བར་མཛད་པ་ལྟ་གསལ་འཆར་ཅུས་པ་ཅན་ཀྱིས་སློབ་དཔོན། ། སློབ་ཀྱིས་ལྟ་བུ། །
 རྒྱལ་པོ་ལོ་སློབ་དཔོན་ཏྲུ་ཀ་ར་དྲ། ། བོད་ཀྱིས་སློབ་དཔོན་ཅམ་ཁའི་སློབ་པོ། །
 བལ་པོའི་སློབ་དཔོན་ཤི་ལ་མཁུ་ལ་ལོག་ལ་བ་རྒྱལ་ལ་ཡིན་ཏེ། ། དེ་རྒྱལ་ལ་ཆོས་
 ཀྱིས་དབྱིངས་ལུ་བཞུགས་པ་ཤིག་ལ་ཡང་། ། ད་ལྟ་དང་དེ་གསལ་གསལ་སློབ་དཔོན་དེ་

རྒྱུ། ། དེ་ཆོ་རྒྱལ་ལ་དགོང་ན་བདན་ཆགས་པ་རྒྱལ་ལ་ལྟུང་སློབ་ལྟུང་གསལ་།
 ལ་སློབ་ལ་མི་ཡིས་དཔང་པོ། ། མེ་ལས་དཔང་ཆེ། ། རྒྱལ་ལ་བ་ཤེས་ལ། ། དབྱུག་
 ལས་སློབ་ཆོ། ། དེ་དཔང་ལས་སློབ་ལ་སློབ་། ། ཅམ་ཁའི་ལས་མ་ཁུངས་ཆོ་བ།
 བཟུལ་བོའི་སློབ་པ་རྒྱུ། ། བཟུལ་བོའི་སློབ་པ་རྒྱུ། ། དམ་པ་མཁན་བཅོད་ཅིང་།
 རྒྱལ་ལ་དེ་ཆོས་ཀྱིས་སློབ་ལ་བདེ་ལྟ་པོ། ། སློབ་ཀྱིས་ལྟ་བུ། ། རྒྱལ་པོ་ལོ་

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
 श्री कृष्णाय नमः ।
 श्री गुरुभ्यो नमः ।
 श्री शिवाय नमः ।
 श्री विष्णवे नमः ।
 श्री ब्रह्माय नमः ।
 श्री इंद्राय नमः ।
 श्री अग्निदेवाय नमः ।
 श्री वरुणाय नमः ।
 श्री वायुदेवाय नमः ।
 श्री ऐश्वर्याय नमः ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
 श्रीकृष्णाय नमः ।
 श्रीरामाय नमः ।
 श्रीलक्ष्मणे नमः ।
 श्रीबाल्याय नमः ।
 श्रीहनुमान्यै नमः ।
 श्रीनारायणाय नमः ।
 श्रीविष्णवे नमः ।
 श्रीशिवाय नमः ।
 श्रीगुरुभ्यो नमः ।
 श्रीपितृभ्यो नमः ।
 श्रीमातृभ्यो नमः ।
 श्रीदेवीभ्यो नमः ।
 श्रीसर्वभूतेष्वेति नमः ।

[illegible][illegible]

254

540

[illegible]

पे. २. म. १. १. १. १.

[illegible]

[illegible]

ॐ ॥ सुदिक्कं स सुगमं न दमसुमं ॥ ॐ ॥ देवपदं कं
 सुदिक्कं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं पदं स सुगमं ॥ नंदं नंदं स
 नंदं पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं
 सुगमं पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं
 पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं
 पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं पदं स सुगमं ॥ नंदं स सुगमं

चरिस्तेरुक्ता प्रकाशये । देवेन्द्रेण ह्येकैकं शीतलं च प्रकाशये ।
 त्रुयकाया । प्रकाशयेत्तु यत्तु यत्तु यत्तु । यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।
 दाहयेत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।
 चरिस्तेरुक्ता प्रकाशये । देवेन्द्रेण ह्येकैकं शीतलं च प्रकाशये ।
 यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।

श्री
 श्री
 श्री
 श्री
 श्री

यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।
 यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।
 यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।
 यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।
 यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु ।

[illegible][illegible]

कृमसकषासा । श्रीदमलेश्वीदमसककृमसयमीनेरीशासकृमसकषासा ।
 देयदरीशासमीदहसमसमसाश्रिसमीहससठ । श्रीदरीशासमीदह
 सहुममलेकषासायमीककुपेसासा । श्री । देयदमलेश्वीसममीक
 श्रीदरुतुमशठशकुना । देयदकुशरदुयिक । कुपमदमस
 कुपममदमससयमीकपेसासा । कुपमदेकसकुपममसठमरीमर ।

श्री
 श्री
 श्री
 श्री
 श्री

॥ १ ॥ शरुदरमश्रीदमशठशकुनासठमकुपेसा । कृमसदमदरीश्वी
 श्रीमसकुपेसाकृमसयमीनेरीशासकृमसयमीनेरीशासकृमसयमीनेरीशास
 मयिक । श्रीदुयिकदमदेदमसायकुपेसासमसासरीदुदसकुपेसा ।
 कुपेसायमदमसशठशकुना । श्रीमकुपेसायमीककुपेसासा । देरीशरुदसकुपेसा
 श्रीमसासमलेककुपेसा । श्री । शरुदमश्रीमकुपेसा । श्रीदुयिक ।

सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।

श्री
 श्री
 श्री
 श्री

सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।
 सिरिस्त्रिभुवनमहर्षिः । क्रियासिद्धयर्थेन सप्तशतैः ।

॥ ॐ ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ
 नमो
 भगवते
 वासुदेवाय

॥ ॐ ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ । श्रुत्वा दध्निं सुदुग्धं शक्यं कृत्वा यथा दध्निं के यथा । अत्र नूनं
 यदुक्तं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यथा दध्निं कृत्वा यथा । यत्
 के यथा दध्निं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं
 यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं
 यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं

श्री
 ॐ
 ॐ
 ॐ
 ॐ

ॐ । दध्निं सुदुग्धं शक्यं कृत्वा यथा दध्निं के यथा । अत्र नूनं
 यदुक्तं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यथा दध्निं कृत्वा यथा । यत्
 के यथा दध्निं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं
 यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं
 यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं यत्कुम्भं । यत्कुम्भं

དཔལ་དང་པ་ཅན་ལྟ་ཆེས་གྱིས་གདམས་ཟུར་ཅན་ཅིག་ཀྱིས། །ཆེད་དེ་
 རུ་པན་པའི་དམ་པའི་ལྟ་ཆེས་ཡིན། །ཕུ་དེ་རུ་པན་པའི་དམ་པའི་ལྟ་ཆེས་
 ཡིན། །ཕྱི་མུ་པན་པའི་དམ་པའི་ལྟ་ཆེས་ཡིན། །འདི་ཕྱི་གཉིས་ལུ་
 པན་པའི་དམ་པའི་ལྟ་ཆེས་ཡིན། །ཨྲོ། །པཅས་ཀྱིས་ཤྱ། །ཕུ་པའི་ལས་
 ཡང་དམ་པའི་ལྟ་ཆེས་པད་ཀ་ལ་ཆེ་ལྟ་པགས། །དེ་ལ་ཡང་ཕུ་དང་ཕུ་མོ་

ལྟ་
 ལྟ་
 ལྟ་
 ལྟ་

ལྟ་ ། ཆེས་ལྟ་གས་པའི་གདམས། །ལྟ་གསུང་ཕྱགས་ཕྱིས་པའི་
 པའི་དམ་པའི་དམས། །ལྟ་མ་དཀོན་མཆོག་གིས་དུང་དུ་ཆོག་པ་པའི་པས་ལུ་
 པའི་གདམས་ལས་གས་པ་མང་དུ་ཡོད་པགས། །ཨྲོ། །དཔལ་པའི་
 པའི་དཀོན་ཆོག་པ་པད་ །ལས་པའི་དཀོན་ཆོག་པ་པའི་གསུ་མི་ད་
 ལྟ་པགས། །ཤིན་པའི་དཀོན་ཆོག་པའི་ །དཔལ་གྱིས་སྐབས་ལུ་ལྟ་ལ་

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

गायत्र्युदगारं यो महिम्नः । दमयन्तं यमस्य सा तद्गुणस्य यमस्य । रुद्राग्निः
 यो ह्युदगारं यमस्य यो महिम्नः । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 रुद्राग्निः यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 रुद्राग्निः यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।

यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य
 यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य

यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।
 यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य । यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य यमस्य ।

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
 श्रीकृष्णाय नमः ।
 श्रीरामाय नमः ।
 श्रीलक्ष्मणे नमः ।
 श्रीबाले नमः ।
 श्रीहनुमान् नमः ।
 श्रीगौतमीयै नमः ।
 श्रीअष्टांगयोगे नमः ।

[illegible]

॥ श्री. ब. ५. ६. ७. ८. ९. ॥

[illegible]

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

सरल तामाङ र नेपाली भाषामा अनुवाद

थुप्तेन ग्याल्छेन लामा र मुक्त सिंह तामाङ

(देवनागरी लिपि)

जिगतेन तामछ्योइको तामाड र नेपाली भाषामा अनुवाद

पाना १ (क)

जिगतेन तामछ्योइ ल्हा छ्योइ म्हि छ्योइ

लोकवचनको पुस्तक: बौद्धधर्म र मानवधर्मको वृत्तान्त

पाना १ (ख)

लामा म्नावाइ सिंगी दा फ्या फुल्जी ।
चुरी ल्हा छ्योइ थेन म्हि छ्योइ फेपा ।
सुखदुख, डा दुल्वा, डेन्गोर क्योडवा दुइरी बाप्पा
तामरी चु ताम पाडतोपा मुला ।
चुरी डाच्छा दुइपा लासी सेदपा थेन ।
थेसँ गेपार लासी सेदपा डि मुपा से, दुइपा लासी सेगे ।
लास्सो, दारेम तिनीला कुनु ज्यावा कारमा फेवा ।

गुरु बुद्धवादी सिंहलाई अभिवादन गर्दछु ।
यहाँ दैवीधर्म र मानवधर्मको कुरा फुकाउने ।
सुख-दुःख, शत्रु दमन र मित्र पालन जे गर्दा पनि
यी विषय बताउनुपर्ने हुन्छ ।
त्यसमा पहिलो सङ्क्षिप्तमा बताउने र ।
विस्तृत बताउने दुईटा छन्, पहिले सङ्क्षिप्तमा भनौं ।
लास्सो, अब आजको दिन आकाशमा असल नक्षत्र उदाएको ।

पाना २ (क)

सारी दिनीला डोइ छ्यापा ।
छेडाड टासी मुपा दुइरी ।
छिग लेन सुम स्युधोन स्युगे ।
ताम ल्हामा तासाम ग्लेला नाबेड स्हु खाला ।
ताम च्याडसाम लोन्पो से ताम आगो ।
बिपाराड तापासे ।
डाइ येन स्युधोन छिग सुम फुल्वा री ।
लामा लोपोन रेम्पोछे जुगु ढालला क्रा री स्युवा
उम्जे, चोवो तेन गान्वा व्योन छामे जुगु ढालला मे
री स्युवा ।

भूईँमा घामको न्यानो बसेको ।
समय बेला, तिथिसङ्ख्या मङ्गलमय भएको समयमा ।
निवेदनको विषय तीन वचनमा बिन्ती गरौं ।
कुरा धेरै बोल्थो भने राजाको कान दुख्ला ।
कुरा थोरै भए मन्त्रीले कुरा नबुझ्ला ।
भनेजस्तै हुनाले ।
मैले पनि बिन्तीको विषय तीन शब्द चढाउन ।
अग्रपङ्क्तिमा बस्नुभएका लामा, रिन्पोछे, चोवो (मुल्मी) बुढापाका, मञ्चको तल बस्नुभएका तन्नेरी
युवायुवतीहरू ।

पाना २ (ख)

चुरी छोसी स्युवा स्यानयेन फ्युकपो, प्राडवो,
मिडकोला, रेम्बाकोला दोकसेन ड्यानपार स्युगो ।
लास्सो, ताम म्हापा ग्ला सोम तिला बिसाम ।
ताम ड्यान्या म्हि आरेपा ग्ला ताम म्हापा ग्ला हिन्ना ।
राडराडला गेरी कोल्पा ग्ला ताम म्हापा ग्ला
हिन्ना ।
च्यालच्योल खोलोडसी चिपा ग्ला ताम म्हापा ग्ला
हिन्ना । बिसी स्युजी
गोडमा जुगुसे थु थान्सीगो ।
गुडला जुगुसे ड्यान सान्नु ।

इहाँ भेला भई बस्नुभएका सबै धनी-गरिब, नारी-
पुरुष सबैले सुन्नुहोस् ।
लास्सो, कुरा हराएर जाने तीन ठाउँ के हुन् भने ।
कुरा सुन्ने मानिसहरू नभएको ठाउँ कुरा हराउने ठाउँ हो ।
आ-आफ्नै काममा हतारो र दौडधुप गर्ने ठाउँ
कुरा हराउने ठाउँ हो ।
व्यर्थका होहल्लाहरू हुने ठाउँ कुरा हराउने ठाउँ हुन्
भनी बिन्ती गरौं ।
उच्च वर्गहरूले मनमा राखिदिनुहोस् ।
मध्यम वर्गहरूले सुन्नुहोस् ।

पाना ३ (क)

दिला जुगुसे सेम आख्योल्न ड्यान सानपर स्युगो ।
चुरी स्युधोन छिग सुम स्युवा तिला हिन्ना बिसि
स्युसाम ।
डाच्छा थाम्चे योन्तेनला छेवा स्युला ।
गुडरी स्युदोनला डामसुररी खापा लेडमो स्युवा ।
लिच्छा दोकनोन स्युदोनला ताम डिक्ना स्युवा थेन ।
सोम मुला ।
दारेम डाच्छा थाम्चे योन्तेनला (गुणहरूको
महानता) छेवा स्युवा चा स्युगो ।

सर्वसाधारणले मन नबरालीकन सुन्नुहोस् ।
यहाँ बिन्ती (निवेदन) गर्न लागेका तीन कुरा के हुन्
भन्नुहोला भने ।
सर्वप्रथम सबै गुणका गरिमाबारे भनौं ।
बीचमा सन्दर्भसँग सम्बन्धित बातचितको निवेदन गर्ने ।
अन्तमा सबै प्रसङ्गसँग मिलाई गरी ।
तीनवटा छन् ।
अब सर्वप्रथम सबै गुणहरूको गरिमा (महानता)
बारे निवेदन गरौं ।

पाना ३ (ख)

लामा छयोईला ग्रेन, लोपोन का सुडपाला ग्रेन ।
ग्ले ठिमला ग्रेन ।
लोन्पो रिक्पाला ग्रेन ।
मान्वा मान ना ग्रेन ।
चिवा तेनडेल (साइत) ला ग्रेन ।
सहोवा याचल (याला सीप) ला ग्रेन ।
चोवो ल्हेडमो ला (सल्लाहा) ग्रेन ।
बोन्वो ल्हासोल ला ग्रेन ।
चोमो (मुल्मीनी) स्हे साडबोला ग्रेन ।
व्योन कोला बाड (पुडजोम) ला ग्रेन ।
छामे कोला ग्यान ना ग्रेन ।
जत्तुकु कोला स्हुक ला ग्रेन ।

लामाको गरिमा - धर्ममा, आचार्यको गरिमा - शिक्षा वचनमा ।
राजाको गरिमा - नियम-कानूनमा ।
मन्त्रीको गरिमा - बुद्धिमत्तामा ।
वैद्यको गरिमा - औषधि-उपचारमा ।
ज्योतिषीको गरिमा - साइत-लगनमा ।
शिल्पकारको गरिमा - सिपकौशलमा ।
मूल्मीको गरिमा - सल्लाह सुझावमा ।
भाँक्रीको गरिमा - देवता बुझाउनेमा ।
मूल्मिनी (घर बुढी) - भोजनरसको महानता ।
युवकहरूको गरिमा - सामूहिक बलमा ।
युवतीहरूको गरिमा - आभूषणमा ।
बालकहरूको गरिमा - रूप र सम्भावनामा ।

पाना ४ (क)

खोर ब्रे स्याब्तोला ग्रेन ।
थेराडपा लानान मुसाइ ।
खेन्पा जुगुता गेवार स्यु आतोपा चिम । थु ला
किलखोर री साल्सी सान्ना स्युगो । लास्सो ।
थेरी येन गुडरी डामसुरी खापा लेडमो स्युला
बिसि स्युसाम ।
चु ल्हो दुइरी ब्रेल्वा ज्यावा ।
छो ताड ज्यावा ।
लोग्युई सेदसाम हिन्पा देन्ना म्हान्छी खुड चुन्वा तानाम ।

आठ दासदासीको गरिमा - सेवामा ।
जस्ता धेरै भए तापनि ।
बौद्धिक वर्गहरूलाई विस्तृत बताउनु नपर्ने रहेछ ।
मनमण्डलमा प्रकाश फैलाई सुन्नुहोस् । लास्सो ।
त्यसमा पनि बीचमा सम्बन्धित कुराकानी निवेदन
गरौं भने ।
यो वर्ष समयमा सम्बन्ध प्रगाढ रहेको ।
छोताड समारोहको व्यवस्था राम्रो ।
लोकनीति बताउँदा विश्वास र रूचिपूर्वक मनन गर्ने देखिन्छ ।

पाना ४ (ख)

डाच्छा दे तामला ब्रेल्वा डिस मुला ।

पहिलो सन्धि सम्बन्धका सात पक्षहरू छन् ।

दाडबो ला ब्रेल्वा नुप्पा टिम ।
लामा लोमा छ्योइला ब्रेल्वा ।
छ्योई डो न्हो दामछिगला ब्रेल्वा ।
चोवो ग्याप्पा ल्हेकार्म ला ब्रेल्वा ।
फा (आपा) छन रुइ ला ब्रेल्वा ।
मा (आमा) छन स्या का ला ब्रेल्वा ।
न्हो छन ग्रान छिग ला ब्रेल्वा ।
ब्रेल्वा नुप्पा मुला बिसी स्युजी ।
ब्रेल्वा ता तेन्सी छो ताड ठुडपा हिन्ना ।

उहिलेको सम्बन्ध गहिरो रहेछ ।
गुरुचेला - धर्म मत को सम्बन्ध ।
सतसङ्गी- धर्म विधानको सम्बन्ध ।
नायक र कारिन्दा - कामको सम्बन्ध ।
पैतृक पक्ष - हाड (थर) को सम्बन्ध ।
मातृ पक्ष - रगत मासु (दुध) को सम्बन्ध ।
साथी, मितेरी- किरिया कसमको सम्बन्ध ।
सम्बन्ध गहिरो हुन्छ भनी बिन्ती चढाए ।
सम्बन्धलाई सम्मान गर्न भेला र समारोहको चलन सुरु भएको हो ।

पाना ५ (क)

छो पा छो ताड येन नम्बा डि ला मुला ।
धग्पा साङगे ला छो लुग थेन ।
माधग्पा जिगतेन ला छो लुग डि हिन्ना ।
धाम्पा साङगे ला छोग लुग येन नम्बा सोमला मुला ।
टोईडल छ्योईकु ला छो लुग ।
नाडतोड लोडकु छो लुग ।
नाछोग टुलकु हि छो लुग, दुगु ।
माधग्पा जिगतेन ला छो लुग येन नम्बा सोमला मुला ।

समारोहको सभा व्यवस्था र तरिका पनि दुईथरी छन् ।
पवित्र बुद्धको सभा व्यवस्था र ।
लोक जगत्को सभा व्यवस्था समेत दुई हुन् ।
सद्बुद्धको सभा व्यवस्था पनि तीन प्रकारका हुन्छन् ।
अकृत्रिम धर्म कायको सभा व्यवस्था ।
दृश्य तर शून्य सम्भोग कायको सभा व्यवस्था ।
विविध विश्व निर्माण कायको सभा व्यवस्था इत्यादि ।
अपवित्र लोक जगत्को सम्मेलनको व्यवस्था पनि
तीन प्रकारका छन् ।

पाना ५ (ख)

धेपा मोइपा मुपा म्हि, छ्योइला दोन डि छोपा ।
लोडच्योइ री गापा चापा थुडपारी छो पा ।
जेनखोर जुगु घेवा गेदुन री छोपा ।
थेरी येन सोम मुला ।
तोर ल्हा छोपा ।
मार लु छोपा ।
गुड जम्बुलिङ री म्हि छोपा तेन सोम हिन्ना ।
छोपा ग्याम से लोर्ग्युइ थोन्ना ।
डाच्छा दाडपो सिपा खोरलो छ्यापा ला लोर्ग्यु,
सिप केवा मि छ्योइला लोर्ग्यु ।

भक्तिभाव भएका मानिसहरू, धर्मका निम्ति भेला हुने ।
भोगीहरू खानपान र पेयका निम्ति भेला हुने ।
इष्टमित्रहरू धर्म, सुख, दुखको उत्सवमा भेला हुने गर्छन् ।
त्यसमा पनि तीन प्रकार छन् ।
माथि (द्वैलोकमा) देवताको सभा ।
मुनि (नागलोकमा) नागको सभा ,
बीच (पृथ्वीलोकमा) मानिसहरूको सभासमेत तीनवटा हुन् ।
भेलाको आधारमा व्याख्यानको उत्पत्ति हुन्छ ।
पहिलो भाव संसार सृष्टिको इतिहास, जन्म र
मृत्यु हुने मानवको धर्मको इतिहास ।

पाना ६ (क)

ग्यान राडपा दाम्पे ल्हा छ्योइला लोर्ग्यु ।
दाम्पे लामा जुगु ला ग्रेन काइडिन ला लोर्ग्यु ।
थेरी येन ऋच्योतो री स्युवा धोनला छ्योलसी स्युसम ।
देपाचेन ल्हाछ्योईला ताम थेन ।

आभूषणजस्तो दैवीधर्म अध्यात्मिकताको इतिहास ।
गुरुजन महापुरुषहरूको महान् गुणको इतिहास ।
त्यसमा पनि सर्वप्रथम निवेदन गर्ने विषयसँग सन्दर्भ
मिलाएर बिन्ती गर्ने हो भने ।
दैवीधर्म र अध्यात्मिकताको कुरा र ।

जिगतैन (मिक्छा) पा दा म्हीछयोईला ताम डी
हिन्ना भिसी स्युजी ।
देपाचेन ल्हाछ्योईला ताम री येन ।
जा जामे छयोई धर्म री वाडपा ताम ।
कु, सुड, थु ला तेन स्पेडबा ला ताम ।

लोक गृहस्थीलाई मानवधर्मको कुरा दुईटा हुन्
भनी निवेदन गरें ।
दैवीधर्म र अध्यात्मिकताको कुरामा पनि ।
छोराछोरी धर्ममा प्रवेश भएको कुरा ।
काया, वाक्, चित्तको प्रतीक (मूर्ति, पुस्तक, चैत्य)
निर्माण गरेको कुरा ।

पाना ६ (ब)

लामा कोन्छयोग ला डामरी छोपा ताम ।
राडपा लामन मुला ।
जिगतैन म्ही छयोई ला ताम (रि येन)
नोडपा डा (शत्रु) धुलवा ताम ।
ढिकपा डेवा डेनखोर क्योड बा ताम ।

गासी ताडसी जोमबा, रो ब्रेलपा ताम राडपा
लानन मुला ।
चु धुई री चु ताम चुराड भिसी स्युजी ।
होराड धुई कब थेन ढिगना लासी भीपा मुला ।
होराड तासाई जागिग ग्येपार पाडसम चुराड भिला ।

लामा रिन्पोछेको समीपमा भेला भएको कुरा ।
इत्यादि धेरै छन् ।
लोकजगतको मानवधर्मको कुरामा ।
पिनं शत्रु दमन गर्ने कुरा ।
मित्रताको भावमा रहने मित्रको सम्मान गर्ने
कुरा ।
प्रसन्नताका साथ सङ्गतमा आउनेहरूसँग मैत्री
सम्बन्ध गाँस्ने कुरा जस्ता धेरै छन् ।
यो अवसरमा यो कुरा यसरी निवेदन गरौं ।
यसै गरी प्रसङ्गसँग मिलाएर बताउने रहेछ ।
कुरा अलिकति विस्तृत बताएमा यस्तो भनिंदो रहेछ ।

पाना ७ (क)

होजा येन खेनवा दा स्युला ।
ग्येपार स्यु अतोपा टिम ।
यीनछाई जा जा गीग स्युला ।
खामसुम ला लामा, धुइ सुमला साडगे, सीदपा
सोमदा डेन्पा ।
कु यीसे (प्रज्ञा) ला वाडछ्युग (इन्द्र) ।
रिग डुग (पा) दोर्जे छ्याडला डोवो स्याल ।
दाम्प री ग्युरपा लामा उइमाला धुईरी ।
उर्गेनला खेन्पो पेमा ज्युडने ।
ग्यागरला खेनपो विमल मित्र ।

त्यो पनि बुद्धिजीवीलाई निवेदन गरौं ।
विस्तृत निवेदन गर्नु नपर्ने रहेछ ।
तैपनि अलिकति निवेदन गर्छु ।
तीन धातुका लामा, त्रिकालका बुद्ध, त्रिभावचक्रका
उद्धारक ।
काय प्रज्ञाका इन्द्र ।
छैटौं कुल बज्रधरका प्रतिमूर्ति ।
उहिलेको युगमा महन्तमा परिणत भएका लामा गुरु ।
उडियानका आचार्य पद्मसम्भव ।
भारतवर्षका धर्म निर्देशक विमल मित्र ।

पाना ७ (ब)

भोइला खेनपो बैरोचन ।
राडपा धुगु यिनना ।
थे धोगनुन छयोईला यिडरी स्थीवारी स्ये साई ।
धानधे याडला लामा रिम्पोछे, (का) गुडरी
धानछयापा धुगु दा फ्याफूलछी स्युजी ।
डाग छ्याड (तान्त्रीक), रिगपा जिनपा (रीकजीन लामा), लोपोन ।

भोटका विद्वान् बैरोचन ।
आदि जस्ताहरू हुन् ।
ती सबै धर्मान्तरिक्षमा शान्ति गति प्राप्त गरिसके तापनि ।
अहिले माथि उच्च आसनमा विराजमान हाम्रा
लामा रिन्पोछेहरूलाई अभिवादन गरें ।
तान्त्रिक, विद्याधर, आचार्य

(ल्हा) हेरुकाला धुडसोप (ग्युपा) ।
धुड (शैतान) दुल (पा) डाग ला दोडपो ।
ल्हुई ल्हा ला किलखोररी सालपा ।

हेरुकाका उत्तराधिकारी
मार (शैतान) समन गर्ने तन्त्रका वृक्ष
शरीर देवमण्डलमा परिणत गर्ने

पाना ८ (क)

(सुड) डहाग डाग ला किलखोररी सालपा ।
थु छयोइजीड (धर्मता) ला किलखोररी सालपा ।
ल्हुई थेन गोमथाग तेम अछ्लापा ।
छ्या थेन फ्रेडवा तेम अछ्लापा ।
जेन (पा) दुब (पा) छाडपा ।
ल्हासीन धेपग्येद ग्येरी खोलबा ।
सारी किलखोरला टाक अयालबा ।
गुडरी रिगजीनला ढाल अतोडबा ।
डाच्छा होना रक्ताला ग्योई अखरपा, उईटा
रालपा मुपा डाग छयाड ।

वचन तन्त्रमण्डलमा परिणत गर्ने
चित्र धर्मताको मण्डलमा परिणत गर्ने
शरीरसँग योगसूत्र अटुट रहने
हातमा माला अटुट लिने
जप साधनामा पारङ्गत भएका
ल्हासीन अष्टगणलाई दासभैँ कज्याउने
भूईँमा मण्डलको तेज नअस्ताउने
बीचमा तान्त्रिकहरूको शृङ्खलाबद्ध लाम नटुटेको
सामुन्ने अगाडि रक्तको पोखरी नसुकेको, शिरमा
जटाधारी तान्त्रिक

पाना ८ (ख)

साङगेला तानपा स्पीगपा, ढा, गेक यारनुन मेफ्रा
दुलरी म्हाना लापा डाग छयाड नुईपा मुपा
लोपोन ।
ओनमाला धुईरी
ग्यागरला लोपोन हुंगा राजा ।
बोइला लोपोन नामखाइ जीडपो ।
याम्बुला लोपोन शिलामण्डल राडपा धुगु यीनना ।
थेनी धुगु छयोईला यिडरी स्पीवारी स्पे साई ।
धददे याडला लोवपोन रिम्पोछेँ धुगु थो गोडरी
धान छयापा धुगुदा फ्याफुल्छी स्युजी ।

बुद्ध धर्म भत्काउने शत्रुबिध्नकर्ता सबैलाई धूलो
कणसरह विनष्ट पारिदिने शक्तिवान् तान्त्रिकका
आचार्य ।
उहिलेको समयमा
भारतवर्षका आचार्य हुंगा राजा
भोटका आचार्य आकश गर्भ
काठमाडौँका आचार्य शिलामण्डल आदिहरू हुन् ।
तिनीहरू गहिरो धर्मताको शान्तिमा लीन भइसके तापनि ।
अहिले माथि उच्च आसनमा विराजमान हाम्रा
लामा रिन्पोछेँहरूलाई सम्मानपूर्वक अभिवादन गर्दछु ।

पाना ९ (क)

साक्योड पा (भुमीपाल) म्हीलुइला वाडपो ।
मे च्यासी येन डारलाप छापा ।
क्युई च्यासी येन भारलाप डापा ।
मुठेड च्यासी नोन काइ ग्रेन
रिरापा (सुमेरु पर्वत) च्यासी येन तोर नोपा
मु च्यासी येन ख्याब् छेवा
खाम्बा बाडबा डाक्प्लाम ताजे नाडपा ।
प्राडपा प्रिडवालाग ग्याब तेन्वा ।
आज्यापा मिह (डान्वा) धामज्रेम (अधर्मी) जोग्ना प्योदसी

भूपाल नरको इन्द्र ।
आगोभन्दा पनि तातो राप (भएको)
पानीको भन्दा पनि उर्लंदो वेग ।
मेघको भन्दा पनि ठूलो आवाज ।
सुमेरु पर्वतभन्दा पनि उचो अग्लाई ।
आकाशभन्दा पनि ठूलो व्यापकता ।
जल्लादलाई गलहत्याउने ।
निमुखाका समर्थक ।
दुष्ट र अधर्मीहरूलाई उच्छेदन गर्ने ।

ग्याल्लुग (राजधर्म) छयोई धर्म ग्याम क्योडपा ग्यालबो ।
 ओनमाला थुईरी ।
 ग्यागरला ग्यालबो स्राई चाडमा (शुद्धो धन)।

राज्य धर्मको नियमबाट सञ्चालन गर्ने राजा ।
 उहिलेको युगमा ।
 भारतवर्षका राजा शुद्धोधन ।

पाना ९ (ब)

बोइला ग्यालबो सोडचन गाम्बो ।
 याम्बुला ग्यालबो होईसेर गोछ्या राडवा धुगु यिनना ।
 थेनी धुगु (तोर मु) गुडरी स्ये साई ।
 धनदे याडला ग्ले ग्यालबो धुगुदा फ्याफुल्जी स्युजी ।
 थाप गेताडरी खाईवा, लोन्पो रिगपा मुपा ।
 लोन्पो से ग्यालखाम दिडपा ग्युरपा लासी ।
 ग्यालस्रीद धेना जेना स्रोवा लोन्पो ।
 सेमक्ये ज्यांवा लोन्पो ।
 ओनमाला थुईरी ।

भोटका राजा सोडचन गाम्बो ।
 काठमाडौँका राजा अंशुबर्मा आदिहरू हुन् ।
 तिनीहरू स्वर्गवास भइसके तापनि ।
 अहिले हाम्रा राजाहरूलाई निहुरेर बिन्ती गर्दछु ।
 उपाय कौशल्यामा निपुण बुद्धिमान मन्त्री ।
 मन्त्रीहरूले राज्य बनाउने, सञ्चालन गर्ने ।
 राज्यव्यवस्था व्यवस्थित र सुन्दर राख्ने मन्त्री ।
 असल विचारका मन्त्री ।
 उहिलेको समयमा ।

पाना १० (क)

ग्यागरला लोन्पो टिनजीन ।
 बोइला लोन्पो गार चन पुड ।
 याम्बुला लोन्पो नरेन्द्र देव धुगु यिनना ।
 थेनी धुगु मु गुड री से साइ ।
 धानधे याडला लोन्पो धुगुदा फ्याफुल्छी स्युजी ।
 धोसिन् मनपा मनजाई ला चोवो ।
 सुडडुग मनला तेरजोद ।
 म्राडतेपा मनडी छ्योलरी सेबा ।
 नादपा ग्यारचा ल्बी, बोकालसी ल्बी थेन नोदपा,
 धोन, म्हाड, तोड ग्यारचा म्हाना लासी ।

भारतवर्षको मन्त्री मेघधर ।
 भोटको मन्त्री गार चन पुड ।
 काठमाडौँका मन्त्री नारायण देवहरू हुन् ।
 तिनीहरू स्वर्गवास भइसके तापनि ।
 अहिले हाम्रा मन्त्रीहरूलाई नमस्कार गर्दछु ।
 फेरि वैद्य ओखतीका नायक ।
 षड्भद्र औषधीका भण्डार ।
 देखेको सबै जडीबुटी ओखतीमा मिसाउन सिपालु ।
 चार सय चवालीस थरीका रोगहरू, लागू हुने
 विधनबाधक (भूत प्रेत) हजारौं शान्त पारी ।

पाना १० (ख)

लुई मुपा धोग लान छे थेन स्रोग ।
 छे रेडना सोना लापा खाईबा ।
 ओनमाला थुईरी ।
 ग्यागरला मनम्ही पालदेन फागोल ।
 बोइला मनम्ही खाइवा युथोग गोनबो ।
 याम्बुला (मनजाई) खाईबा परासरदेव ।
 थेनी धुगु तोर मु गुडरी स्येसाई ।
 धनदेला याडला मनजाई लापा मनम्ही धुगुदा फ्याफुल्छी स्युजी ।
 ची खाइवा धुईला खोरलो ।
 ग्यागरला चिखान (गाब्जीला खेन्बो) लोखोर च्युजी
 थेन परखा ब्रे

शरीरधारी सबैको आयु र प्राण
 आयु लामो बनाउन सक्षम ।
 उहिलेको समयमा ।
 भारतवर्षको वैद्य श्रीमान् फागोल ।
 तिब्बतका वैद्य विशेषज्ञ युथोग गोनबो ।
 काठमाडौँका विशेषज्ञ परासर देव ।
 तिनीहरू स्वर्गवास भए तापनि ।
 अहिले हाम्रा वैद्यहरूलाई विनम्रपूर्वक अभिवादन गर्दछु ।
 ज्योतिष समयको चक्र ।
 भारतवर्षको ज्योतिष ब्राह्म वर्षको चक्र र आठवटा
 पाखा (अष्टधातु) ।

मेवा कु ग्याम ज्याबा अज्याबा, लेवा नोडवा
 स्पीगवा च्यावा
 ग्यागर ला चीखेन से सारी रिमो ब्रिसी ।
 क्युई छोद थेन क्युई धप्प ग्याम से ।
 धुईछोद थेन छेज्या (छेपा ज्यापा) सह वार थेन क्यु
 सार धुगु तेन डी फाप्पा ।
 ज्यापा अज्यापा वोनबा लापा खाइवा ओनमा
 धुईरी ।
 ग्यागारला चिम्ही (चिखान) कालचक्र ।
 ग्यानाग ला च्ही खान हालपा सीड ।

नौवटा मेष (नौग्रह) को माध्यमबाट असल, खराब,
 शुभ, अशुभ हेर्ने ।
 भारतवर्षका ज्योतिषी भूईमा रेखा कोरेर ।
 पानी घडी, पानी पलको माध्यमबाट ।
 समय, अवधि र तिथिमितिको सङ्ख्या, ग्रह (वार
) र नक्षत्रहरूको निर्धारण गर्दछन् ।
 असल, खराब (ग्रह स्थिति) देखाउन सिपालु,
 उहिलेको समयमा ।
 भारतवर्षको ज्योतिष कालचक्र ।
 चीनका ज्योतिषी हलपा सिङ ।

बोईला च्ही खान धुईखोर दोर्जे डिङपो
 थेनी धुगु तोर मु घुडरी स्ये साई ।
 धनदे याडला यलला च्ही खाईवा धुगुदा प्याफुल्छी स्युजी ।
 ल्हा स्होवा टुल्कु
 पीर थोपाला ग्ले ल्हा ब्रिपारी खाईवा ।
 गाब थोपा ला ग्ले, लुगकु री खाईवा ।
 घन (धोवा) थोपाला ग्ले धुडमा री खाईवा ।
 च्युग थोपाला ग्ले म्हारला खाइवा
 थेल थोपाला ग्ले होईकु म्हारला कु सोबा खाईवा ।

भोटका ज्योतिषी दुईखोर दोर्जे डिङपो ।
 तिनीहरू स्वर्गवास भइसके तापनि ।
 अहिले हाम्रा देशका ज्योतिषीहरूलाई नमस्कार गर्दछु ।
 निर्माण काय देवताका मूर्ति बनाउने शिल्पी ।
 कुची बोक्नेको राजा, देउता लेख्ने चित्रकार ।
 चिम्टी बोक्ने राजा ढलौटेको मूर्ति बनाउन सिपालु ।
 घन बोक्नेको राजा (खोप कुँद गरेर) मूर्ति बनाउन सिपालु ।
 बेनी बोक्ने राजा सुन बनाउन सिपालु ।
 थेल (लेपन) बोक्नेको राजा चहकिलो मूर्ति बनाउन सिपालु ।

दाप्पा कोइपा थेन सो सुगला रिगज्येद री खाईवा ।
 तिल राडवा तोपा होराडपन सोपा री सेपा
 खाईवा लाला सोम्ही (विश्वकर्म) ।
 गोईलोला सोम्ही ।
 म्हारथेन म्हुईला सोम्ही ।
 साडबु थेन फाईला सोम्ही ।
 स्पीडथेन युडपाला सोम्ही ।
 सोनवोला सोम्ही ।
 साप्राला ताड (सागु) सोपाम्ही ।
 सो रिगपाई डा रीन खाइपा
 ओनमाला धुईरी ।
 ग्यागरला खाइवा विश्वकर्मा
 बोईला खाईवा टुल्कु म्हान थाड ।

नापतौल र शिल्पवेदमा निपुण ।
 जसलाई जस्तो इच्छा छ त्यस्तै बनाउन सिपालु
 देउताका मूर्तिकार विश्वकर्मा ।
 पहिरनका कर्मी ।
 सुन, चाँदीका कर्मी ।
 तामा र फलामका कर्मी ।
 काठ र ढुङ्गाका कर्मी ।
 जुत्ताका कर्मी ।
 माटोका भँडा कुँडाका कर्मी ।
 पाँच प्रभाकरका शिल्पविधामा पारङ्गत ।
 उहिलेको समयमा ।
 भारतवर्षका विशेषज्ञ विश्वकर्मा ।
 भोटका विशेषज्ञ टुल्कु म्हानथाड ।

याम्बुला खाईवा करमी भरो धुगु तोर मु गुडरी स्ये साई ।
 धददे याडला यलला सोम्हि धुगुदा फ्याफुल्ली स्युजी ।
 चोवो युल्ला सोगसिड ।
 ल्हेडमो थेन धुनमा लापारी खाईवा ।
 टाडपा थुइपा, डेपा दुप्पा ।
 छेपा ठिकपा ।
 थिग सिडराड ठाडवा (सिधा)
 सेम क्ये ज्यावा चोवो
 ओनमा ज्योन स्युवा यारनुन थारेडरी थल जीन साई ।

काठमाडौँका विशेषज्ञ कर्मी भरोहरू स्वर्गवास भए तापनि ।
 अहिले हाम्रा देशका शिल्पकारहरूलाई नमस्कार गर्दछु ।
 मुल्मी गाउँका प्राणरूख (मेरुदण्ड) ।
 सुभाव र कचहरीमा सल्लाह दिन सिपालु ।
 चुँडिएको गाँस्ने, फाटिएको सिउने ।
 भैँभगडा मिलाउने ।
 नान्ने काठभैँ सिधा ।
 राम्रा विचारका मुल्मी ।
 उहिले भएकाहरू टाढा बितिसके तापनि ।

धानधे याडला यलला चोवो धुगुदा फ्याफुल्ली
 स्युजी ।
 लास्सो । लला वोनवो ।
 क्योवपा (क्योवना लापा) ला (दा) छ्योदपा ।
 नोदपा म्हाड स्युदपा ।
 नापा छपा तप धा (तोर) रेनपा
 सीवा सोना लापा वोनपो ।
 ग्यागर ला वोनवो संस्कृत गुरु ।
 भोईला वोनवो गुरु नरोवोन छेन ।
 रोडला युरुड वोन यिनना ।
 स्यानयेन सावोन । मुवोन ।
 छ्योल वोन । स्पीडवोन । थाडपाई वोन । चरपाई वोन ।

अहिले हाम्रा गाउँका चोवो मुल्मीहरूलाई नमस्कार
 गर्दै निवेदन गरें ।
 लास्सो । देवताका भाँक्री ।
 रक्षा गर्ने देवता पुज्ने ।
 पिनें भूतप्रेत मन्छाउने ।
 बिरामी परेकालाई उठाउने ।
 मरेकालाई जिउँताउने भाँक्री ।
 भारतवर्षका भाँक्री संस्कृत गुरु ।
 तिब्बतका वोनका गुरु नारो महावोन
 पहाडका स्वस्तिक वोन हुन् ।
 अरू पनि सा वोन । मु वोन ।
 छ्योल वोन । स्पीडवोन । थाडपाई वोन । चरपाई वोन ।

घाडकार तिसेरी दुपा थोप्पा वोनवो ।
 ओनमाला सेम ज्यावा वोनवो ।
 थेनी धोगनुन तोर मु गुडरी स्येसाई ।
 धानधे याडला यलला वोनवो धुगु दा फ्याफुल्ली स्युजी ।
 आमा चोवो स्या ।
 जा जामे सेनोरला धामो ।
 सो सम नोर सोपा ।
 के सम जा जामो केपा ।
 लि तार, सुडस्याल सालपा ।
 म्ही क्योड दान जादा राड क्योडवा ।
 सेमकेद ज्यावाला चोमो ।
 ओनमा ज्योनखापा दोगनुन थारेड थल जिन छाई ।

कैलाश मानसरोवर हिमालमा सिद्धि प्राप्त गरेको भाँक्री ।
 उहिलेका राम्रा चित्त भएका वोन भाँक्रीहरू
 सबै उँभो आकाशमा गए तापनि ।
 अहिले हाम्रा देशका भाँक्रीहरूलाई नमस्कार गर्दछु ।
 आमा मुल्मिनी ।
 छोराछोरी धन सम्पत्तिका मालिक ।
 सँगाले धन सँगाल्ने ।
 जन्माए छोराछोरी जन्माउने ।
 अनुहार सेतो, प्रष्ट वक्ता ।
 सबै मानिसहरूलाई छोरासरी पालन गर्ने ।
 राम्रो चित्तका मूली ।
 उहिले भएका सबै टाढा बितिसके तापनि ।

धानधेयाडला चोवो स्या धुगुदा फ्याफुल्छी स्युजी ।
छारु ब्योन ल्हुईला चलतोव ग्येबा ।
नोदपा डा धुलपा पावो ।
धोगनुन सीलसे नाडवा ।
तरतरपा सेडगे धाडरी छयोडबा राडपा ।
मुरी फ्याडवा नमे चुडवा ।
सरी क्युवा जिवा चुडवा ।
पाडरी क्युवा तादोन चुडवा ।
पावो (वीर), म्राडसम लोडपा ।

अहिले हाम्रा मुल्मिनीहरूलाई नमस्कार गर्दै निवेदन गरें ।
तन्नेरी युवक शरीरको बल कला फैलिई ।
पिरोल्ने शत्रु दमन गर्ने वीर ।
सबैको तेजोबध गर्ने ।
सेतो सिंह हिमालयमा उफ्रेको जस्तो ।
आकाशमा उडेका चरा पनि समान्ने ।
भुइँमा दगुने खरायो पनि समाउने ।
चौरमा दौडिएको घोडा पनि समाउने ।
वीर योद्धा, देख्दा डरलाग्दो ।

काईथेमा धोगनुन सील से नाडपा ।
पावोला काईमी मुरी मुधुरपा राडवा ।
पावोला वाडमी छ्युडछेन (महागरुड) फ्याडवा राडवा ।
पावोग्रेन धि रि री ।
पावोग्रेन या ला ला
पावो ग्रेन छि ली ली ।
ओनमाला पावोजुगु यारनुन थारेड थल जिनछाई ।
धानदे याडला पावो जुगुदा फ्याफुल्छी स्युजी ।
मनस्थार जामेकोला छामे ।
म्हारथेन मुईसे ग्यानवा ।
ली यालबा होई छ्याबा ।

बोली सुन्दा सबै निस्तेज हुने ।
योद्धाको आवाज आकाशमा मेघ गर्जेभैं ।
वीरको बल शक्ति चाहिँ महागरुड उडेको जस्तो ।
महावीर धी री री ।
महावीर या ला ला ।
महावीर छी ली ली ।
उहिलेका सबै वीर योद्धाहरू (वीरगति पाई) टाढा
बितिसके तापनि ।
अहिले हाम्रा वीर योद्धाहरूलाई अभिवादन गर्दै निवेदन गरें ।
लहलहाउँदी तन्नेरी युवती ।
सुन र चँदीको गहनाले सजिएको ।
अनुहार चहकिलो र तेजोमय ।

(नावेडरी) थेमा गावा (केवा) ।
च्यामाम जेवा ।
म्राडमा ज्याबा ।
ना माम ज्याबा थाड ।
थुरमाम धेवा केवा ।
ल्हुईरी डिसिम (ज्याबा थाड) थुलुलु ।
तोर यिनछाम म्हारथेन म्हुईला ग्यान सीलीली ।
मार यीनछाम मेलोड थेन आलोड ला ग्यान टलाड टिलिड ।
म्हीला जामे अयिनपा राडबा, लाल जामे राडवा ।
जाम्बुलिडला ग्यानछ्या ।
सेम ज्याबा मनस्थार छामे ।
ओनमा ज्योनखापा दोगनुन थारेड थालछी जिनछाई ।

सुनिदा प्रसन्न ।
हेर्दा सुन्दरी ।
देख्दा राम्रो ।
सुँध्दा मिठो बासना ।
छुँदा आनन्द हुने ।
शरीरमा सुगन्ध मगमगती ।
माथितिर सुन र चँदीको आभूषण सरलड सिरलिड ।
तलतिर ऐना र आलोड सिक्रीको गहना तरड तरुड ।
मानवपुत्री नभई देवपुत्री जस्ती ।
जम्बुद्वीपको गहना ।
राम्रो विचारका तन्नेरी युवती ।
पहिलेका सबै टाढा बितिसके तापनि ।

धानदे याडला युलला मनस्यार छामेकोला धुगुता
फ्याफुल्ल्ही स्युजी ।
हा हा चुरी धोमा ड्येई तोपा मुला ।
जाजा कोला जुगु येन ।
ली स्याल जेपा सेमरी निपा ।
जिगतेन (म्हियुल्ला) सरी आरेना आतपा ।
आप्ला ग्युपा जासे चुडवा जाजा कोला धुगु ।
ओनमा ज्योनखापा धोगनुन थारेड थालाछि जिनसाई
धानदे ला याडला जाजा कोला जुगुदा फ्याफुल्ल्ही स्युला ।

अहिले हाम्रा गाउँका तन्नेरी युवतीहरूलाई
नमस्कार गर्दछु ।
हा हा, यस अवसरमा हौंस्नुपर्छ ।
साना बालकहरू पनि ।
मुखाकृति वर्ण राम्रो र मनपर्दो ।
लोक भूतलमा नभई नहुने ।
पिताको (वंश ज्ञान) र परम्परालाई सम्हाले साना बालकहरू ।
पहिले आजनुभएका सबै टाढा बितिसके तापनि ।
अहिले हाम्रा साना बालबच्चाहरूलाई अभिवादन गरी भनौं ।

ग्याबब ब्रे सेमसेमनपा पिनपा नोरवु (यिस्पिन नोरवु)
दापो (मालिक) चिवोरी पुईवा ।
तिला पाडपान सुडरी ड्यानपा ।
पुईसम खामते पुईपा ।
साईना योगपा (साई साडबो धाईपा) ।
डेदसम नाक्खु येन डेदपा ।
थुडसम सिडपा येन थुडवा ।
पुईसम सिडथेन युडवा येन पुईपा ।
जान सम दागपोला ताम जान पा ।
ग्याबपा ब्रे यी स्यीनना नोरवु ।
ओनमा ज्योनखापा यारनुन थारेड थालछी निसाई ।
धानधे याडला युलला ग्याबपा ब्रेद धुग दा फ्याफुल्ल्ही स्युला ।

आठ दास कारिन्दा माणिकका सर्जक ।
मालिक शिरमा बोक्ने ।
जे अहायो त्यही मान्ने ।
बोके थेग्न सकेसम्म बोक्ने ।
अनेक प्रकारका खाद्यवस्तु बनाउने ।
चपाए हाड पनि चपाउने
पियो भने पातलो पेय पनि पिउने ।
बोके ढुङ्गा र दाउरा पनि बोक्ने ।
माने मालिकको भनाइ मान्ने ।
आठ दास कारिन्दा मनोरथ मणि ।
पहिले आएकाहरू सबै टाढा बितिसके तापनि ।
अहिले हाम्रा देशका दास कारिन्दाहरूलाई नमस्कार गर्दछु ।

धारसे धोसिन गुडरी डाम सुरुसी खोरवा लेडमो
कुनी गिगते स्युसम ।
चु धुईरी ब्रेलपा नुबपा मुला ।
छोताड ज्यापा मुला ।
लोग्युड पाडसम धेनपा म्हान छि स्यीखुड कोडवा मुला ।
डाच्छा धे ब्रेलबा नुबना मुला, लामा लोबमा धर्म
छयोईला ब्रेलबा ।
छयोड ढोग रो धामछिग ला ब्रेलबा ।
चोवो थेन ग्याबपा ले कर्म ला ब्रेलबा ।

त्यसमा पनि बीचमा सम्बन्धित कुरा एउटा निवेदन
गरौं ।
यो समयमा सम्बन्ध प्रगाढ रहेको छ ।
छोताड समारोहको व्यवस्था राम्रो छ ।
लोकनीति बताउँदा विश्वास र रचिपूर्वक मनन गर्ने देखिन्छ ।
पहिलो सम्बन्ध गहकिलो छ । गुरु चेला (बीच)
धर्मको सम्बन्ध ।
धर्म साथी सँगाती बाचा बन्धनको सम्बन्ध ।
मालिक र दास कारिन्दा कामको सम्बन्ध ।

फाछन रुईला ब्रेलबा

पैतृक पक्ष सन्तानीय थरीको सम्बन्ध ।

महाछन स्याकाला ब्रेलबा ।
 क्यूई थेन तारडाला ब्रेलबा ।
 सा थेन धुलुला ब्रेलबा ।
 मे थेन लापाला ब्रेलबा ।
 क्यूई हंस थेन जानपा ग्योइला ब्रेलबा ।
 नामेथेन धोडला ब्रेलबा ।
 म्हे ग्लाब थेन म्यासिडला ब्रेलबा ।
 मु थेन खसुला ब्रेलबा ।
 ग्योइ थेन बल्वा ला ब्रेलबा ।
 खीमचावा थेन जोमवाला ब्रेलबा ।
 ल्हुईथेन गोईलो ला ब्रेलबा ।
 ल्हुईथेन किबला ब्रेलबा ।

मातृ पक्षको (कुटम्बीय) रगत मासुको सम्बन्ध ।
 पानी र माछाको सम्बन्ध ।
 भूमि र कणको सम्बन्ध ।
 आगो र हावाको सम्बन्ध ।
 पानीहाँस र समुद्रको सम्बन्ध ।
 चरा र रूखको सम्बन्ध ।
 गोरु र जुवाको सम्बन्ध ।
 आकाश र कुहिरोको सम्बन्ध ।
 पोखरी र भ्यागुताको सम्बन्ध ।
 छिमेकी र भेटघाटको सम्बन्ध ।
 शरीर र लुगाको सम्बन्ध ।
 जीउ र छायाको सम्बन्ध ।

पाना १७ (ख)

ब्रेलबा नुपपा मुला भिसी स्युजी ।
 ब्रेलबा ग्याम छोगताड थोनबा ।
 छोपारी छोगताड नम्बा डी ला मुला ।
 धागपा साङगे ला छोगलुग थेन ।
 म्हधागपा जिगतेन ला छोगलुग जी यिनना ।
 धागपा साङगे ला छोग लुगारी येन सोम मुला ।
 टोईडाल छयोईकुला छोग लुग ।
 नाडतोड लोडकुला छोगलुग ।
 नाछोग टुल्कुला छोगलुग थेन सोम यिनना ।

सम्बन्ध गहन छ भनी निवेदन गरैं ।
 सम्बन्धको आधारमा सभा व्यवस्था हुन्छ ।
 सभाको सभा व्यवस्था दुईथरीका हुन्छन् ।
 शुद्ध बुद्धको सम्मेलन व्यवस्था र ।
 अशुद्ध लोकजनको सम्मेलन व्यवस्था ।
 शुद्ध बुद्धको सम्मेलन व्यवस्था पनि तीन प्रकारका छन् ।
 अकृत धर्म कायको सभा व्यवस्था
 दृश्य शून्य सम्भोग कायको व्यवस्था ।
 विविध निर्माण कायको सभा व्यवस्था गरी
 तीनवटा हुन् ।

पाना १८ (क)

थेरी येन छयोईकुला छोगलुग मी ।
 केवा अरेपा सीड खाम ला फोडाड से ।
 अगागपा यालदाड साङगे ।
 नी अरेपा खोरसे कोरसी स्युबा ।
 होजा छयोईकु कुन्तु साडबोला छो ताड यिनना
 भिसी स्युजी ।
 ने होमिन छयोइला फोडाड री ।
 लोडकु दोर्जे छयाडछेन दा खोर थेन लामा री
 नेपा ज्याङ छ्युब सेमपा से कोरसी स्यु मुला ।

त्यसमा पनि धर्म कायको सभा व्यवस्था चाहिँ ।
 अजन्म लोकको राजभवनबाट ।
 अनिरोध प्रकाशको बुद्धलाई ।
 अद्वैत (अभिन्न) परिवारले घेरेर विराजमान भएका छन् ।
 त्यो धर्म काय समन्तभद्रको सभा व्यवस्था हो भनी
 निवेदन गरैं ।
 स्वर्गस्थल धर्मको राजभवनमा ।
 निर्माण काय बज्रधर महान्लाई भूमि तथा मार्गमा
 रहेका बोधिसत्वहरूले घेरेर बस्नुभएको छ ।

पाना १८ (ख)

होजायेन लोडकु दोर्जे छयाडछेनला छोग ताड
 यीन्ना भिसी स्युजी ।

त्यो पनि निर्माण काय महान् बज्रधरको सभा
 व्यवस्था हो भनी निवेदन गरैं ।

ने ज्यागोई फुडपो ला घाडरी ।
 च्योमदेन श्याक्पा थुवपा दा खोर जान थोई,
 ढाच्योमबासे कोरसी स्युवा ।
 होजा टुल्कु श्याक्पा थुवपा ला छोगलुग यिनना
 भिसी स्युजी ।
 जीपा जिगतेन पा ला छोगताड येन सोम यिनना ।
 धेपा म्होईवा मुपा छयोई धर्म ला धोनडी छोपा ।
 फ्युगपा लोडच्योद मुपा चपा थुडवारी छोपा ।

ठूलो तीर्थ गृढकुटको पर्वतमा ।
 भगवान् शाक्यमुनिलाई श्रावक अर्हतहरूले घेरेर
 बस्नुभएको छ ।
 त्यो निर्माण काय शाक्यमुनिको सभा व्यवस्था हो
 भनी निवेदन गरें ।
 दोस्रो लोकजगतको सभा व्यवस्था पनि तीन प्रकारका छन् ।
 भक्ति भाव भएकाहरू धर्मका निम्ति भेला हुने ।
 धनी, भोगीहरू खाना र पिउनको निम्ति भेला हुने ।

पाना १९ (क)

जेवा जेनखोर धुगु गेवा गेदुन डी छोपा ।
 थेरी येन सोम मुला ।
 तोर ल्हा छोपा ।
 ल्हा लोड च्योइरी छोपा ।
 धिरी ल्हु छोपा ।
 लुठुई येन चाडमा री छोपा ।
 गुडरी चान छोपा ।
 चान यलरी छोपा ।
 थेकर री म्ही छोपा ।
 किदुग (दुखसुख) अधेपा तामा छोगपा ।
 छोगताड ज्यापा मुला बिसी स्युजी ।
 छोगपा ग्याम लोग्युई थोनपा मुला ।

बन्धुबान्धवहरू काज कचहरीमा भेला हुने ।
 त्यसमा पनि तीनवटा छन् ।
 माथि देवताहरू भेला हुन्छन् ।
 देवताहरू सुखभोगको निम्ति भेला हुन्छन् ।
 मुनि नागहरू भेला हुन्छन् ।
 नाग जल अभिषेक र चोखो निधोमा भेला हुन्छन् ।
 अन्तरिक्षमा चन भेला हुन्छन् ।
 चनहरू युद्धका लागि भेला हुन्छन् ।
 मध्य पृथ्वीमा मानिस भेला हुन्छन् ।
 सुख, दुःख, कठिनाइ पर्दा भेला हुन्छन् ।
 सभा व्यवस्था राम्रो छ भनी निवेदन गरें ।
 भेलाको आधारमा इतिहासको सृष्टि हुन्छ ।

पाना १९ (ख)

ओनमा दाडपो सीदपा छ्यागछुल ला लोग्युई ।
 (सा) स्यी (राडपा) केवा म्ही छयोई ला लोग्यु ।
 (जेपा) ग्यान धामपा ल्हा छयोई ला लोग्यु ।
 लामा धामपा धुगु ला काईठिन ग्रेन मुपा लोग्यु
 धुगु स्यु जी ।
 होजा ये सीदपा छ्या छुलला लोग्यु सुरगिग
 वानछी स्युसम ।
 धुड थोगमा दाडपो री थामच्येद (तिलाई आरेपा)
 तोडपा नामखा मुला राडस्यीन ग्याम ।
 धाडपो लुड री दोर्जे ग्याडम छ्यामु ।
 थेला थोरी मेला किल्बोर छ्यामु ।
 थेला थोरी क्युइला किल्बोर छ्यामु ।

पहिलो संसार सृष्टिको इतिहास ।
 जन्म प्राणीको मानव धर्मको इतिहास ।
 उत्तम परिधान दैवी (आध्यात्मिक) धर्मको इतिहास ।
 लामा, महापुरुषहरू (को) महान् गुण र अविस्मरणीय
 योगदानका इतिहासहरू निवेदन गरें ।
 त्यसमा पनि संसार सृष्टिको इतिहासको एक छेउ
 प्रकाश पाउँ निवेदन गर्नुपर्दा ।
 आदिम (अवस्थामा) सबै शून्य आकाशगङ्गाको
 स्वभावबाट ।
 पहिले वायुको दुई बज्रको ग्याडम आकार उत्पत्ति भयो ।
 त्यसमाथि आगोको मण्डल उत्पत्ति भयो ।
 त्यसमाथि पानीको मण्डल उत्पत्ति भयो ।

पाना २० (क)

थेला थोरी सा ला किल्बोर छ्यामु ।

त्यस माथि भूमण्डलको उत्पत्ति भयो ।

होराड तापासे लिड ल्बी, लिडठान ब्रे, च्यारी
मुख्यु थेन प्रे रिमपार छयामु ।
उही ला रिवो (गाडछेन रिराव) छोग रावरी येन
म्हारला गाड निस ।
रोलाप ग्योई निससे कोरपा मुला भिस्यी स्युजी ।
होजायेन ल्हो जम्बुलिडला वाडरी यीन छाम ।
चुरि लिड डज्याड कु मुपा री ।

त्यसको आधारमा चार द्वीप, उपद्वीप आठ फलामे
पर्खाल (पर्वत) को घेरासहित क्रमशः उत्पन्न भयो ।
मध्य (केन्द्र) स्थलको पर्वत (सुमेरु पर्वत) उत्पत्ति
क्रममा पनि स्वर्ण पर्वत सातवटा ।
सात समुद्रले घेरिएको छ भनी बिन्ती गरें ।
त्यसमा पनि दक्षिण भागको यो जम्बुद्वीपको हो भने ।
उहाँ नौवटा महाद्वीपहरू भएकोमा ।

पाना २० (ख)

उही री धोग नुन साडगे जुगु ज्योन खापा ने
छ्यापार च्यान दोर्जे धान मुला ।
थेला स्यारछयो होना वाडगा ला ला लिड ।
ल्हो छयो री वेदाई लिड
नुब छयोरी उर्गेन ना लिड ।
ज्याड छयोरी खाछेला लिड ।
स्यार ल्हो री खम्बु लिड ।
ल्हो नुपरी साड लिड ।
नुब ज्याडरी साहोर ला लीड ।
ज्याडस्याररी कामारु लिड भिपा मुला ।

मध्य भागमा सबै बुद्धहरू पाल्नुहुने तीर्थस्थल विशेष
बोधगया छ ।
त्यसको पूर्व दिशामा बङ्गद्वीप (बंगाल)
दक्षिण दिशामा वेताद्वीप (बेतिया) ।
पश्चिम दिशामा उड्डियान (उर्गेन) द्वीप)
उत्तर दिशामा खसान्त द्वीप (कश्मिर)
पूर्व-दक्षिणमा खम्बु द्वीप (खम्बुवान)
दक्षिण-पश्चिममा ताम्रा द्वीप ।
पश्चिम-उत्तरमा सहोर द्वीप (पञ्जाब) ।
उत्तर-पूर्वमा कामारु द्वीप (आसाम) भन्ने छ ।

पाना २१ (क)

होजा येन जबमुलिड ला पेटेमी ।
तार धाड ला ग्ले तिसे यिन्ना ।
थेला छयो व्लीसे चाडबु डज्याड ल्बी ताईमुला ।
स्यार छयोरी सिङगी तारला सुडसे चाडबु पाक्षु
भिपा ताई मुला ।
बोईयुल ला होना ताईपा ।
ल्हो छयोरी ताछयो सेरमो ला सुडसे चाडबु
गाडगा भिपा ताईमुला ।
ग्यागर होना ताईपा ।

त्यसमा पनि जम्बु द्वीपको नाइटो (केन्द्र) चाहिँ ।
सेतो हिमालयको राजा कैलाश (तिसे) हो ।
त्यसको चार दिशाबाट चार ठूला नदीहरू बग्ने गर्दछन् ।
पूर्व दिशाको सेतो सिंहिनीको मुखबाट पक्खु नदी
भनिने बग्दछन् ।
भोट देशको दिशातिर बग्दछन् ।
दक्षिण दिशाको वायुपङ्खी घोडा पहेंलो वायुपङ्खी
घोडाको मुखबाट गङ्गा भनिने नदी बग्ने गर्दछ ।
भारत वर्षको तर्फ बग्दछन् ।

पाना २१ (ख)

नुब छयोरी लाडछेन वाला ला सुडसे सिन्धु भिपा
चाडवो ताईमुला ।
उर्गेनना छयोरी ताईपा ।
ज्याड छयो होना पिङगाई म्नावाईला सुडसे
चाडवो यमुना भिपा ताईमुला ।
होरला युलडी ताईपा ।

पश्चिम दिशाको रातो बसाहाको मुखबाट सिन्धु
भनिने नदी बग्दछन् ।
उडियानातर्फ बग्दछन् ।
उत्तर दिशाको हरियो मयुरको मुखबाट यमुना (महाना)
भनिने नदी बग्ने गर्दछ ।
पन्जाब (पकिस्तान/तुर्क क्षेत्र ?) तर्फ बग्दछ ।

होजाम नोई ला जिगतेन छयाग राब सुरगीग
यिन्ना भिसी स्युजी ।

यो बाह्य संसारको सृष्टिक्रमको एक छेउ जति हो
भनी निवेदन गरें ।

पाना २२ (क)

धाददे दोसी नाडच्युद ला सेमच्यान छयाग राब
सुरगीग स्युसम ।
रिराब ला च्योतोथे भाडारिम धुगुरी लाला
रिगरुई धुगु छयाजिम ।
रिराबला ल्बे थेन गा गु धुगुरी ल्हा अयीनपा रिग
रुई धुगु छयाजिम ।
ग्योईला ल्बे थेन सा धुगुरी ।
धुईडोला केवा छयाजिम ।
भारनाड थेन रि ब्रा धुगुरी ।
यीद्वाग ला रिग रुई छया जिम ।
रिराबला धी पागछेद लामान थल्तासी ।

अब फेरि भित्री गुदी (रस) जस्तो प्राणी जगत्को
सृष्टिक्रम एक छेउ जति निवेदन गर्नु पर्दा ।
सुमेरु पर्वतको टुप्पो र खुड्किला (तहहरू) मा
देवताका जातिहरूको बसोबास भयो ।
सुमेरु पर्वतका पाखा र सुरुडहरूमा असुरका
जातिहरूको बसोबास सृष्टि भयो ।
समुद्रका क्षेत्रहरू र भूस्थलहरूमा
पशुका जातिहरू सृष्टि भए ।
जमिन र आकाशका अन्तर र पहाडहरूमा
प्रेतहरूको बसोबास भयो ।
सुमेरु पर्वतको मुनितिर धेरै "योजना" पार भएपछि ।

पाना २२ (ख)

जाल्वा ला रिगरुई धुगु छयाजिम ।
लीड व्ही लिडठान जाजा धुगुरी म्हीला रिगरुई छयाजिम ।
होजायेन म्हीला रिग आढिग पा जीसी अखाम्पाला
मुला ।
तामकाई आडिगपा लानान् छयापा यिनना भिसी स्युजी ।
धारेम धोसी स्यी केवा म्ही छयोई ला लोर्ग्यु
सुरगी स्युसम ।
होजाई ग्यागर री यिनछाम ।
ग्लेरी डाच्छा ग्यालबो माडकुर यिनना ।

नारकीय जातिको उत्पत्ति भयो ।
चार द्वीप, उपद्वीपहरूमा मानव जातिहरूको सृष्टि भयो ।
त्यसमा पनि फरक किसिमका जातिहरू सम्भेर
साध्य छैन ।
भाषा नमिल्ने थुप्रै सृष्टि भएको भनी निवेदन गरें ।
अब फेरि मूल जन्म जगत्का मानव धर्मको
इतिहास एक छेउसम्म निवेदन गरौं भने ।
त्यो पनि भारतवर्षमा हो भने ।
प्रथम राजा महासम्मता हुन् ।

पाना २३ (क)

होजा ग्ले येन्छे ग्याल्बो स्राईचाड धोना ।
धुडराब ठिठाग गिग चेकधान्ला ज्योन फेब्पा री ।
छयोई धर्म थेन जीगतेन ठिम लुग नाम्बा निला थोसे
सेमच्यान म्ही ला डो धोन डाज्याड जेदपा यिन्ना ।
बोइला यिनछाई होईसाल लाग्याम भापपा धुडग्युद ।
ग्लेरी डाच्छा जाठी चानवो यिनमा भिसी स्युजी ।
थेला धुडग्युद ला रिमपाई दाडसे भिसम ।
नामला ठि निस ।
तोरला तेड डी ।

त्यो राजादेखि राजा शुद्धोधनसम्ममा ।
दशहजारभन्दा बढी वंशपरम्परा आइसकेकोमा ।
धर्म र लोकनीति दुई प्रकारको माध्यमबाट
जगत्को ठूलो कल्याण गरेका हुन् ।
भोटमा भए प्रकाशमय देवताबाट अवतरण भएका वंश ।
राजामा प्रथम जाठी चान्वो हो भनी निवेदन गर्दछु ।
त्यसको वंशमा क्रमशः बताउँदा ।
आकाशको सात गद्दी ।
माथिको दुई तेड ।

मे ला लेग डुग ।
ठिला दे ब्रेद ।
लो ग्यारचा री चन डा ज्योन फेद खा मुपा ।
थेलान धुङ्गयुद री ल्हा धो थोरी जान स्यालला
धुईरी । दामपाई छयोइला उछुजी ।
ग्यालवो स्रोडचन गाम्बोला धुईरी धामपाई
छयोइला लुग स्रोल ग्येजी । ठिसोड देउचन ला
धुईरी दामपाई छयोई धारना ग्योना जेजी ।

भुईँका छवटा "लेक" शुभहरू ।
गद्दीका ठूला आठ "दे" गणहरू ।
सय वर्षमा पाँचवटा चनहरू (गद्दीनसिन) भए ।
तिनका वंशज "ल्हाथो थोथोरिई जेन स्याल"को
समयमा सद्धर्मको शुभारम्भ भयो ।
राजा स्रोडचन गाम्बोको पालामा सद्धर्मको प्राण
स्तम्भ खडा भयो । ठिसोड देउचनको पालामा
सद्धर्म (बुद्ध धर्म) फैलाउनुभयो ।

धोसी वाड मिख्याला छ्याग राब सुरगीग धोना स्युसम ।
थेयेन ग्यागर थेन याम्बुला म्ही धुगु मी ।
खालै चा राग्याम फेवा ।
खलैजा मुही ग्याम फेवा ।
खलैजा म्हे ग्याम फेवा ।
लोग्यु अडिगपा लानान मुसै ।
ख्यापर री बोईला म्ही धुगुमी ।
फापा चनरेस्तीगसे टुलपा ।
टेहु ज्याङ छ्युब सेमपा थेन ।
युम जेचुन डोलमा ला टुलपा ।

अब प्रजावर्गको सृष्टिक्रमबारे एक छेउ, निवेदन गर्दा ।
त्यो पनि भारतवर्ष र काठमाडौँका मानिसहरू ।
कोही बाखाबाट सृष्टि भएको ।
कोही भैंसीबाट सृष्टि भएको ।
कोही चाहिँ गाईबाट सृष्टि भएको भन्ने
इतिहास नमिल्ने फरक फरक थुप्रै रहे तापनि ।
विशेष गरी भोटका मानिसहरू
अवलोकितेश्वर बोधीसत्त्वले जन्म लिएको
बोधीसत्त्व बाँदर र
माता आर्यताराकी अवतार ।

डाग स्तीनमो डी छ्याम स्यु मा ।
बोईला म्ही धुगु फेलवा यिनना भिंसी स्युजी ।
धोसी ख्यापार च्यान फाछेन धोडला लोग्यु
सुरगीग धोना स्युसम ।
क्यूई गाङ ग्याम थोन्वा यिन्ना ।
गाङ ला क्यूई ग्याछो नाङरी छेजी ।
म्ही ठुङवा ल्हा ग्याम यिन्ना ।
ल्हा छे म्हि युलडी छेजी ।
म्ही युल धोई खाम मेद प्रेन यिनना बिंसी स्युजी ।
होजाई ल्हा ग्याम फेवा कोला ब्योन गीग ।

पहाडी यक्षणी दुई साथमा बस्दा ।
भोटका मानिसहरू फैलाएको भनी निवेदन गरें ।
अब विशेषगरी महापितृ दोडको इतिहास एक छेउ
जति निवेदन गर्दा ।
पानी हिमालयबाट निस्केको हो ।
हिमालयको पानी समुद्रभिन्न प्रवेश गर्दछ ।
मानव देवताबाट उत्पन्न भएको हो ।
देवता मानवलोकमा उत्तीर्ण भएको हो ।
मानवलोक कामधातुको फेदी हो भन्ने निवेदन गरें ।
त्यो पनि देवताबाट निस्केको साना युवक एउटा ।

रीरापला थोवो ग्याम होईथेन छेपाला ।
याप मे मे धोड छेनपो पोनडाक भिंसी पाङपा ताजिम ।

सुमेरु पर्वतको टुप्पाबाट प्रकाशसहित आएकोमा ।
पुर्खा दोड छेनपो पोनडाक भन्ने भयो ।

थेग्याम छेवा दोडला कोला ज्यो ज्यो च्योन सोम तापारी ।

राड राड फेसी “रुई छेन चोब ब्रेद” ताजी ।

होराड स्युजी ।

थे येनछे धानधे धोना रिमसेरिम री ग्युदपा री ।

डागछ्याड येन दुबथोब डानछी अखम्बाला थोन जी ।

खलैजा ग्लेला लामा नाडजी ।

खलैजा ग्लेला छयोईने जेद जी ।

पाना २५ (ब)

खलैजा ग्लेला लोनपो जेदजी ।

ग्लेथेन जेन कोरसे ब्रेलबा तासी ।

दोडराब डोछार छेवा ला लोर्ग्युङ सुरगीग यिन्ना भिसी स्युजी ।

धारेम दोसी ग्यान दामपा ल्हा छयोईला लोर्ग्यु सुरगीग स्युसम ।

डोनमा याडला तोनपा च्योम दानदे थाबरी खाईपा थुगजे छेवा थे से ।

दाडपो ज्याड छ्युबला छ्योगरी सेमकेद सी ।

घुडरी डाडमेद कलपा धोना छोग सागपा ।

पाना २६ (क)

थामारी जबमुलिला दोर्जे धानडी जासे धुई तुलछी स्योरी डोनपारी जोगपा साङगे सी ।

छयोईला खोरलो रिमपा सुमधोना कोरजी ।

होजा येन सेमच्यान थामचेद्ला ग्युरी जेन मोडपा ठी ब्राद तोड ल्बी मुपा ला जेनपो री ।

छयोई ला गोमा ठी ब्राद तोडल्बी सुडनाड जी ।

सेमच्यान थामच्येद धेवा री थानपा यिन्ना भिसी स्युजी ।

पाना २६ (ख)

दायेनछे घोसिन (लामा) दामपा धुगु काडिन

छेपाला लोर्ग्यु सुरगीग स्युसम ।

ग्यागर री यिनछाम छयोईला नाडसाल म्नासी

लोडपाला म्हुन थोपसालना जेपा ।

साङगे येन ज्याड छ्युब सेमपा थामचेद काठिन छेवा यिन्ना ।

होजारी येन मिजेद जिगतैन खामरी ग्याल वा शाक्या थुबा काठिन छेवा यिन्ना ।

स्यानधो येन लुदुब याब सेद ।

त्यसबाट निस्केको दोडका बच्चा तीन भाइबाट ।

आ-आफै छुटेर रुइछेन च्योपो, अठार ठूला थरी भयो ।
त्यसो बिन्ती गरें ।

त्यसबाट क्रमशः आजसम्म निरन्तर रहेकोमा ।

सिद्ध तान्त्रिकहरू अनगिन्ती भए ।

कोही कोही राजाका लामा (गुरु) भए ।

कुनै कुनै राजाका पुरोहित भए ।

कुनै कुनै राजाका मन्त्री भए ।

राजासँग परस्पर कटुम्बीय सम्बन्ध गँसिन पुग्यो ।

ठूलो आश्चर्य लाग्दो दोड वंशावलीको इतिहास एक छेउ जति यो हो भनी बिन्ती गरें ।

अब उत्तम आभूषण दैवीधर्मको इतिहास एक छेउ निवेदन गर्दा ।

उहिले हाम्रा शास्ता (शास्त्र बताउने) भगवान् (

बुद्ध) उपाय कौशल्यवान्, महाकरुणामयी, उहाँले,

सर्वप्रथम महाबोधी चित्तको उत्पादन गरी ।

बीचमा असङ्ख्य कल्पसम्म संवृत्ति सञ्चय गरी ।

अन्तमा जम्बुद्वीपको बजासनमा (बोधगया) साँझमा मार दमन गरी ।

प्रभातकालमा सम्यक सम्बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभयो ।

तीन तहको धर्मचक्र प्रवर्तन गरी ।

त्यो पनि सबै प्राणीको हृदयमा क्लेशको प्रकरण ८४ हजार भएको विकल्पमा ।

धर्मकाधेरै विषयहरूको ८४ हजार मार्ग बताउनुभयो ।

यसरी सबै प्राणीहरू सुखशान्तिको मार्गमा प्रविष्ट गराएका हुन् भनी निवेदन गरें ।

अब महापुरुष लामाहरूका ठूला गुणहरू (योगदान)

बारेको इतिहासको एक छेउसम्म निवेदन गर्दा ।

भारतवर्षमा भए धर्मको द्वीप प्रज्ज्वलित गराई

अविद्याको भयङ्कर अन्धकार मेटाउने ।

बुद्ध र बोधीसत्त्वसमेत सबै ठूलो गुणकार हुन् ।

त्यसमा पनि “अविस्मृत” (यो पृथ्वी) लोकमा जीन शाक्यमुनि (बुद्ध) ठूलो गुणकार हुन् ।

अरू पनि नागार्जुन गुरुचेला ।

थोग मेद कु छेद ।

असंग, वसुबन्धु ।

पाला २७ (क)

छयोग लाडा छयोई ढाग ।
योनतेन होई ।
शाक्या होई ग्यान डुग ।
छयोग जी धुगु काडिन छे ।
स्यान येन साडाग तेनपा ला ग्यालवो ईन्द्रभूति थेन ।
डामसेद छेनपो सरहा थेन ।
तेलोपा
नारोपा
स्यान येन तोनपा गाराब दोर्जे ।
लोपोन ज्याम्पाल स्येजेन ।
गुरु श्री सिंह ।
खाईदुब विमल मित्र ।

दिग्नाग, धर्मकीर्ति ।
गुण प्रकाश ।
शाक्यज्योति । छ अलङ्कार ।
दुई विशिष्टहरू ठूला गुणकारी हुन् ।
अरू पनि गुह्य तन्त्रका राजा इन्द्रभूति ।
“महा ब्राह्मण” सरहपाद ।
तेलोपा ।
नारोपा ।
अरू पनि शास्त आनन्द वज्र ।
आचार्य मञ्जु कल्याण मित्र ।
गुरु श्री सिंह ।
विद्वान्, सिद्ध विमल मित्र ।

पाला २७ (ख)

लोपोन पेमा ज्युडने धुगु काडिन छे भीसी स्युजी ।
स्यान येन बोईरी यिनछाम ।
लोचावा बैरोचना ।
काच्योग थेदमा जी ।
रिनछेस्राडवो ।
मारपा लोचापा कते यिन्ना ।
बोईरी छयोई ग्युरपा लोचावा धुगु काडिन छेवा यिन्ना ।
स्यानयेन ख्यापार री याडला धुईरी राडसेम
छयोकु री वोनबा लामा थेन ।

आचार्य पद्मसम्भवहरू ठूला गुणकारी हुन् भनी बिन्ती गरें ।
अरू पनि भोटमा हो भने
लोचावा (अनुवादक) वैरोचन ।
काच्योग दुई भाइ ।
रत्न भद्र ।
मारपा लोचावा आदिहरू हुन् ।
भोट भाषामा धर्म उल्था गर्ने लोचावाहरू ठूला गुणकारी हुन् ।
अरू पनि खास गरी हाम्रो युगमा आत्मज्ञानको
धर्मबारे बताउने गुरुजन र ।

पाला २८ (क)

धाल ज्योरी ला म्हीलुई पिन्पा आपा आमा धुगु
काडिन छेवा यिन्ना ।
काडिन च्यान गोडमा थोरी स्युवाई लामा थेन
लोपोन डालनाड स्यालछोपा थामचयेई काडिन छे
भिसी स्युजी ।
धमाम धोसी येन थामारी स्युधोन डी फोदछी स्यु
साम ।
म्होइपा मुपा ला धामपाई छयोई ला ताम थेन ।
जिगतेनपाला म्ही छयोइ ला ताम थेन ।
डि मुला भिसी स्युजी ।

सार्थक मानव जीवन दिने मातापिताहरू महान्
गुणकारी हुन् ।
गुणकारी, आसनमा बस्नुभएका लामा गुरु र
आचार्य र अन्य तहका मञ्चमा आसीन भएका
सबै गुणकारी हुन् भनी निवेदन गर्दछु ।
अब फेरि, अन्त्यमा विषयवस्तुसँग (निवेदनको
विषय अर्थ) मिलाएर निवेदन गर्दा ।
भक्तिभाव भएको भक्तजनको धर्मको कुरा र ।
लोकजनको मानवधर्मको कुरा समेत ।
दुईटा छन् भनी निवेदन गरें ।

धावेन धोसी धेपा मोईपा मुपादा ल्हाछयोई ला
ताम सुरगीग स्युसम ।
चु छे (म्हीलुई) दा फनपा धामपा ल्हा छयोई यिन्ना ।
भरदोरी फानपा धामपाई ल्हा छयोई यिन्ना ।
केवा छिमारी फान्पा धामपाई ल्हा छयोई यिन्ना ।
चु (लुई) (केवा) छी (मा) डि रिन फान्पा धामपाई
ल्हा छयोई यिन्ना ।
थेराड स्युसी ।
तिलाई घेरीये धामपाइ छ्योइ नोन ग्रेन यिन्ना ।
थेरी येन जा जामे छयोईरी वाडबा ताम ।

त्यो पनि आस्थावान्लाई दैवी धर्मबारे कुरा एक
छेउ निवेदन गर्दा ।
यो जीवनका लागि उपयोगी उत्तम दैवी धर्म हो ।
अन्तरभावमा उपयोगी पनि सद् दैवी धर्म नै हो ।
पछिल्ला जुनीका लागि उपयोगी पनि सद् दैवी धर्म नै हो ।
यो जुनी र उ जुनी (जीवनपर्यन्त) दुवैमा काम
लाग्ने सद्धर्म नै हो ।
त्यति निवेदन गरी ।
जुनै काममा पनि सद् दैवी धर्म महत्त्वपूर्ण हुन्छ ।
त्यो पनि छोराछोरीहरू धर्ममा प्रवेश गरेको कुरा ।

कुसुड थुगला तेन स्येडवा ताम ।
लामा कोन्छयोग ला धोनरी छोग साग पाला ताम
राडपा लानान मुला ।
धेवेन स्यीनबोला धोनडी छोपा थेन ।
छोनबोला धोनडी छोपा थेन डी मुला भिसी
स्युजी ।
स्यीनबो ला धोनडी यिनछाम ।
चुकुर सेला धुईरी मनना ग्यालमो खा स्योम चीम ।

(बुद्धको) काय, वाक्, चित्तको प्रतीक निर्माण गरेको कुरा ।
लामा रत्न (बुद्ध, धर्म, संध) को समीपमा
पुण्यार्जन गरेको कुरा आदि धेरै छन् ।
फेरि मृतकको नाममा भेला भएको र ।
जीवितको नाममा भेला भएको गरी दुई (खालको
भेला) छन् भनी निवेदन गर्छु ।
मृतकको नाममा भए ।
यसपटकको अवसरमा औषधीका रानी निर्बल (साबित) भए ।

नोदकी ग्यालमो ला खाडाचिम ।
सेमला गुडरी ये अरेपा ।
म्हानपा मि न्हाडरीये अरेपा ।
चु मिन भिपा कु सेग चिम ।
छेले धेपाई धोनडी ।
छोग सो स्यी घेवाला चावा दुबपा धुईरी ।
लामा रिम्पोछे थेन ।
लोपोन रिम्पोछे धुगुला स्याबला डामरी ।
कोन्छयोग दा थोपपा यिनछाई ।
काडपा छयामपा दा च्योद सेपा आरे स्युवा थेन,
व्येपार अरेपा राड ।

रोगका रानी बलवान् (साबित) भए ।
हृदयभित्र (मनभित्र शङ्का) पनि नभएको ।
चिन्तनमा पनि नभएको
अमुक नाम भएको फलाना स्वर्ग भएको छ ।
आयुगत (मृतक) फलानाको निम्ति ।
संवृत्ति सञ्चय र मूल पुण्य लाभ गरेको यो अवसरमा ।
लामा रिम्पोछे र ।
आचार्य रिम्पोछेहरूको पाउ समीपमा ।
“ईश्वरमा चढाउने भन्ने कुरा ।
चढाएको वस्तु उपभोग गर्दैन” भने भैं भएकाले ।

स्याबतोग थेन भुलवा डाज्याड फुलवारी आरेसाई ।
काक्योन थेन थुगठेल अनाडडो भिसी स्युजी ।

सेवा र भेटी दान धेरै चढाउन नभए तापनि ।
वचन र चित्त नबिगानु होला भनी निवेदन गर्दछु ।

छोनवो सोपाला ताम यिन्छाम ।
छोगपा ग्याम धेवा तापा ।
होजाई, दोसी दोसिन छोगो ।
होराड स्युसी ।
सोपा नोराला जीडपो किनपा ला धोनडी ।
जीनदाग मिनचु भिपासे ।

जीवितको विषय हो भने ।
भेला भएबाट पुण्य मिल्छ ।
त्यो पनि घरिघरी भेला होअैं ।
त्यति बिन्ती गरैं ।
सञ्चय गरेको धनको सार लिनका निम्ति ।
अमुक दानपतिको नामबाट ।

पाना ३० (ब)

छोग साग सी गोवाई चावा दुबपा यिन्ना ।
होराड धोलला राडपन यिन्ना ।
जिगतने म्ही छयोईला तामरी येन ।
भोमो पुईवा म्ही ढाधुलापा धुईरी ।
लुपा येन नम्बा सोम ला मुल भिसी स्युजी ।
धेपा म्होईपा मुवा छयोई धर्म थोरी लुपा ।
चेन्दुङ मुपा म्ही जेनकोर थोरी लुपा ।
भोमो पुहिपा म्ही ढा (शत्रु) थोरी लुपा थेन सोम
मुला भिस्यी स्युजी ।
चुकुर सेला धुईरी भोमो पुहिपा म्ही ढाथोरी लुपा
धुई यिन्ना भिसी स्युजी ।

संवृत्ति सञ्चय र पुण्यको मूल साधना गरेका हुन् हजुर ।
अरू कुरा माथिको प्रसङ्गसँग मिल्छ ।
लोकको मानव धर्मको कुरामा पनि ।
रिसाहा शत्रु शमन गर्ने समयमा ।
खनिनु पनि तीन प्रकारका छन् भनी निवेदन गर्छु ।
आस्थावान् धर्ममा लागिपर्नु ।
मायाप्रेम भएका इष्टमित्रतिर लागिपर्नु ।
रिस भएका शत्रुमाथि खनिनु गरी तीनवटा छन् ।
यसपटकको मौकामा रिसाहा शत्रुमाथि जाइलाग्ने
अवसर हो भनी बिन्ती गर्छु ।

पाना ३१ (क)

धोसीन जागिग् सालसी स्युसाम ।
नोर सोतोपा मी ।
नोरसिगपा धोन सुम ।
राब छयोई धर्मला धोनडी नोर सिगतोपा मुला ।
ढिङ डेनकोर ला धोनडी नोर सिगतोपा मुला ।
यामा ढा फाङपा धोनडी नोर सिगतोपा मुला भिसी स्युजी ।
म्राडबु राडधा स्योर बा ज्या ताङ आयिन ।
ढा जेन राडदा स्योरवा छयोईपा आयिन भिसी
स्युजी ।

त्यो पनि अलिकति बढाएर निवेदन गर्दा ।
धन सञ्चय गर्नुपर्ने आवश्यकता के भने ।
धन फुकाउने तीनवटा बाटाहरू ।
उत्तम, धर्मको लागि धन फुकाउनुपर्छ ।
मध्यम, मित्रका निम्ति धन फुकाउनुपर्छ ।
निम्न, शत्रु विसर्जनका लागि धन फुकाउनुपर्छ भनी निवेदन गरैं ।
मानिसहरू आफूमा लोभको भावना राख्थे भने त्यागी होइन ।
शत्रु मित्रको भावना आफूमा रह्यो भने धार्मिकजन
होइन भनी निवेदन गरैं ।

पाना ३१ (ख)

धोसिन डालपारी तापा ढा थेन ।
धुलवारी अतापा ढा डी मुला भिसी स्युजी ।
धुलपारी आतापा ढावो मी ।
लामा थेन छयोई ढोग ढा दोसी रेनसाई ।
धाम छिग जामपा तासी धुलपारी अतामुला ।
आपा आमा ढा दोसी रेनसाई दिनच्यान यिनपा से धुलपारी अतामुला ।
ज्योज्यो आले ढा दोसी रेनसाई ।

अब फेरि दमन गर्न हुने शत्रु र ।
दमन गर्न नहुने शत्रु दुईथरीका छन् भनी निवेदन गरैं ।
दमन गर्न नहुने शत्रु चाहिँ ।
लामा गुरु र धर्म सँगाति शत्रु पल्टे पनि ।
वाचा बन्धन तोडिने हुँदा दमन गर्नुहुन्न ।
मातापिता शत्रु पल्टिए पनि आत्मीय हुनाले दमन गर्नुहुन्न ।
दाजुभाइ शत्रु पल्टे पनि ।

रुइपा म्हार म्हुइ तापासे धुलपारी आता ।
अस्याङ स्याङ ढा दोसी रेनसाई ।
स्याङ ला यिनपासे धुलपारी अतामुला ।

हड्डी (हाडखोर) सुनचाँदी भएकाले दमन गर्नुहुँदैन ।
मावली शत्रु पल्टे पनि ।
कुटुम्ब देवता हुनाले दमन गर्नुहुन्न ।

पाना ३२ (क)

ज्योज्यो आले ढा धोसी खासै राडदान नोदपा से
धुलबारी आता ।
धुलबारी तापा ढावो मी ।
साङ्गैला तान्पा स्रीगपा ढावो ।
लामाला कुदा नोदपा ढावो ।
सेमच्यान यारदान नोदपा ढावो ।
नालज्योर पाला गोडपा धामपादा लोगपार तावा
ढावो मी स्याला रिराबा रिसी ।
काला ग्योई खिलना ।

दाजुभाइ शत्रु पल्टे पनि आफूलाई नै पिर्ने हुँदा
दमन गर्नुहुन्न भनी निवेदन गर्छु ।
दमन गर्न हुने शत्रु चाहिँ ।
बुद्ध धर्म भत्काउने शत्रु ।
लामाको गाथलाई पिर्ने शत्रु ।
सबै प्राणीहरूलाई पिरोल्ने शत्रु ।
योगीजनको महान् विचारलाई मिथ्या दृष्टिले हेर्ने
शत्रुको मासुको सुमेरु पर्वतसरी चाड पार्न ।
रगतको समुद्र जमाउन ।

पाना ३२ (ख)

सिवा सोगरी धोसै ग्योदपा (पश्चाताप) आरे भिसी स्युजी ।
होजा धोनडी स्या जी नोर साई उमपा छोमबु
चुराडपन यिन्ना ।
छिगथेन धामक चुराडपान यिन्ना ।
होराड धुईथेन ढिगना लासी पाडजी ।
ज्यामपा (डिगपा) जेन ब्रेलपा लोयु सुरगीग स्युसम ।
ओनमाला धुईरी ग्यानगला ग्याल्बो थेन ।
बोईला ग्यालबो डी डेनब्रेल लापा लोयुई ।
धोसिन बोईला ग्याल्बो थेन याम्बुला ग्यालबो डी
डेन ब्रेल लापा लोयु ।

मृत्युको मुखमा परे पनि पश्चाताप छैन भनी निवेदन गर्छु ।
त्यसको निम्ति सबै जँड, मासु र धनसम्पत्ति
थुपारिएको थुप्रोजस्तै हो ।
वाक्य र उपदेश यस्तै हो हजुर ।
यसरी अवसरसँग मिलाएर भन्नु ।
प्रेम र मित्रताको गँठो जोडिएको इतिहास एक छेउ बताउँदा ।
उहिलेको समयमा चीनका राजा र ।
भोटका राजा दुबै कुटुम्बीय सम्बन्धमा जोडिएको इतिहास ।
फेरि भोटको राजा र काठमाडौँको राजा दुबै
कुटुम्बीय सम्बन्धमा गाँसिएको इतिहास ।

पाना ३३ (क)

ग्यागरला ग्याल्बो कोन्छ्योग वाड थेन ।
सीनपोई ग्याल्बो लाडका डिनच्युई डी डेन ब्रेल
लापा लोयु राडपा लामान मुसाई ।
ग्येपार स्यु अतोपा चिम ।
चुकुरसेला धुईरी स्युसम ।
(चापा) साईला कलपा (री) थोपमा मी ।
म्रावाईसे धुगला बा चापा मुला ।
घोईलो ला कलपा थोपमा मी ।
डाडपा (सारस) क्यूई नाडरी डुमुला ।
डेनला कलपा थोपमा मी ।
ग्लेला जामे सुखला ग्ला रि धो मुला ।

भारत वर्षको राजा त्रिरत्नदास र ।
लंकाका दस शिर भएका राक्षसका राजा दुबै कुटुम्बीय
सम्बन्ध जोडेको इतिहास आदि धेरै भए पनि ।
विस्तृत निवेदन गर्नु नपर्ने रहेछ ।
अहिलेको अवसरमा निवेदन गर्दा ।
खाद्यको सौभाग्यमा पर्दा ।
मयुरले विषको पात खान सक्छन् ।
परिधानको सौभाग्यमा पर्दा ।
सारस पानीभिन्न पनि निदाउन सक्छन् ।
कुटुम्बीय सौभाग्यमा पर्दा ।
राजाका छोरी सुखी ठाउँमा पुग्छन् ।

रीग रुई ली स्याल जेपा मुसम ।
 प्राडपाला जामे ग्लेसे किनमुला, थेराड स्युसी ।
 चुकुरसेला धुईरी चु रुईछान थेन ।
 चुला जामे क्यार पुईपा भिपा ।
 अयिनसम जामे चुरसे किनपा धोनला ताम ।
 राडला छिग गीग चुराड यिन्ना भिसी स्युतोपा मुला ।
 होराड धुईधोन थेन डिगना लासी सुडतोमुला ।
 ताडसी जोमपा लेडरो ब्रेलपा लापा लोग्यु सुरगी
 स्युसम ।

जात थरी र रूपरङ्ग राम्रो छ भने ।
 गरिबका छोरी राजाले लिने गर्दछन् भनी भनै ।
 यसपालिको अवसरमा यो कुलथरी र ।
 यिनको छोरी उता पठाएको भन्ने वा ।
 होइन भने छोरी यता लिएको विषयको कुरा ।
 आफ्नो भनाइ यस्तो हो भनी निवेदन गर्नुपर्दछ ।
 त्यसरी अवसरसँग मिलाएर भन्नु ।
 खुसीसाथ भेला भई मितेरी सम्बन्ध जोडेको
 इतिहास एक छेउसम्म निवेदन गर्दा ।

ओनमाला धुईरी बोईला ग्यालबो ठिसोड देउचन थेन ।
 ग्यागरला ग्यालबो धर्मराज जी लेडरो दोपा लोग्युई ।
 तासीग नोरला ग्यालबो थेन ।
 गेसार मागला ग्यालबो डी लेडरो दोपा लोग्यु ।
 वेदा होरला ग्यालबो थेन ।
 ग्यानगला तोडकुन ग्यालबो डी लेडरो दोपा राडवा
 लोग्यु लानान मुसाई ।
 ग्येपार स्यी आतोपा चिम ।
 चुकुरसेला धुईरी चुम्ही थेन ।

उहिलेको समयमा भोटका राजा ठिसोड देउचन र
 भारतका राजा धर्मराज दुबै मितेरी सम्बन्ध जोडेको इतिहास ।
 ताजिकका धनका राजा र ।
 गेसार युद्धका राजा दुबै मितेरी बनेको इतिहास ।
 मङ्गोलका राजा र ।
 चीनका र तोड खुन राजा दुबै मितेरी बनेको
 इतिहास आदि धेरै भए तापनि ।
 विस्तृत निवेदन गर्नु नपर्ने रहेछ ।
 यसपटकको अवसरमा यो मानिस र ।

चु नी लेडरो ब्रेलपा, लेडस्या ब्रेलपा धुई यिन्ना भिसी स्युजी ।
 चुला धोनढी छिगथेन तामला नाटुप चुराड यिनपासे ।
 यार गुन निला पाडपो पिङगाई युडुग यिन्ना ।
 मुनदिनना पाडपो लानी थेन धिनी ।
 लाला पाडपो ला । म्हीला पाडपो म्ही ।
 रुईछन चुराडपा यिन्ना भिसी स्युजी ।
 थेराड राड राडला रिगपासे च्योईसी पाडतो मुला ।

यी दुईजना मित मितिनी बनेको अवसर हो भनी निवेदन गर्छु ।
 यस विषयमा वाक्य र कुराको अर्थ यस प्रकारको हुँदा ।
 हिउँद वर्षा दुईको साक्षी हरियो सँग हुन् ।
 रातदिनको साक्षी सूर्य र चन्द्र ।
 देवताका साक्षी देवता हुन् । मानिसको साक्षी मानिस ।
 कुलथरी यो हो भनी निवेदन गरें ।
 त्यसरी आ-आफ्नो बुद्धि लगाएर बताउनु ।

चुकुरसे धुईलेपा नेकप (अवसर) री चुस्युधोन छिग
 सोम स्युबा ।
 मिह ला रिम । युलला ठिम
 युलला पे यिन्ना भिसी गोडपारी खेनसम ।
 थुडला किलखोर री सालजी ।

यसपटकको राम्रो अवसरमा बिन्ती गर्ने विषय यी
 तीन शब्द निवेदन गरेको छु ।
 समाजको नियम, देशको थिति ।
 देशको परम्परा हो भनी बुझ्नुभए ।
 चित्तको मण्डलमा (मनभिन्न) प्रष्ट गर्नुहोस् हजुर ।

ओझा अयिनसम ताम स्युसेपा तपासे पुईपा यिन्ना ।
 नोरजी भिपा गोड (पा ठुड) सम ।
 ब्रारी ग्याललो ।
 क्यूईरी ग्याललो ।
 मेरी खाडडो ।
 होजाएन धेनपाला छ्याखाईवा ला ग्याकेर
 कुगपाला छिगगिक यिन्ना भिपा गोडवा खेनछाम ।
 नो पा ल उ (थोवो) मेपारला स्याब ।

त्यसो नभए कुरा बताउनेसम्म जिम्मा लिएका हुन् ।
 भूल गल्ली भएको भन्ने महसुस भए ।
 भिरमा (बाट) फाल्नुस् ।
 पानीमा फाल्नुस् ।
 आगोमा जलाउनुस् ।
 त्यो पनि सत्यताको आधार सिपालुको सयौँ कुरा
 लाटाका एक शब्द हो भन्ने महसुस गरें ।
 अग्लो शिर । होचो पैताला ।

पाना ३५ (ब)

धुड (ला) कु, सुड, थु ला किलखोर री सोदपार
 सोललो भिसी स्युजी ।
 स्यान्चेन धानदे धान नाड स्याल जोमसी स्युवा धोगदान ।
 टासीपा राडनुन धोसिन गोवा (जेपा) टासिपा
 तगाई भिपा मोनलाम मुला । गोहो । मङ्गलम ।
 जिगतेन तानपा स्युग सो ।
 धाडपो सीदपा छ्याछुलला लोग्युई सुरगी स्युसम ।
 धाडपो (मु) नामखा तोडपा राडस्यीन ग्याम ।
 लुड दोर्जे ग्याडम ला किलखोर म्हा स्युला यिब री
 छ्यामु ।

अन्तर (बीच) को काया, वाक्, चित्रको मण्डलमा
 क्षमाप्रार्थी छु भनी निवेदन गर्छु ।
 अरू पनि अहिले आसनमाथि विराजमान भई बस्नुभएका सबैलाई ।
 र अरूको पनि सबैको शुभमङ्गल होस् भन्ने
 प्रार्थना छ । शुभ । मङ्गलम् ।
 लोकनीतिको कुरा समाप्त भयो ।
 पहिले भावलोक सृष्टिको इतिहास एक छेउ जति बिल्ली गर्नुपर्दा ।
 पहिले शून्य आकाशबाट ।
 वायुको बज्रक्रशको मण्डल धनुको आकार
 अर्धचन्द्र आकार सृष्टि भयो ।

पाना ३६ (क)

होतासी मेला किलखोर डुसुम छ्यामु ।
 होतासी क्यूईला किलखोर धुम्बु तार छ्यामु ।
 होतासी ग्योइ री भुवा छ्यामु ।
 होतासी धुलु छ्यामु ।
 होतासी साचा खोरे नाड छ्यामु ।
 होतासी मु चा योलमो नाड छ्यामु ।
 होतासी क्योड री लिड छेनपो कुमुपा से ।
 उहिरी धोगनुन साङ्गे, ज्योन फेव खाबा ने खेपार
 च्यान दोर्जे धान मुला ।
 थेला स्यार छ्यो होना बाडगाला ला लिड ।

त्यसबाट अग्निको मण्डल त्रिकोण रातो सृष्टि भयो ।
 त्यसपछि जलको मण्डल सेतो गोलाकार सृष्टि भयो ।
 त्यसपछि समुद्रको फिँज (चुनजस्तो पदार्थ) सृष्टि भयो ।
 त्यसपछि धूलो (पदार्थको सानो अंश) सृष्टि भयो ।
 त्यसपछि जमिनको कचौरा परिसरसहित सृष्टि भयो ।
 त्यसपछि आकाश एक मुठ्ठी क्षितिजसहित सृष्टि भयो ।
 त्यसपछि सामान्यतः देशहरू नौवटा (द्वीपहरू भएकोमा)
 मध्य भागमा सबै बुद्धहरू पदार्पण हुने तीर्थस्थल
 विशेष बज्रासन छ ।
 त्यसको पूर्वपट्टि बड्गालको द्वीप ।

पाना ३७ (ख)

ल्हो छ्योहोना वेदालिड ।
 नुब छ्योरी उर्गेन लिड ।
 ज्याड छ्योरी खाछे लिड ।
 स्यार ल्हो धुडरी खम्बुलिड ।

दक्षिणपट्टि बेतिया (विदर्भ) द्वीप ।
 पश्चिमपट्टि उडियान द्वीप ।
 उत्तरमा कश्मीर द्वीप । (खसान द्वीप)
 पूर्व-दक्षिणपट्टि खम्बुद्वीप

लहोनुब धुडरी साडलिड ।
 नुब ज्याडरी साहोर लिड
 ज्याड स्यार धुडरी कामारु लिड ।
 थेराड भिपा (ग्ला) मुला ।
 होतासी धोसी काईताम ला नारिग अडिकपा ।
 लीड ल्बी लिड जाजा री ग्यारजा सोम से डुच्युई मुला ।
 रिग रुड आडिकपा ग्यारचा सुमसे दुच्युई मुला
 हो चु जुगु री लिड ल्बी लिड जाजा ब्राद री
 छयापा यिन्ना ।

दक्षिण-पश्चिममा ताम्र द्वीप ।
 पश्चिम-उत्तरमा पन्जाब (सिन्ध) द्वीप ।
 उत्तर-पूर्वमा कामारूपा द्वीप ।
 त्यस्तो भनिने (नामको ठाउँ) छ ।
 त्यसमा पनि भाषा नमिल्ले विभिन्नता ।
 चार द्वीप उपद्वीपहरूमा तीन सय साठी प्रकारका छन् ।
 जाति नमिल्ले विभिन्न तीन सय साठी जातिहरू छन् ।
 अँ, यिनीहरू चारद्वीप आठ उपद्वीपहरूमा सृष्टि
 भएका हुन् ।

पाना ३७ (क)

उहिला रिग्याल ल्हुन पो छयामु ।
 म्हरला री निस रोलपा ला ग्योई निस छयामु ।
 स्यारछयोरी दुडकर ला तार छयाजी ।
 ल्हो छयोरी वैदुर्या ला पिडगाई (उर ?) हयाजी ।
 ल्हुब छयोरी पद्यराग ला वाला छयाजी ।
 ज्याड छयोरी इन्द्रनील ला ज्याड खु (थिड) छयाजी ।
 स्यार लुई फागपो धागम छयामु ।
 ल्हो जबमु लिड "दुसोम" छयामु ।
 नुब वालाड च्योई धुम्बु छयामु ।

मध्यको पर्वतराज सुमेरुको सृष्टि ।
 सात स्वर्ण पर्वतको सृष्टि । सात समुद्रको सृष्टि ।
 पूर्वपट्टि शङ्ख (मणि) सेतोकाँ सृष्टि ।
 दक्षिणपट्टि वैदुर्य (मणि) हरियोको सृष्टि ।
 पश्चिमपट्टि पद्यमराग (मणि) रातोको सृष्टि ।
 उत्तरपट्टि इन्द्रनील निलोको सृष्टि ।
 पूर्व (लुई फाग्यो) अर्धचन्द्र आकारमा सृष्टि भयो ।
 दक्षिण जम्बुलिङ्ग त्रिकोण आकारमा सृष्टि भयो ।
 पश्चिम बालाङ्ग च्योई गोलाकारमा सृष्टि भयो ।

पाना ३७ (ख)

ज्याड डामिडान डुस्यी छयामु ।
 ल्हा छयाग डल येन छयामु ।
 म्ही छयावा लाग्याम फेसी ।
 उही ला रिग्याल ल्हुन पोरी ला छयाजी ।
 गाडकर तिसेरी चन छयाजी ।
 ग्योई माफाम युम छोरी लु छयाजी ।
 लिड ल्बी लिठान ब्रेदरी मी छयाजी ।
 मेन्तोला क्युई थुडवा म्ही छयाजी ।
 लामिन खिम निस छयामु ।
 चाडवो ग्रेन ल्बी छयाजी ।
 मेहोई ग्रेन "राबतु भरवर" छयाजी ।

उत्तर डामीजान चतुष्कोण आकारमा सृष्टि भयो ।
 देवता "निर्मोही" बाट (मोह उत्पन्न भई) उत्पन्न भयो ।
 मानिस देवताबाट उत्पन्न भयो ।
 माभ्रको पर्वतराज सुमेरुमा देवताको बास भयो ।
 कैलाश पर्वतमा चन (सिकारी) को बासस्थान भयो ।
 मनसरोवर तालमा नागको बासस्थान भयो ।
 चार द्वीप आठ उपद्वीपमा मानिसको बसोबास भयो ।
 फूलको पानी (रस) पिउने मानिस उत्पन्न भयो ।
 असुर सात घर (परिवार) उत्पन्न भए ।
 चार ठूला नदीहरू उत्पन्न भए ।
 ठूलो अग्नि ज्वाला (सूर्य ?) सुव्यवस्थित भयो ।

पाना ३८ (क)

ग्यागर नाख्लेनाड सरि छयाजी ।
 भोई डेनाड (मन नाड) ला सरी छयाजी ।
 याम्बु यानाडला सरी छयाजी ।

भारतवर्ष नाडलाभरिको माटोमा उत्पन्न भयो ।
 भोट मानाभरिको माटोमा उत्पन्न भयो ।
 काठमाडौँ मुट्टीभरको माटोमा उत्पन्न भयो ।

मनाड या छिन नाडला सरी छयाजी ।
होतासी स्यार लाम्ही (दा नामने माडवा ?)
थोबोरी रालबा लामान पुईपा म्ही गीग छयामु ।

ल्होरी म्ही तार नामसा कोनपा सेराब ग्रेन
वाडच्याडना मुपा म्ही गीग छयामु ।

मनाइ नडमाथिको धूलो सरहको माटोमा उत्पन्न भयो ।
त्यसपछि पूर्वमा सेतो वर्णका बासस्थान धेरै
भएका, टाउकामा केशका जगल्टाहरू धेरै बोक्ने
एउटा मान्छे सृष्टि भयो ।
त्यसपछि दक्षिणका मान्छे सेतो वर्णका लुगा
लगाउने, बुद्धि ठूलो र बलकामी भएको एउटा
मानिसको बसोबास भयो ।

पाना ३८ (ख)

नुबला म्ही गोसुग तुनपा ।
ठुगपा अज्यापा माग (लापा) म्ही गीग छयामु ।
ज्याडला म्ही सिम क्यूई धुडवा ।
ठुइ किनपा वाडग्रेन मुपा म्ही गीग छयामु ।
छया छुल जोग जी ।
होतासी धोसी भापछुल सुरगीग सानना स्युसम ।
ल्हाछेन कुलाभाप छुल ।
म्ही छेन ग्याद ला भाप छुल ।
ल्हा भाप उई घुडला रिग्याल ल्हुनपो ला च्योतोरी
भाप जी ।

पश्चिमको मानिस शरीर छोटो ।
भगडालु र युद्ध विस्तार गर्ने (युद्धप्रेमी) मानिस उत्पन्न भयो ।
उत्तरको मानिस चिसो पानी खाने,
जल अभिषेक लिने (नुहाउने) बलशाली मान्छे उत्पन्न भयो ।
सृष्टिको क्रम (तरिका) सकियो ।
त्यो पनि उत्तीर्ण स्वरूपबारे एक छेउ जति सुन्नुहुन्छ भने ।
नौवटा महान् देवता उत्तीर्ण भएको रीति ।
आठवटा बलशाली बामपुङ्के मान्छे उत्तीर्ण भएको रीति ।
देवता, ब्रह्माण्ड माझको पर्वतराज सुमेरुको
टुप्पामा उत्तीर्ण भयो ।

पाना ३९ (क)

चन भापपा घाडकर निसेरी भापपा यिन्ला ।
लु भापपा ला ग्योई म्ह फाम युमछोरी भापपा यिन्ला ।
धोड भापपा ला धोड ग्यालसा मुरकुरी भापजी ।
धोडला फोला मुरकु तेन मुला ।
होतासी तितुड थेन, बल थेन घाडतान, गोले थेन गोडवा
थेन गोमथान थेन ग्यामतान थेन डाडथान थेन ।
चु यारनुन फाछेन दोड ला केवा ग्याम फेपा यिन्ला भिंसी स्युजी ।

चन (सिकारी) कैलाश पर्वतमा उत्तीर्ण भयो ।
नाग, मानसरोवर तालमा उत्तीर्ण भयो ।
दोड (कुल) उत्तीर्ण भएको स्थल दोडका
राजस्थान मुकुमा उत्तीर्ण भयो ।
दोडका कुल देवता मुकु मान्दा छन् ।
त्यसपछि तितुड र बल, गाडथान । गोले र गोडबो, गोमथान
र ग्यामथान, डाडथान (प्राडथान) र ।
यी सबै महापुर्खा दोडको जन्मबाट निस्केका हुन् भनी निवेदन गर्छु ।

पाना ३९ (ख)

दोडला फोला ग्यालबो थेन ल्हायी भु खोरसे मामो
थेन अपी नाल ज्योरमा ला तेन मुला ।
मोक्तान भापपा ग्ला मोगको ग्यालासारी भापपा
यिन्ला ।
रुईला फोला तेनछमयाबजे ल्हा ला ग्यालबो थेन ।
युम छोमन ग्यालमो थेन ।
से छिपचन ग्यालबो थेन गाबचन ग्यालबो तेन युम मुला ।
योनछान भापपा ग्ला नागपो च्यागी गोमबो री भापपा यिन्ला ।

दोडका कुलदेवता । ग्याल्वो (राजा) र देवपुत्र सहचारी परिवार
(खोर) ले मातृका गण र अजीयोगिनी देवता मान्दछन् ।
मोक्तान (कुल) उत्तीर्ण भएको स्थान मोक्को (मोगगो) राजस्थानमा उत्तीर्ण भयो ।
थरीको कुलदेवता मान्दा याबजे ल्हाई ग्याल्वो र
युम जी ली छोमन ग्यालमो र
स्ये छिप चन ग्याल्वो र गाबचन ग्याल्वो मान्दा छन् ।
योनजन् उत्तीर्ण नागपो च्यागको गुम्बामा भएको हो ।

रईला फोला लामा कोनछयोग थेन ।

थरीको कुलदेवता लामा कोनछयो (गुरु रत्न) र

पाना ४० (क)

छयोई क्योड येसे गोम्बो छयास्थीपा तेनमुला ।
लोप छन भापपा ग्ला धिडचन गोम्बो री भापपा यिन्ना ।
रईला फोला लामा कोनछयोग थेन अफी
नालज्योरमा तेनमुला ।
भोम छन भापपा ग्ला जिली डाककर री भापपा यिन्ना ।
रईला फोला दोड मारपो चन तेन मुला ।
थिड भापपा ग्ला उई याले सोइकर री भापपा यिन्ना ।
रईला फोला डिमामेदपा चाडरिग ला ल्ह तेनपा मुला ।

र धर्मपाल ज्ञान नाथ चतुर्बाहु (महाकाल) लाई भन्दछन् ।
लोप्चानको उत्तीर्ण गिङ्गचन गोन्बोमा भयो ।
थरीय कुलदेवता लामा कोनछयो (गुरु रत्न) र अजी
(अपी वा अफि) योगिनी मान्दछन् ।
बमजन जी ली डाक्कारमा उत्तीर्ण भएको हो ।
थरीय कुलदेवता रातो वर्णको चन (शिकारी) मान्दछन् ।
थीड थरीको उत्तीर्णस्थल बुई (मध्य भोटको) याले सोकरमा हो ।
थरीय कुलदेवता निर्मल शुद्ध जातिका देवता मान्दछन् ।

पाना ४० (ख)

ज्रास्युर ला भापसा चाडकोड ग्यालसा री यिन्ना ।
रईला फोला चन तेनमुला ।
ग्याबा भापसा ग्यानक ग्यालसारी यिन्ना ।
रईला फोदा ग्यालपोला गुरु ल्हा थेन माडला
फोला तेनमुला ।
ज्राड चो ला भापसा ज्याड घाडला हिरी भापपा यिन्ना ।
रईला फोला नुबला ज्योवो सिडला करपो तेनमुला ।
थोकर ला भापसा थोथो ही ज्ञान स्याल री भापपा
यिन्ना ।
थोईला याडबा थोईचन करपो याब ल्हा नामथोई करपो थेन ।

ज्रास्युर को उत्तीर्ण स्थल चाड कोड राजस्थानमा भयो ।
थरीय कुलदेवता चन (सिकारी) मान्दछन् ।
ग्याबाको उत्तीर्णस्थल चिनिया भूमिमा भयो ।
थरीय कुलदेवता राजाको राजप्रासादका देवता र
प्रजाको कुलदेवता मान्दछन् ।
ज्राडचोको उत्तीर्णस्थल उत्तर हिमालय पर्वतमा उत्तीर्ण भयो ।
कुलदेवता पश्चिमको ज्योवो सेतो सिडल्हा देवता मान्दछन् ।
थोकर थरीको वा कुलदेवताको उत्तीर्णस्थल थो
थो री ज्ञानसालमा हो ।
राम्ररी कान सुन्ने एकाले थोइचन सेतो पितृदेव सेतो
नामथोई र गरुड वंशबाट जन्मिएका सन्तान र

पाना ४१ (क)

छ्युडला भुग्युद डकमार ला चन तेन मुला ।
रुम्वा ला भापसा थो थो री भापपा यिन्ना ।
रईछेन (जिम्बा) ला फोला तेन मुला ।
पाखिन ला भापसा पुहाड चे री यिन्ना ।
चाडरिगला ला थेन स्यार ला ज्योवो तेनपा मूला ।
वाईपा ला भापसा से ला गी मण्डल री यिन्ना ।
रईला फोला तार ज्योवो थेन,
ज्योमो स्राडमो भमारी छोमन ग्याल्मो थेन,
नुबकी ज्योवो याडला करपो तेन मुला ।

रातो भिरको चन मान्दछन् ।
रुम्वा थरीको उद्गमस्थल थो थोई मा हो ।
मूलथरीको कुलदेवता मान्दछन् ।
पाखीनको उद्गमस्थल पुराड फाँटमा हो
चाडरिगलाको देवता र पूर्वको "ज्योवो" मान्दछन् ।
वाइवाको उद्गम स्वर्णमण्डल भयो ।
थरीय कुलदेवता सेतो ज्योवो र
ज्योमो भामारी, छोमन ग्याल्मो र
पश्चिमको ज्योवो, सहको सेतो देवता मान्दछन् ।

पाना ४१ (ख)

मारपा भापसा चित्ता ग्यालसारी भापपा यिन्ना ।
रईला फोल्हा होईल्हा ग्यालवो तेनमुला ।

मारपा थरीको उत्तीर्णस्थल चित्ता राजस्थानमा भएको हो ।
थरीय कुलदेवता प्रकाशीय देवता राजा मान्दछन् ।

डोमवा भापसा डोम ग्यालसारी भापपा यिन्ना ।
 रुईला फोला लामा कोन्छयोग तेन मुला ।
 डुपा भापसा डुगु ग्यालसारी भापपा यिन्ना ।
 रुईला फोल्हा ज्ञानचन थेन मामो धोई छयोद तेमुला ।
 लो ला भापासा लो ग्यालसा यिन्ना ।
 रुईला फोला ज्याम्पाल सिन्जे थेन लामा कोन्छयो तेन मुला ।

डोडवा डोमपाको उत्तीर्णस्थल डोम राजस्थानमा भयो ।
 थरीय कुलदेवता लामा "कोन्छयोग" मान्छन् ।
 डुवाको डुगु राजस्थानमा भयो ।
 थरीय कुलदेवता ज्ञानचान र वा "मामोई दोई छयोग" मान्छन् ।
 ल्होवा (लोवा) को उद्गमस्थल ल्होग्याल्सामा भयो ।
 थरीय कुलदेवता (यमन्तक) लामा कोन्जयो मान्छन् ।

पाना ४२ (क)

तोई स्याङ ला भापसा स्याङ चे थोग री भापपा यिन्ना ।
 रुईला फोला डुयी ग्यालवो जीडजे ल्हा तेनमुला ।
 जेलला भापसा स्यीड करथली री भापसा यिन्ना ।
 रुईला फोला जीमा होईसेर ला ल्हातेन मुला ।
 स्याङबा ला भापसा स्याङ ग्यालसारी यिन्ना ।
 रुईला फोला थेन नाडला फोला, उहिला फोला,
 ल्हा ज्योवो, गुडथाङला ज्योवो थाङपाल ज्योवो
 थेन याम्पाई ज्यो वो धुगु तेनमुला ।

तोईस्याङ थरीको उद्गमस्थल स्याङचे थो मा हो ।
 थरीय कुलदेवता अन्का राजा कुरुणादेव मान्छन् ।
 जेल गे थरीको उद्गमस्थल कर्थरीको खेतमा हो ।
 थरीय कुलदेवता सूर्य किरणको देवता मान्छन् ।
 स्याङबा स्याङवोको उद्गमस्थल स्याङ ग्याल्सा हो ।
 थरीय कुलदेवता आन्तरिक (भित्री) कुलदेवताको
 रूपमा गुडथाङ ज्योवो र बाह्य रूपमा थाङबल
 ज्योवो र याम्बाई ज्योवो आदि मान्छन् ।

पाना ४२ (ख)

डोनबा ला भापसा डोवो गोम्बो री भापपा यिन्ना ।
 रुईला फोला याबजे ल्हा ला ग्यालवो थेन ।
 युम जी दा मन ग्याल्मो थेन ।
 से छिपचन ग्यालवो थेन ।
 गावचन ग्यालवो ल्हा तेनपा मुला ।
 गोम छयोई भापपा ग्ला गोमा स्यी तोड री
 भापपा यिन्ना ।
 रुईला फोला ज्यामपाल फुरवा ठिनलेन ला लाछोम
 यारनन थेन ग्यागर ग्याम डोधेन नडपा भन्तेला
 "ग्याल तेद" यिन्ना ।
 डोईसिङकर भापपा ग्ला डोखर गोनबो र भापपा यिन्ना ।

डोन थरीको उद्गमस्थल डोवो गुम्बामा हो ।
 थरीय कुलदेवता याबजे ल्हाई ग्याल्बो र
 युमी जी दा (छो) मन ग्याल्मो र ।
 तीनका पुत्र छिपचन ग्याबो र ।
 गावचन ग्याल्बो देवता (कुलदेवता) मान्छन् ।
 गोम छयोई थरीको उद्गमस्थल गोमा ग्यास्यी
 तोडलामा हो ।
 थरीय कुलदेवता मञ्जुश्री किला कर्मदेव गण र
 भारतवर्षबाट आएका भन्दे ग्याल (भन्दतराज,
 विहारका संरक्षक चर्तुमहाराज) मान्छन् ।
 डोसीङका थरको उद्गमस्थल डोखर गोनबोमा हो ।

पाना ४३ (क)

रीग रुईला फोला तेनमुला ।
 बज्यु ला भापसा सुमपा ग्यालसा री यिन्ना ।
 रुईला फोल्हा चाडरिगला ल्हातेन मूला ।
 लुडपा ला भापसा लुडला खोरलो री भापपा यिन्ना ।
 ख्युङछेन ल्बीला ल्हा तेनमुला ।
 जिम्बा पा भापसा पालगी सामये री भापपा यिन्ना ।
 रुईला फोल्हा भालथोई चन तेनमुला ।
 घिसिङ भापसा सेरगोड ग्यालसा री भापपा यिन्ना ।

जाति थरीको कुलदेवता रीग मान्छन् ।
 बज्युको उद्गमस्थल सुम्पा ग्याल्सा हो ।
 थरीय कुलदेवता पवित्र वर्गका देवता मान्छन् ।
 लुडवाको उद्गमस्थल "वायुमण्डल" हो ।
 थरीय कुलदेवता चार महागरुडको देवता (बज्रपाणि) मान्छन् ।
 जिम्बाको उद्गमस्थल पालगी सामये हो ।
 थरीय कुलदेवता बालथोई चन मान्छन् ।
 घिसिङको उद्गमस्थल सेरगोड ग्याल्सा हो ।

रुईला फोला लुग चाड मारगी ल्हातेन मुला ।

थरीय कुलदेवता लुगचाड मारगी मान्दछन् ।

पाना ४३ (ब)

मिपचन भापसा चाडये स्पिडका री भापपा यिन्ना ।
रुईला फोला चाडरी ला ल्हा तेनमुला ।
स्याडतान भापसा । सा स्याडगोनपो री भापपा यिन्ना ।
रुईला फोला जमलिङ करमो युमचन मारमो
तेनमुला ।
आखेला रुई साड चोबब्रे ला भाप छुल थेन ।
रुई डान चुरकु जीला भापछुल जोगजी
होतासी धोसी लोग्यु सुरगिग जान सानसी स्युगो ।
हो, धाडपो केपा नुबला लोग्यु ।
रेन बास्यो स्यारला लोग्यु ।

मिपचनको उद्गमस्थल चाड क्षेत्रको दायौ पट्टीको जमिन हो ।
थरीय कुलदेवता पवित्र कुलका देवता मान्दछन् ।
स्याडतानको उद्गमस्थल सा स्याड गुम्बामा हो ।
थरीय कुलदेवता सेतो मच्छेन्द्रनाथ र माता रातो
चन सिकारी नि मान्दछन् ।
पितृ असल कुल अठारको उद्गमस्थल र
थरी उन्नाईस दुबैको उद्गमन क्रम (बताई) सकियो ।
त्यो पनि इतिहासको एक छेउ जति सुनिदिनुहुन अनुरोध गर्छु ।
अँ, उहिले जन्मको पश्चिमको बितेको इतिहास ।
उठेका नवयुवकहरूको पूर्वको इतिहास ।

पाना ४४ (क)

ग्वाल्छेसे गोड भुवा लोग्यु ।
फिरी धारसी ग्येसी निपा लोग्यु ।
धोन दामपा ल्हा छयोईला लोग्यु ।
म्ही धामपा ब्रे ला लोग्यु ।
तोर डारी कोरसोम ला लोग्यु ।
मार धोखाम धाड सुमला लोग्यु ।
धुड उई चाड रु स्यीला लोग्यु ।
तोर गोराड ला लो ग्यु ।
मार गराड ला लोग्यु ।
तोर पाडला लोग्यु ।
मार पाडला लोग्यु ।

पाडला बिस्तारै सारेको इतिहास ।
पछि बाहिर फैलिएको इतिहास ।
उत्तम अर्थ (विचार) दैवी धर्मको इतिहास ।
उत्तम मानिस (महान् पुरुष) आठ जनाको इतिहास ।
शीर्ष भूमि डारी र तीन भागको इतिहास ।
फेदी (तल्लो भाग) दो खाम तीन पर्वतको इतिहास ।
मध्य (बीच भाग) वुई (र) चाडको चार सिंग क्षेत्रको इतिहास ।
माथिल्लो पहाडको इतिहास ।
तल्लो पहाडको इतिहास ।
माथिल्लो मैदानको इतिहास ।
तल्लो मैदानको इतिहास ।

पाना ४४ (ख)

तोरडेडला लोग्यु ।
मार डेडला लोग्यु ।
लोग्यु जोगजी ।
धोसिन ब्रेलपा सुरगिग धोना जानसानना भिसाम ।
मु थेन खासुला ब्रेलबा ।
साथेन धुलुला ब्रेलबा ।
नामे थेन दोडला ब्रेलबा ।
तारडा थेन क्यूईला ब्रेलबा ।
गोलुई थेन क्बिला ब्रेलबा ।
छयोई थेन धामछिगला ब्रेलबा ।
ले कर्म थेन मोनलाम ला ब्रेलबा ।

माथिल्लो पाखाको इतिहास
तल्लो पाखाको इतिहास
समाप्त ।।।
अब फेरि (परस्परको) सम्बन्धबारे एक छेउ सुन्नुहुन्छ भने ।
आकाश र कुहिराको सम्बन्ध ।
पृथ्वी (माटो) र कण (अणु) बीचको सम्बन्ध ।
चरा र वृक्षबीचको सम्बन्ध ।
माछा र पानीबीचको सम्बन्ध ।
शरीर र छायाबीचको सम्बन्ध ।
धर्म र दाम छिग (धर्मविधान, वाचाबन्धन) बीचको सम्बन्ध ।
कर्म र कामनाबीचको सम्बन्ध ।

लेङरो ग्रान थेन छिगतामला ब्रेलबा ।

मित्र सँगाती र किरिया कसमको सम्बन्ध ।

पाना ४१ (क)

फाछान रुईला ब्रेलबा ।

माछान स्य काला ब्रेलबा ।

खीम चे जोमपा ला ब्रेलबा ।

ब्रावा ग्यामला ब्रेलबा ।

ब्रेलबा जोगजी ।

मोलपा कोर सोम जोगजी ।

सर्व मंगलम् । स्युधाग सुडजी ।

लेङमोलम ताम ला मेन्तो थेन म्नासिङ भिपा ताम
ला लोग्यु स्युमुला ।

पैतृक वंश (हाडनाता) र कुलथरीय सम्बन्ध ।

मावली र मासु रगतको सम्बन्ध ।

छरछिमेकी र भेटघाटको सम्बन्ध ।

हिँड डुल र बाटाको सम्बन्ध ।

सम्बन्ध (बारे) सकियो ।

अर्तीको तीन चरण सकियो ।

सर्व मङ्गलम् । शुद्ध भन्नुभयो ।

अर्तीउपदेशको फूल र “वादी सिंह” कुराको कथन
(इतिहास) समाप्त भयो ।

पाना ४१ (ख)

नमो साङ्गे च्योमदान धेदा छयाग छाल लो ।

स्याक्पा थुब पाला स्यालसे सुडपा ।

धाडपो ल्हाछयोई म्हीछयोई तिलाई री येन ।

किपा सुख दुगपा दुडाल डाधुलपा जेनकोर

क्योडवा तिला लसै धुईरी भापपा ताम ।

सुरगीग सानपार स्युगो ।

होजारी ग्येपार सुडपाथेन ।

धुईपार सुडपा नी खमुला ।

ग्येपार सुडपा मी ।

थोला मुरी कर्म सार लामान मुवा थेन ।

नमो ! भगवान् बुद्धलाई नमस्कार छ ।

शाक्यमुनिको मुखारविन्दबाट बताउनुभएको ।

उहिलेदेखि भनिएको दैवी धर्म मानव धर्म (सामाजिक नीति)

सुखदुःखको निवारण, शत्रुदमन र मित्रको संरक्षण

जुनै गर्दा पनि प्रसङ्गको कुरा ।

एक छेउसम्म सुनिदिनुहुन अनुरोध गर्छु ।

त्यसमा विस्तृत वर्णन गर्ने र

सङ्क्षिप्तमा भन्ने गरी दुई प्रकारको हुन्छ ।

विस्तृत भन्नुपर्दा ।

माथि आकाशमा तारा नक्षत्रहरू धेरै भएको र

पाना ४१ (क)

धिला ला लु लामान मुपासे ग्येपार असुडजी ।

यिनछाई धुईवार सुडपामी ।

तोरे थोला कर्मसार ज्यापा ।

मार धिला सारी धिनी लेपपा ।

मुन ला सा छेपा ज्यापा ।

धुई छोद टासी पाला धुईरी सुडपा पाला ।

लोग्यु ग्रान सानको भिसी स्युजी ।

हो, धाडवो ताम डेनपा म्ही अरेसम ।

धेनपा पाडसाई धोन असे ।

तल देवता र नागहरू धेरै भएकाले विस्तृत बताउनुपरेन ।

तर पनि सङ्क्षिप्तमा भन्नु भनेको चाहिँ ।

माथि आकाशको शुभ नक्षत्र

मुनि जमिन (पृथ्वी) मा घाम तातिएको (बेला) ।

दिनको बार, तिथि राम्रो ।

समय (घडी बेला) मङ्गलमय भएको अवसरमा बताएको ।

कथन श्रवण (सुन्नु) गरिदिनुहुन अनुरोध गर्छु ।

अँ, सर्वप्रथम, कुरा सुनिदिने छैनन् भने ।

सत्य बोले पनि (कुराको) निधो पाउँदैन ।

खोलोडपा धानछाई ताम म्हापा ग्ला यिन्ना ।
 जाननो ल्हा धे म्ही धे धुगु ।
 धेमपान सुडपा छिग धेन धोन नी सानना स्युगो ।
 हो मोलपा तामला म्हेन्तो सुरगीग सानपार स्युगो ।
 एमा हो । स्यार होनाला ज्योमो घाडरी धिनी अफेसम ।
 ज्याड होनाला ज्योमो घाड ला गिलड जु अखम ।
 स्यार ज्योमो घाडरी धिन अफेसम ।
 नुब (होना ला) ज्योमो घाडरी ह्याल अता ।

होहल्ला धेरै भएमा कुरा हराएर जाने ठाउँ हो ।
 सुन्नुस्, भक्तजन तथा गृहस्थीजनहरू ।
 सत्य बताउनुभएको शब्द र अर्थ दुबै सुन्नुहोस् ।
 अँ, अर्तीउपदेशका कुराको फूल एक छेउ सुन्न अनुरोध गर्दछु ।
 हे माता पूर्वी हिमालयको (शिरबाट) घाम उदाएन भने ।
 उत्तर हिमालयको हिउँ विलीन हुने थिएन ।
 पूर्व हिमालयको टुप्पो प्रकाशमय (उज्यालो) सूर्योदय भएन भने ।
 पश्चिम हिमालयको टुप्पो प्रकाशमय (उज्यालो) हुने थिएन ।

स्यार ज्योमो घाडरी धिनी अफेसम ।
 ल्हो जबमुलिङ ला मुनथोप साङ अखाम ।
 स्यार ज्योमो घाडरी धिनी अफेसम ।
 म्लाङगाई खसुला म्नाब अठोड ।
 होजायेन ठिधुगला धिनी फेपा येन काडिन ग्रेन यिन्ना ।
 हो धोसिन, लानी, ला ज्यापा री फेव ज्योन खापा
 लोग्यु सुरगीग जान सानपार स्युगो ।
 छानताग चुडनी ला चुडला लानी नुब होना असेसम ।

पूर्व हिमालयको टुप्पो प्रकाशमय (उज्यालो) सूर्योदय भएन भने ।
 दक्षिण जबमुद्रीप (पृथ्वी) को अँध्यारो हटाउन सकिन्न ।
 पूर्वी हिमालयको (डाँडाबाट) घाम लागेन भने ।
 कालो बादलको ढोका फाटिन्न ।
 त्यो घाम आएको पनि ठूलो गुणकारी हो, हजुर ।
 अँ, अब फेरि चन्द्रमा मास (महिना) गन्तीमा आएको
 इतिहास एक छेउ सुनिदिनुहुन अनुरोध गर्दछु ।
 बाह्रवटा सङ्केत चिन्हभित्रको चन्द्रमा पश्चिममा अस्ताएन भने ।

धुई ज्याबा अज्याब डोअसे, होजाई लानी लाज्याबारी
 ज्योन फेव खापा थेयेन काडिन ग्रेन यिन्ना ।
 मोलपा तामला लोग्यु जोगजी ।
 हो । होतासी धोसिन, म्नावा सिङगी भिपा तामला
 लोग्यु सुरगीग जान सानपार स्युगो ।
 एमा हो । ज्याड छ्यो होना डाज्याड लुङमार अथोनसम ।
 ल्हो छ्यो होना ला चन्दन दोडपो योड असे ।
 हो लुङमार छेनपो थोनपा थेयेन काडिन ग्रेन यिन्ना ।

काल समय (गतिचक्र) असल खराबको अनुमान लगाउन पनि
 सकिन्न । चन्द्रमा मास गन्तीमा आएको पनि गुणकारी हो ।
 अर्तीउपदेशका कुराको फूल (फूलमाला) सकियो ।
 अँ, अब फेरि वादी सिंह वा (सर्वोत्तम दर्शनवादको सिंहनाद गर्ने)
 भनिने कुराको इतिहास एक छेउ जति सुनिदिन अनुरोध गर्दछु ।
 हो आमा, (मातृवन्दना) उत्तर दिशामा ठूलो हावा हुन्दरी चलेन भने ।
 दक्षिण दिशाको चन्दनको रूख हल्लिन जान्दैन ।
 ठूलो हावा हुन्दरी चलेको त्यो पनि ठूलो गुणकारी नै हो, हजुर ।

तोर घाड नोपारी तार सिङगी अधिङसम ।
 मार घाड टाला च्यान सान जाजा अलोड ।
 तोर घाडनोवारी तार सेङगे ब्रापा छयोडपा येन
 काडिन ग्रेन यिन्ना ।
 सा पाङ खेपपा री च्यान खेबबा अडारसम ।
 काङल्बी जुपा सेम च्यान खलद लोड ला ?

हिमालय शिखर अग्लो ठाउँको सेतो सिंह लम्किएन भने ।
 हिमाल फेदीका साना जन्तुहरू वशमा आउँदैनन् ।
 अँ, सेतो सिंह लम्किएको पनि ठूलो गुणकारी नै
 हो हजुर ।
 विशाल मैदानमा ठूलो बाघ गर्जिएन भने ।
 चारखुट्टे जनावरहरू कोसित डराउँछन् ?

हो च्यान ग्रेन डारपा येन काडिन खेपपान यिन्ना । अँ, ठूला बाघ गर्जिएको पनि ठूलो गुणकारी नै हो हजुर ।
मु नामखा धुडरी नामेला ग्ले ग्वोत अप्याडसम । आकाशको उचाइमा पक्षीको राजाले वेग हानेन भने ।

पाना ४८ (ब)

नोवा ल्हा ला घाड था अखाम । ठूलो लेकको चुचुरो शिर पार गर्न सकिन्न ।
मुला ग्वार थापा थेयेन काडिन ग्रेन यिन्ना । त्यो आकाश भेदने उडान पनि ठूलो गुणकारी नै हो हजुर ।
मु धुडरी पिङगाई ग्वाई अप्याडसम । आकाशमाभ्रमा ठूलो हरियो बाज (चिल) घुमेन भने ।
सेम च्यान जाजा नमे तिगदा लोड ला । साना चराचुरुङ्गी कोसँग डराउँछन् ?
होराड तपासे पिङगाई ग्वाई फ्याडपा येन काडिन ग्रेन यिन्ना । त्यसकारण ठूलो हरियो चिल घुमेको पनि ठूलो गुणकारी नै हो हजुर ।
ताम ठिमला छिग च्योद असेसम । शब्दविधान र भाषाशैलीको सन्दर्भ मिलाउन जानेन भने ।
अपा जा रिन ताम अघो । बाबुछोरामा पनि अर्थ सम्प्रेषण हुँदैन ।
होराड तपासे ताम ठिम छिग सोम थे येन काठिन ग्रेन यिन्ना । त्यसकारण भाषा व्यवस्थाका तीन शब्द ती पनि ठूलै गुणकारी हुन् हजुर ।
काडला गोडपा गोडसुम अखेदसम । खुट्टाले तीन पाइला नसारीकन
पावो थेन ब्योन नी डो सेअखम । योद्धा र तन्नेरी दुईबीचको पहिचान हुन्न ।

पाना ४९ (क)

होराड तपासे पावो पचाल छेवा थे येन काडिन ग्रेन यिन्ना । त्यसकारण योद्धाको वीरता पनि ठूलो गुणकारी नै हो हजुर ।
डुइपा उइपा खेवसुम अलासम । तीनपटक तान्ने घचेट्ने गरेन भने ।
ज्यामो जीला डार फेअखाम । दुई कारिन्दाको बल जाँचिँदैन ।
डुइपा उइपा छार सोम लापा थे येन काडिन ग्रेन यिन्ना । त्यसकारण तीनपटक ताले घचेट्ने त्यो पनि ठूलै गुणकारी हो हजुर ।
थेगपाला छयोई छारसोम अपुईते । तीनपटक धर्मयानको अभ्यास नगरुन्जेल
धागपा ज्याड छ्युब खाँई थोब साई । बुद्धत्वको बोधिज्ञान कहाँ प्राप्त हुन्छ ?
होराड तपासे स्रुदपा (क्षन्ति) गोम्वा थे येन काडिन ग्रेन यिन्ना । त्यसकारण सहनशीलताको ध्यान त्यो पनि ठूलो गुणकारी नै हो हजुर ।
मु घुडरी मु अधुरसम । आकाशमा मेघ गर्जेन भने ।

पाना ४९ (ख)

यारखा थेन सेरखा फेआसे । हिउँद र वर्षा दुईटाको विभेद छुट्याउन सकिन्न ।
सारी ब्लु अद्वा सम । जमिनमा बिउ छरेन भने ।
पिङगाई पुपु खाईसे थोनछाई । हरियो टुसा कहाँबाट पलाउँछ ?
पुपु पिङगाई आकेसम । हरियो टुसा उम्रेन भने,
म्हारला नाम खाईसे थोनना । स्वर्णबाला (पहेँलो बाला) कहाँबाट निस्कन्छ ?
म्हारला नाम अथोनसम । पहेँलो बाला निस्केन भने,
रिनछेन ब्रेबु खाईसे तला । अन्नरत्न कहाँबाट पाइन्छ ?

ब्रेवु रिनछेन अतासम ।
लोड्छ्योइ योनतेन खाईसे तला ।
लोड् च्योइ योनतेन अतासम ।
म्हीछेन पोनपो खाईसे छोला
म्हीछेन पोनपो अछोसम ।

अन्नरत्नको प्राप्ति भएन भने,
सुखसमृद्धि कहाँबाट हुन्छ ?
सुखसमृद्धि भएन भने,
समृद्ध मानिस कसरी भेला हुने थिए ?
समृद्ध मानिसहरू भेलामा जम्मा भएनन् भने,

पाना ५० (क)

डा थेन जेनकोर ला ताम स्यादुआसे ।
हो तपासे सरी ब्लु जाडपा थे येन काडिन ग्रेन यिल्ना ।
मोलवा तामला मेतोग म्नासिङ भिपा जोग जी ।
टासी । मंगलम । शुभमस्तु । समयस्ते ।
टासी पालभर जाम्लिङ ग्यानधु ज्योल ।
थेगछेन धारग्ये लिङ्दु स्युगपाई शडादोर्जे लामा (हि) छयाडी यीननो /
खाईवा नामलार सोदपर सोल ।

शत्रु र मित्रको वृत्तान्त बताउन सकिन्न ।
त्यसकारण, जमिनमा बिउ छरेको पनि ठूलो गुणकारी हो हजुर ।
वादी सिंहको अर्ती उपदेशका कुराको फूलमाला समाप्त भयो ।
टासी । मङ्गलम । शुभमस्तु । समयस्ते ।
मङ्गल श्री ज्योति जम्दीपको आभूषणको निम्ति आऊन् ।
थेग छेन धारगेलिङ्ग (गुम्बा तेमाल कोकाममा)
बस्तुहुने शंख दोर्जे लामाको हस्तलिपि हो ।
विद्वान्हरूमा क्षमायाचना गर्दछु ।

तामाङ भाषामा अनुवाद

थुप्तेन ग्याल्छेन लामा

(सम्भोटा लिपि)

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

০৫/১১

[illegible]

222

12/2

[illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

۱۵۴

[illegible]

[illegible]

وَقَدْ

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

৬৫৯

[illegible][illegible]

১৫/৫/১৯

[illegible][illegible]

2011

44

[illegible]

[illegible]

ॐ ॥ चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः ।
चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः ।
चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः । चण्डिकाय नमः ।

[illegible]

5. 2019

[illegible]

[illegible]

5/24

[illegible]

[illegible]

१५५५

[illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

কি

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

[illegible]

7/6/21/522

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

25/11/2019

૧ = ભુવચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ઉદ્ધામી ભુવચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવા
 ૨ = ભુવચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ મી કળવાયા કુમ્ભા સ્ત્રોત્રી કળવા
 ૩ = રુચ્ય સ્ત્રી કુવંત્રી ભુવચક્ષુરુભવે ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ર
 માં ચક્ર ચક્ષુરુભવે ભુવચક્ષુરુભવે મી કળવાઈ મી કળવાઈ મી કળવાઈ ચક્ર
 પ્રાપ્તિ રૂપે ચરે કળવાઈ ભુવચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ભુવચક્ષુરુભવે

૨૫
જા

૭૭ ॥ ભુવચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ॥
 ભુવચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ વેદ્યુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે
 રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ
 ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ
 ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ ચક્ષુરુભવે રૂપે ચરે કળવાઈ

[illegible][illegible]

১২১

[illegible]

ହୋଇବୁଁ ଶୁଭାୟ ବହୁମୁଖୀ ଶେଷବାସ ଶର୍ଚ୍ଚକାରୀ କ୍ରମେ ଶୁଭାୟ ଶେଷବାସ ଧ୍ୟାନେ ବାହୁ
 ଶୁଭାୟ ବହୁମୁଖୀ ଶୁଭାୟ ଶେଷବାସ କ୍ରମେ ଶୁଭାୟ ଶେଷବାସ ଧ୍ୟାନେ ବାହୁ ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ

ଓଃ ॥ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ
 ବହୁମୁଖୀ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶେଷବାସ ଶୁଭାୟ ଶେଷବାସ ଧ୍ୟାନେ ବାହୁ ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ ଶୁଭାୟ

ଶୁଭାୟ
 ଶୁଭାୟ

328

22

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

[illegible]

१५७५१

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

सम्बद्ध सहयोगीहरूको परिचय

शंखदोर्जे लामा : प्रस्तुत जिग्तेन ताम्छ्योङलाई आफ्नो हस्तलिपिमा उतार्ने शंख दोर्जे लामाको जन्म विक्रम संवत् १९५० सालमा तेमालको कोकाम गाउँमा भएको थियो। उहाँको मृत्यु ८३ वर्षको उमेरमा २०३८ सालमा भयो। वहाँ ल्हाङ ल्हो अर्थात् गाई वर्षमा जन्मनुभएको थियो भने खि ल्हो वा ककुर वर्षमा वहाँको स्वर्गारोहण भयो। शंख दोर्जेको प्रचलित नाम लामा च्याङ्वा लैनु रहेको थियो। तेमालका प्रख्यात ६ वटा प्राचीन गुम्बाहरू (ग्योङखार, ल्हास्कोट, कल्याारी, सिङमारको, बोरज्याम र गिम्दिङ ग्रेन) मध्ये ग्योङखार अर्थात् पोखरी नारायणस्थानको थेग्टेन दार्गेलिङ गुम्बालाई वहाँले कोकाम गाउँमा पुनर्स्थापना गर्नुभएको थियो।

शंखदोर्जे लामाले बौद्ध धर्मको प्रारम्भिक अध्ययन आरुनो बुबा छेडुप दोर्जे लामासँग १० वर्षको उमेरमा सुरु गर्नु भएको थियो। तेमाल र म्हावर भेगका लामा गुरुहरूसँग शिक्षा हासिल गरेपछि २२ वर्षको उमेरमा वहाँ ह्योल्मुमा ड्यान्टा साङबु नामको विख्यात महायानी तान्त्रिकसँग अध्ययन र साधनाको लागि जानुभएको थियो। तीन वर्षको साधना सकेर फर्केपछि पनि वहाँ प्रत्येक वर्षजसो ह्योल्मु आइरहुनुहुन्थ्यो र ह्योल्मुबाट पनि लामाहरू वहाँलाई भेट्न तेमाल पुगिरहन्थे। त्यति मात्र होइन शंख दोर्जे लामाको सम्पर्क तिब्बत र सिक्किमका लामाहरूसँग पनि त्यत्तिकै थियो भन्ने कुरा वहाँको बौद्ध दर्शन, कर्मकाण्ड, ज्योतिषशास्त्र, लोर्ग्युङ तथा अन्य विधाका ग्रन्थहरूको बृहत्तर सङ्कलनबाट पनि स्पष्ट हुन आउँदछ।

शंखदोर्जे लामा हिमाली बौद्ध परम्पराको डिङमापा मतमा दीक्षित भई यसअन्तर्गतको कुन्ब्युच्युन्डु प्रणालीको अभ्यास गर्नुहुन्थ्यो। वहाँले आफ्नो जीवनकालमा काभ्रेपलान्चोक, सिन्धुली, रामेछाप तथा मकवानपुरका धेरै तामाङ गाउँहरूमा लामाहरूलाई बौद्ध शिक्षामा दीक्षित गर्नुभयो। धेरै समय शिक्षणमा बिताउनुपर्ने आवश्यकताले गर्दा वहाँले ग्रामीण लामाहरूको अध्ययन र साधनाका लागि पाठ्यक्रमसमेत विकास गर्नुभएको थियो। वहाँ त्यस क्षेत्रमा प्रतिष्ठित कुश्यो र आदरणीय गुरुको रूपमा मात्रै होइन, खैपा वा कलाकार, र विख्यात डाक्पा वा तान्त्रिकको रूपमा पनि स्थापित हुनुहुन्थ्यो। मानिसहरू वहाँलाई "मिथोङपा" भएको वा वहाँको आँखामा भूतप्रेत लगायतका अलौकिक प्राणीहरू देख्न सक्ने शक्ति रहेको विश्वास गर्दथे। त्यसैगरी तन्त्रसाधनाबाट मृतकको उद्धारका लागि वहाँले गरेको फोवा दर्शौं कोस टाढाको दूरीसम्म प्रभावकारी भएको विश्वास मानिसहरू अहिले पनि गर्दछन्।

बुनुर दोर्जे लामा : थेग्टेन दार्गेलिङ गुम्बा तेमाल कोकामका शंख दोर्जे लामाका कान्छा छोरा हुनुहुन्छ। आफ्ना दाजुहरू कर्म वाङगेल्, वाङछेन दोर्जे र नोर्बु लामाभै वहाँ पनि सानैदेखि बुबाबाट बौद्ध धर्ममा दीक्षित हुनुभएको थियो र वहाँ जिग्तेन ताम, लोर्ग्युङ र अन्य ताम्बा तामहरूमा विशेष रुचि राख्नुहुन्छ र छोपा छोटाङहरूमा ताम्बाको भूमिका समेत निर्वाह गर्नु हुन्छ।

थुप्तेन ग्याल्छन लामा : बौद्ध दर्शन र व्याकरणका गहन अध्येता र ज्ञाता हुनुहुन्छ। शैलुङ रामेछाप डडुवा-९ का वहाँ तिब्बती, तामाङ, खस नेपाली तथा हिन्दी भाषामा पनि उत्तिकै दखल राख्नुहुन्छ। वहाँले धेरै तामाङ सम्बन्धि पाण्डुलिपिहरूको अनुवाद गर्नुभएको छ।

मुक्ति सिंह तामाङ : कोर्नेल विश्वविद्यालयअन्तर्गत मानवशास्त्र विषयका विद्यावारिधि शोधकर्ता हुनुहुन्छ। वहाँको शोध तामाङ संस्कृति र इतिहासमा केन्द्रित रहेको छ। वहाँको जन्म काभ्रेपलान्चोक जिल्लाको खार्पाचोक लेम्बुवा गाउँमा भएको थियो।

जिग्तेन तामछ्योइ तामाङ समाजमा अत्यन्तै लोकप्रिय प्राचीन पुस्तक हो । यस पुस्तकबारे नसुन्ने तामाङहरू सायद बिरलै पाइन्छ । चाहे त्यो ताम्सालिङभित्रीका तामाङ गाउँहरूमा होस् वा पश्चिम हुम्ला, कन्चनपुरदेखि पूर्व दार्जिलिङ, सिक्किम, असामसम्म फैलिएका तामाङ बस्तीहरूमा होस् जिग्तेन तामछ्योइको चर्चा जीवनपर्यन्तका संस्कारहरू, धार्मिक तथा सामाजिक भेला तथा समारोहहरूमा भइरहन्छ । ताम्बा र लामाहरूले यसको विषयवस्तुहरूलाई तामाङ जीवनको एउटा महत्त्वपूर्ण अंगको रूपमा हजारौं वर्षदेखि स्थापित गर्दै आएको पाइन्छ । जिग्तेन तामछ्योइ सांसारिक जीवनका धार्मिक र सामाजिक सदाचारका कुराहरू सङ्कलन गरिएको पुस्तक हो । यस अर्थमा यसलाई लोकनीतिको पुस्तक पनि भनिन्छ ।

जिग्तेन तामछ्योइ कहिले लेखियो भन्न सजिलो छैन । तथापि जिग्तेन तामछ्योइको लेखोट र विषयवस्तुको आधारमा यसको लेखन प्रक्रिया तामाङ समाजले बौद्ध धर्म अबलम्बन गरी सके पछि र बाह्रौं शताब्दीको हाराहारीसम्म रहेको हुन सक्ने देखिन्छ । समकालीन तामाङ समाजको श्रुति परम्परालाई शसक्त ढङ्गले लिपिबद्ध गरीएको जिग्तेन तामछ्योइ नेपाली समाजको लागि निश्चय नै एउटा महत्त्वपूर्ण बौद्धिक सम्पदा हो । तामाङ समाज, यसको धर्म, नैतिक मुल्यहरू, सामाजिक संगठन र प्रक्रिया बुझ्नको लागि जिग्तेन तामछ्योइ अत्यन्तै उपयोगी छ । यसको ऐतिहासिक र साहित्यिक महत्त्व पनि त्यतिकै धेरै छ ।